

1167
Német
KÖNYVTÁR
IDEGENNYELVŰ KÖNYVTÁR

Čabiansky Kalendár na rok 2003

ČABIANSKY KALENDÁR

na rok
2003

Ročník
štyridsiaty prvý

Békešská Čaba
2003

Čabiansky kalendár redigovali:

Anna Ištvánová
Hajnalka Krajčovičová
Helena Somogyiová

Šéfredaktorka:
Anna Ištvánová

Jazyková spolupráca:
Nikoleta Farkašová

Vydavateľ:
Čabianska organizácia Slovákov
Mestská samospráva Békešskej Čaby

Za vydanie zodpovedá:
Michal Lásik

Podporovatelia:
Verejná nadácia Pre národné a etnické menšiny v Maďarsku
Ministerstvo národného kultúrneho dedičstva MR
Slovenská samospráva župného mesta Békešská Čaba

Sadzba a grafická úprava:
Boglárka Drimba

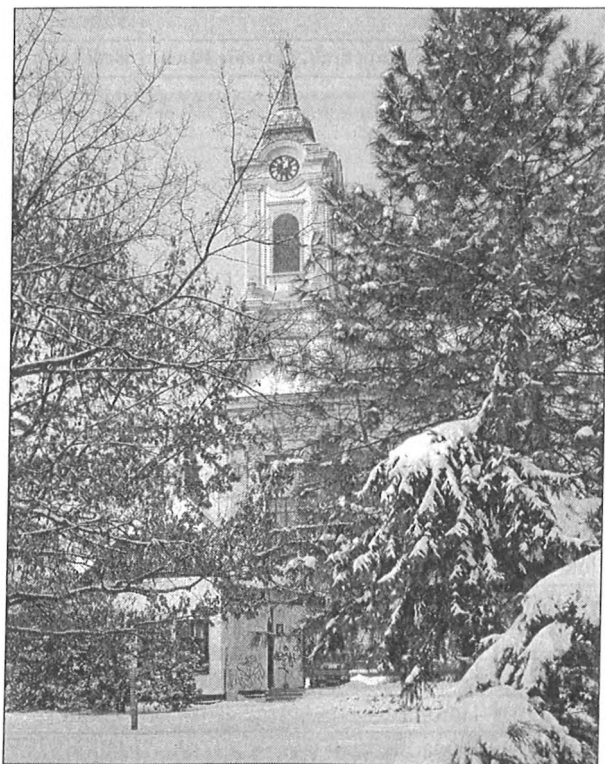
Fotografie:
Ján Halas

Tlačiarne:
Sirályka s.r.o.
Békešská Čaba, ul. József Attila
Tel.: 66-441-141

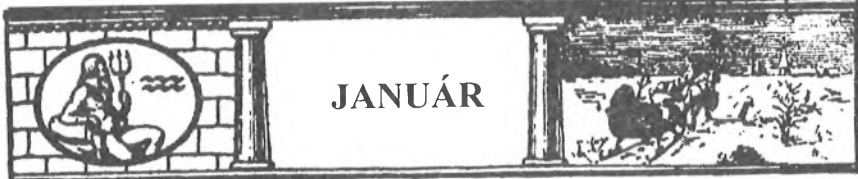
Počet strán 179
Náklad 700 výtlačkov

HU ISSN 0866 - 1219

**„...zvestujem vám veľkú radosť,
ktorá bude všetkému ľudu,
lebo narodil sa vám dnes
v meste Dávidovom Spasiteľ,
ktorý je Kristus Pán.
Sláva na výsostiach Bohu
a na zemi pokoj ľuďom dobrej vôle!”**

**Všetkým čitateľom Čabianskeho kalendára želáme
milostiplný Nový rok!**

	Podľa slovenského kalendára	Podľa maďarského kalendára
1. Streda	Nový rok, Štátny sviatok	Fruzsina
2. Štvrtok	Alexandra, Karina	Ábel
3. Piatok	Daniela	Genována, Benjámín
4. Sobota	Drahoslav	Titusz, Leona
5. Nedeľa	Andrea	Simon
6. Pondelok	Antónia, Traja králi, Zjavenie Pána	Boldizsár
7. Utorok	Bohuslava	Attila, Ramóna
8. Streda	Severín	Gyöngyvér
9. Štvrtok	Alexej	Marcell
10. Piatok	Dáša	Melánia
11. Sobota	Malvína	Ágota
12. Nedeľa	Ernest	Ernő
13. Pondelok	Rastislav	Veronika
14. Utorok	Radovan	Bódog
15. Streda	Dobroslav	Lóránt, Lóránd
16. Štvrtok	Kristína	Gusztáv
17. Piatok	Nataša	Antal, Antónia
18. Sobota	Bohdana	Piroska
19. Nedeľa	Drahomíra, Mário	Sára, Márió
20. Pondelok	Dalibor	Fábián, Sebestyén
21. Utorok	Vincent	Ágnes
22. Streda	Zora	Vince, Artúr
23. Štvrtok	Miloš	Zelma, Rajmund
24. Piatok	Timotej	Timót
25. Sobota	Gejza	Pál
26. Nedeľa	Tamara	Vanda, Paula
27. Pondelok	Buhuš	Angelika
28. Utorok	Alfonz	Károly, Karola
29. Streda	Gašpar	Adél
30. Štvrtok	Ema	Martina, Gerda

*"Kto je voči svojej minulosti necitný,
lepšej budúcnosti je nehodný.*

Lugossy"

Vydavateľ: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, Békešská Čaba

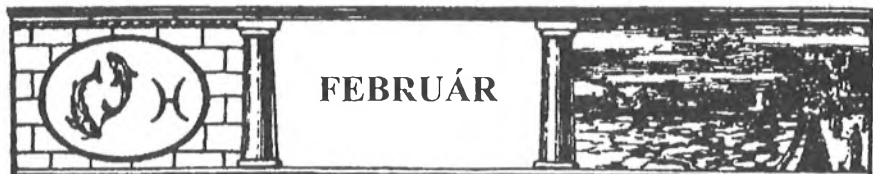
Zodpovedný redaktor: Ján Chlebnický

Finančná podpora:

Verejná nadácia Pre národné a etnické menšiny v Maďarsku

Ministerstvo národného kultúrneho dedičstva MR

Sarvašská čítanka bola vydaná k 280. výročiu založenia mesta Sarvaš. Po *Čabianskej čítanke* a *Komlóšskej čítanke* ako tretia slovensko-maďarská dvojjazyčná publikácia VÚSM zoznamuje čitateľa s minulosťou a súčasnosťou spomenutých významných slovenských lokalít Dolnej zeme v Maďarsku.

	Podľa slovenského kalendára	Podľa maďarského kalendára
1. Sobota	Tatiana	Ignác
2. Nedeľa	Erik, Erika, Hromnice	Karolina, Aida
3. Pondelok	Blažej	Balázs
4. Utorok	Veronika	Ráhel, Csenge
5. Streda	Agáta	Ágota, Ingrid
6. Štvrtok	Dorota	Dorottya, Dóra
7. Piatok	Vanda	Tódor, Rómeó
8. Sobota	Zoja	Aranka
9. Nedeľa	Zdenko	Abigél, Alex
10. Pondelok	Gabriela	Elvira
11. Utorok	Dezider	Bertold, Marietta
12. Streda	Perla	Livia, Lidia
13. Štvrtok	Arpád	Ella, Linda
14. Piatok	Valentín, Deň zaľúbených	Bálint, Valentin
15. Sobota	Pravoslav	Kolos, Georgina
16. Nedeľa	Ida, Liana	Julianna, Lilla
17. Pondelok	Miloslava	Donát
18. Utorok	Jaromír	Bernadett
19. Streda	Vlasta	Zsuzsanna
20. Štvrtok	Livia	Aladár, Álmos
21. Piatok	Eleonóra	Eleonóra
22. Sobota	Etela	Gerzson
23. Nedeľa	Roman, Romana	Alfréd
24. Pondelok	Matej	Mátyás
25. Utorok	Frederik, Frederika	Géza
26. Streda	Viktor	Edina
27. Štvrtok	Alexander	Ákos, Bátor
28. Piatok	Zlatica	Elemér

*"...nuž, čo po tom všetkom
ešte ostáva,
keď včasráno stroje vrčia,
kolesá vlaku klepocú
a nesú do diaľav
našu slovenskú
existenciu?"*

P. Samuel: Ranný monológ

Vydavateľ: Celoštátna slovenská samospráva, Budapešť

Zodpovedný redaktor a doslov: Gregor Papuček

Finančná podpora:

Verejná nadácia Pre národné a etnické menšiny v Maďarsku

Ministerstvo národného kultúrneho dedičstva MR

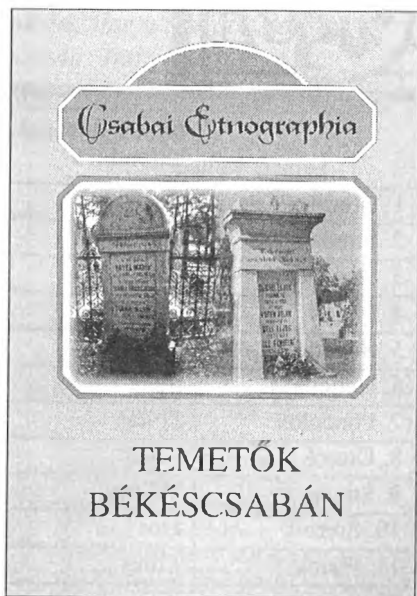
Na prednej strane obalu fotografia veže evanjelického kostola
v Slovenskom Komlóši

	Podľa slovenského kalendára	Podľa maďarského kalendára
1. Sobota	Albín	Albin
2. Nedeľa	Anežka	Lujza
3. Pondelok	Bohumil, Bohumila	Kornélia
4. Utorok	Kazimír	Kázmér
5. Streda	Fridrich	Adorján, Adrián
6. Štvrtok	Radoslav, Radoslava	Leonóra, Inez
7. Piatok	Tomáš	Tamás
8. Sobota	Alan, Alana	Zoltán
9. Nedeľa	Františka	Franciska, Fanni
10. Pondelok	Bruno, Branislav	Ildikó
11. Utorok	Angela, Angelika	Szilárd
12. Streda	Gregor	Gergely
13. Štvrtok	Vlastimil	Krisztián, Ajtony
14. Piatok	Matilda	Matild
15. Sobota	Svetlana	Krištof, Národný sviatok
16. Nedeľa	Boleslav	Henrietta
17. Pondelok	Ľubica	Gertrúd, Patrik
18. Utorok	Eduard	Sándor, Ede
19. Streda	Jozef	József, Bánk
20. Štvrtok	Vítázoslav, Klaudius	Klaudia
21. Piatok	Blahoslav	Benedek
22. Sobota	Beňadik	Beáta, Izolda
23. Nedeľa	Adrián	Emőke
24. Pondelok	Gabriel	Gábor, Karina
25. Utorok	Marián	Irén, Írisz
26. Streda	Emanuel	Emánuel
27. Štvrtok	Alena	Hajnalka
28. Piatok	Soňa	Gedeon, Johanna
29. Sobota	Miroslav,	Augusztá
30. Nedeľa	Vieroslava	Zalán

*Wy nynj zarmutek mate,
ale opet užjvim was
a radowati se bude srdce
wasse,
a radosti wassej żaden
ne odejme od was.*

*Ev.Jana XVI.22.,
písaný v bibličtine
a švabachom,
objavený na
náhrobnom pomníku.*

Vydavateľ a finanční podporovatelia:

Samospráva župného mesta Békešská Čaba
Slovenská samospráva župného mesta Békešská Čaba
Múzeum Mihálya Munkácsyho
Spolok ochranárov mesta v Békešskej Čabe
Miestnohistorický krúžok Ľudovíta Haana
Čabianska organizácia Slovákov
Verejná nadácia Pre národné a etnické menšiny v Maďarsku
Verejná nadácia Pro renovanda

Redaktorka: Helena Somogyiová

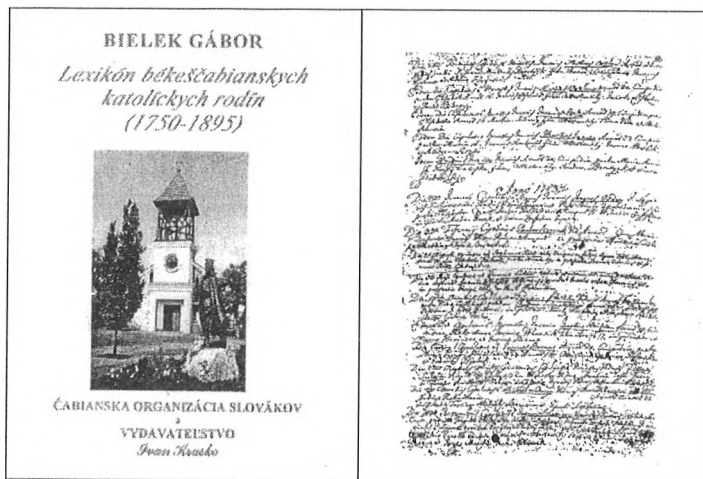
Publikácia vydaná v maďarčine nám priblíži zvyky pochovávaní evanjelických Slovákov a ostatných vierovyznaní, zoznami nás s cintorínmi mesta, zaoberá sa rozborom hrobových nápisov, prináša fotografie a opis náhrobných pomníkov.

	Podľa slovenského kalendára	Podľa maďarského kalendára
1. Utorok	Hugo,	Hugó
2. Streda	Zita	Áron
3. Štvrtok	Richard	Richárd, Buda
4. Piatok	Izidor	Izidor
5. Sobota	Miroslava	Vince
6. Nedeľa	Irena	Vilmos, Bíborka
7. Pondelok	Zoltán	Herman
8. Utorok	Albert	Dénes
9. Streda	Milena	Erhard
10. Štvrtok	Igor	Zsolt
11. Piatok	Július	Leó, Szaniszló
12. Sobota	Estera	Gyula
13. Nedeľa	Aleš	Ida
14. Pondelok	Justína	Tibor
15. Utorok	Fedor	Anasztázia, Tas
16. Streda	Dana, Danica	Csongor
17. Štvrtok	Rudolf	Rudolf
18. Piatok	Valér, Veľký piatok	Andrea, Ilma
19. Sobota	Jela	Emma
20. Nedeľa	Marcel, Veľkonočná nedeľa	Tivadar
21. Pondelok	Ervín, Veľkonočný pondelok	Konrád
22. Utorok	Slavomír	Csilla, Noémi
23. Streda	Vojtech	Béla
24. Štvrtok	Juraj	György
25. Piatok	Marek	Márk
26. Sobota	Jaroslava	Ervin
27. Nedeľa	Jaroslav	Zita
28. Pondelok	Jarmila	Valéria
29. Utorok	Lea	Péter
30. Streda	Anastázia	Katalin, Kitti

"Túto prácu kladiem ako sviatočný dar na priateľský stôl slovenského a maďarského národa. Tieto dva národy v spoločnej krajine žili tisíc rokov, spolu znášali bremená histórie a spolu zožali úrodu "veselých rokov"."

Gábor Bielek

Vydavateľ: Čabianska organizácia Slovákov

Békešská Čaba, Maďarsko

Vydavateľstvo Ivana Krasku

Nadlak, Rumunsko

Preložila: Helena Albertiová Kožuchová

Vydanie publikácie pripravila: Alžbeta Ančinová

Finančná podpora: Ministerstvo národného kultúrneho dedičstva MR

Na prednej strane obálky: Rímskokatolícky kostol "Ježišovo srdce" v Békešskej Čabe

Na zadnej obálke: Ukážka z čabianskej matriky z roku 1783

Publikácia nám prináša bohatý rozpis 44 čabianskych katolíckych rodín od Ančinovej rodiny po Zleovských. Rozvetvenie rodiny sleduje podľa matričných záznamov od usadenia sa v Čabe do konca 19. storočia.

MÁJ

	Podľa slovenského kalendára	Podľa maďarského kalendára
1. Štvrtok	Sviatok práce	Fülöp, Jakab, Sviatok práce
2. Piatok	Žigmund	Zsigmond
3. Sobota	Galina	Tímea, Irma
4. Nedeľa	Florián	Mónika, Flórián, Deň matiek
5. Pondelok	Lesia, Lesana	Györgyi
6. Utorok	Hermína	Ivett, Frida,
7. Streda	Monika	Gizella
8. Štvrtok	Ingrida, Deň víťazstva nad fašizmom	Mihály
9. Piatok	Roland, Nanebovstúpenie Pána	Gergely
10. Sobota	Viktória	Ármin, Pálma
11. Nedeľa	Blažena	Ferenc
12. Pondelok	Pankrác, Deň matiek	Pongrác
13. Utorok	Servác	Szervác, Imola
14. Streda	Bonifác	Bonifác
15. Štvrtok	Žofia	Zsófia, Sonja
16. Piatok	Svetozár	Mózes, Botond
17. Sobota	Gizela	Paszkál
18. Nedeľa	Viola	Erik, Alexandra
19. Pondelok	Gertrúda, Turíce	Ivó, Milán, Turíce
20. Utorok	Bernard, Turíce	Bernát, Felícia, Turíce
21. Streda	Zina	Konstantin
22. Štvrtok	Júlia, Juliána	Júlia, Rita
23. Piatok	Želmíra	Dezső
24. Sobota	Ela	Eszter, Eliza
25. Nedeľa	Urban	Orbán
26. Pondelok	Dušan	Fülöp, Evelin
27. Utorok	Iveta	Hella
28. Streda	Viliam	Emil, Csanád
29. Štvrtok	Vilma	Magdolna
30. Piatok	Ferdinand, Božie telo	Janka, Zsanett

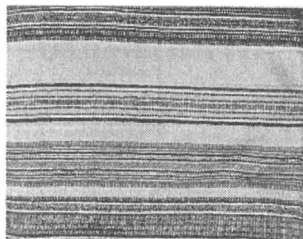
*" K snovaniu používali
snováky. V každom dome
bolo pre nich vyznačené
miesto a práve od určeného
miesta závisela ich výška.
Snovanie sa robilo vonku
alebo v izbe, v tom prípade
snováky pripevnili o hradu.
Snováky sú kolmou drevenou
konštrukciou, ktorá sa otáča
okolo svojej osi."*

Anna Illésová

DR. ILLÉS KÁROLYNÉ

Kenderfeldolgozás és szövés
a nagybányhegyesi szlovákoknál

Spracovanie konopí a tkanie
Slovákov vo Veľkom Bánhedeši

BÉKESEI MŰHELY KÜLÖNSZÁMA
2001

Vydavatelia:

Župné osvetové stredisko v Békešskej Čabe
Čabianska organizácia Slovákov

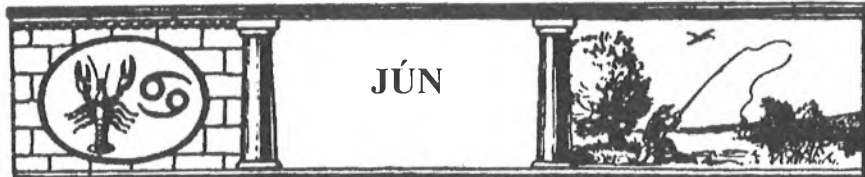
Za vydanie zodpovedá: István Pap

Text, fotografie a kresby: Anna Illésová

Finančná podpora:

Slovenská samospráva Békešská Čaba
Slovenská samospráva vo Veľkom Bánhedeši
Národný fond kultúry
Celoštátna slovenská samospráva

Publikácia s odbornou náročnosťou spracúva a opisuje všetky úkony súvisiace so spracovaním konopy až po tkanie. Je obohatená farebnými fotografiami tkanín a motívov, odpočítaním ktorých sa jednotlivé kusy môžu vyhotoviť aj v súčasnosti.

	Podľa slovenského kalendára	Podľa maďarského kalendára
1. Nedeľa	Žaneta, MDD	Tünde
2. Pondelok	Xénia, Oxana	Kármén, Anita
3. Utorok	Karolína	Klotild
4. Streda	Lenka	Bulcsú
5. Štvrtok	Laura	Fatime
6. Piatok	Norbert	Norbert, Cintia
7. Sobota	Róbert	Róbert
8. Nedeľa	Medard	Medárd
9. Pondelok	Stanislava	Félix
10. Utorok	Margaréta	Margit, Gréta
11. Streda	Dobroslava	Barnabás
12. Štvrtok	Zlatko	Villó
13. Piatok	Anton	Anton, Anett
14. Sobota	Vasil	Vazul
15. Nedeľa	Vít	Jolán, Vid
16. Pondelok	Blanka, Bianka, Deň otcov	Jusztin
17. Utorok	Adolf	Laura, Alide
18. Streda	Vratislav	Arnold, Levente
19. Štvrtok	Alfréd	Gyárfás
20. Piatok	Valéria	Rafael
21. Sobota	Alojz	Alajos, Leila
22. Nedeľa	Paulína	Paulina
23. Pondelok	Sidónia	Zoltán
24. Utorok	Ján	Iván
25. Streda	Olívia, Tadeáš	Vilmos
26. Štvrtok	Adriána	János, Pál
27. Piatok	Ladislav, Ladislava	László
28. Sobota	Beáta	Levente, Irén
29. Nedeľa	Peter a Pavol, Petra	Péter, Pál
30. Pondelok	Melánia	Pál

*Seje Peter proso i
pšeňičku,
vivoľili zme si
prepeličku.
Prepeličku máme,
prepela nemáme.
Akože sa zdáme,
keď kňaza nemáme.
Málo nás je, málo nás,
poťe chlapci medzi nás,
a d'iovčence poľa nás.
Kikkiriki!*

ONDREJ KRUPA

**Omrvinky
detského folklóru
a hier
našich Slovákov**

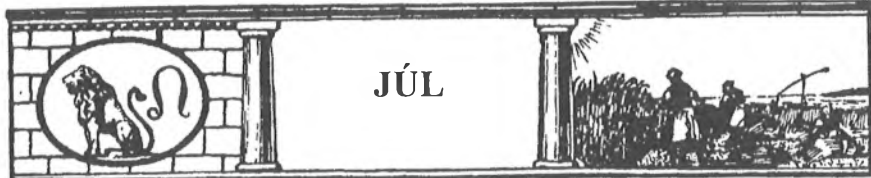
Vydavateľ: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, Békešská Čaba

Za vydanie zodpovedá: Alžbeta Hornoková - Uhrinová

Finančná podpora:

Verejná nadácia Pre národné a etnické menšiny v Maďarsku

Autor nazbieral materiál publikácie počas svojej zberateľskej činnosti. Kniha poslúži materským školám a učiteľkám detských skupín rôzneho charakteru.

JÚL

	Podľa slovenského kalendára	Podľa maďarského kalendára
1. Utorok	Diana	Tihamér, Annamária
2. Streda	Berta	Ottó
3. Štvrtok	Miloslav	Kornél, Soma
4. Piatok	Prokop	Ulrik
5. Sobota	Sviatok sv. Cyrila a sv. Metoda	Emese, Sarolta, Deň Slovákov v Maďarsku
6. Nedeľa	Patrik, Patrícia	Csaba
7. Pondelok	Oliver	Apollónia
8. Utorok	Ivan	Ellák
9. Streda	Lujza	Lurécia
10. Štvrtok	Amália	Amália
11. Piatok	Milota	Nóra, Lili
12. Sobota	Nina	Izabella, Dalma
13. Nedeľa	Margita	Jenő
14. Pondelok	Kamil	Őrs, Stella
15. Utorok	Henrich	Henrik, Roland
16. Streda	Drahomír	Valter
17. Štvrtok	Bohuslav	Endre, Elek
18. Piatok	Kamila	Frigyes
19. Sobota	Dušana	Emília
20. Nedeľa	Il'ja, Eliaš	Illés
21. Pondelok	Daniel	Dániel, Daniella
22. Utorok	Magdaléna	Magdolna
23. Streda	Oľga	Lenke
24. Štvrtok	Vladimír	Kinga, Kincső
25. Piatok	Jakub	Kristóf, Jakab
26. Sobota	Anna	Anna, Anikó
27. Nedeľa	Božena	Olga, Liliána
28. Pondelok	Krištof	Szabolcs
29. Utorok	Marta	Márta, Flóra
30. Streda	Libuša	Judit, Xénia
31. Štvrtok	Jozef	Oszkár

"Zviditeľnením obyčají slovenskej národnosti, prezentovaním svojej pospolitosti, tradovaním tejto kultúry, jej zverejňovaním v iných jazykoch slovenská literatúra obohacuje kultúrne dedičstvo maďarského národa. Dvojazyčná Bibliografia slovenských literárnych diel 1955 - 2002, je prehliadkou duchovnej produkcie 20 slovenských spisovateľov v Maďarsku, prístupnanej rôznymi vydavateľstvami."

Zuzana Hollósyová

Vydavateľ: Národnostné oddelenie Maďarského osvetového ústavu
Zostavovateľ: Gregor Papuček
Redaktorka: Zuzana Hollósyová

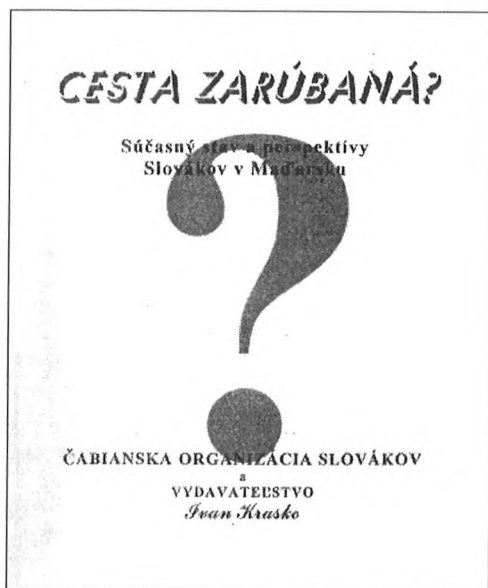
Publikácia dopĺňa medzeru našej dokumentačnej činnosti. Služí všetkým, ktorí majú záujem o domácu poéziu a literatúru.

	Podľa slovenského kalendára	Podľa maďarského kalendára
1. Piatok	Božidara	Boglárka
2. Sobota	Gustáv	Lehel
3. Nedeľa	Jerguš	Hermína
4. Pondelok	Dominik, Dominika	Domokos, Dominika
5. Utorok	Hortenzia	Krisztina
6. Streda	Jozefína	Berta, Bettina
7. Štvrtok	Štefánia	Ibolya
8. Piatok	Oskár	László
9. Sobota	Ľubomíra	Emőd
10. Nedeľa	Vavrínek	Lőrinc
11. Pondelok	Zuzana	Zsuzsanna, Tiborc
12. Utorok	Darina	Klára
13. Streda	Ľubomír	Ipoly
14. Štvrtok	Mojmír	Marcell
15. Piatok	Marcela, Nanebovzatie Panny Márie	Mária
16. Sobota	Leonard	Ábrahám
17. Nedeľa	Milica	Jácint
18. Pondelok	Elena, Helena	Ilona
19. Utorok	Lýdia	Huba
20. Streda	Anabela	Sv. Štefan, štátny sviatok
21. Štvrtok	Jana	Sámuel, Hajna
22. Piatok	Tichomír	Menyhért, Mirjam
23. Sobota	Filip	Bence
24. Nedeľa	Bartolomej	Bertalan
25. Pondelok	Ľudovít	Lajos, Patrícia
26. Utorok	Samuel	Izsó
27. Streda	Silvia	Gáspár
28. Štvrtok	Augustín	Augusztin
29. Piatok	Nikola, Štátny sviatok	Beatrix, Erna
30. Sobota	Ružena	Rózsa
31. Nedeľa	Nora	Frika, Bella

"Nadišla hodina dvanásť pýtať sa, čo robiť. Slovenská intelektuálna elita v Maďarsku to urobila spomedzi nás prvá. Je to nasledovaniashodný príklad. Lebo keď sa takto pýtať nebudeme, o pár rokov to nebude mať kto za nás urobiť."

Ondrej Štefanko

Vydavateľ: Čabianska organizácia Slovákov, Békešská Čaba
Vydavateľstvo Ivana Krasku v Nadlaku

Materiál k vydaniu pripravila: Anna Ištvánová

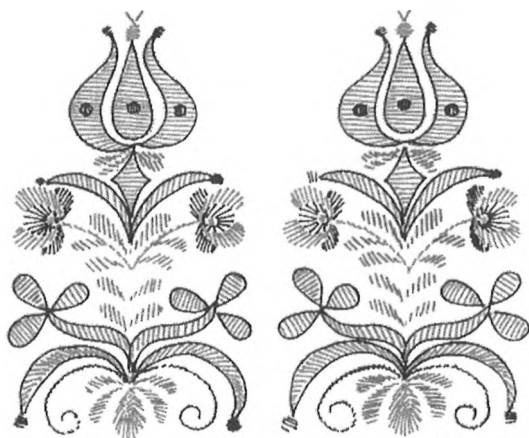
Finančná podpora: Ministerstvo kultúry a národného dedičstva MR
Generálny sekretariát pre zahraničných Slovákov SR

V zborníku je uverejnených 32 príspevkov od 22 autorov. Hľadá sa v nich odpoveď na otázku *Ako d'alej?*, ale sa nevyhýbajú ani pohľadu do minulosti.

	Podľa slovenského kalendára	Podľa maďarského kalendára
1. Pondelok	Drahoslava, Štátny sviatok	Egyed, Egon
2. Utorok	Linda	Rebeka, Dorina
3. Streda	Belo	Hilda
4. Štvrtok	Rozália	Rozália
5. Piatok	Regina	Viktor, Lőrinc
6. Sobota	Alica	Zakariás
7. Nedeľa	Marianna	Regina
8. Pondelok	Miriama	Mária, Adrien
9. Utorok	Martina	Ádám
10. Streda	Oleg	Nikolett, Hunor
11. Štvrtok	Bystrík	Teodóra
12. Piatok	Mária	Mária
13. Sobota	Ctibor	Kornél
14. Nedeľa	Ľudomil	Szeréna, Roxána
15. Pondelok	Jolana, Sedembolestá Panna Mária	Enikő, Melitta
16. Utorok	Ľudmila	Edit
17. Streda	Olympia	Zsófia
18. Štvrtok	Eugénia	Diána
19. Piatok	Konštantín	Vilhelmina
20. Sobota	Ľuboslav, Ľuboslava	Friderika
21. Nedeľa	Matúš	Máté, Mirella
22. Pondelok	Móric	Móric
23. Utorok	Zdenka	Tekla
24. Streda	Ľuboš, Ľubor	Gellért, Mercédesz
25. Štvrtok	Vladislav	Eufrozina, Kende
26. Piatok	Edita	Jusztina
27. Sobota	Cyprián	Adalbert
28. Nedeľa	Václav	Vendel
29. Pondelok	Michal, Michaela	Mihály
30. Utorok	Jarolím	Jeromos

NÁRODOPIS SLOVÁKOV
V MAĎARSKU
2002

Vydavateľ: Maďarská národopisná spoločnosť

Spolupráca: pracovníci Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku
a slovenského bázoového múzea Mihálya Munkácsyho

Finančná podpora: Ministerstvo národného kultúrneho dedičstva MR

Redaktori: Juraj Ando

Anna Divičánová

	Podľa slovenského kalendára	Podľa maďarského kalendára
1. Streda	Arnold	Malvin
2. Štvrtok	Levoslav	Petra
3. Piatok	Stela	Helga
4. Sobota	František	Ferenc
5. Nedeľa	Viera	Aurél
6. Pondelok	Natália	Brúnó, Renáta
7. Utorok	Eliška	Amália
8. Streda	Brigita	Koppány
9. Štvrtok	Dionýz	Dénes
10. Piatok	Slavomíra	Gedeon
11. Sobota	Valentína	Brigitta
12. Nedeľa	Maximilián	Miksa
13. Pondelok	Koloman	Kálmán, Ede
14. Utorok	Boris	Helén
15. Streda	Terézia	Teréz
16. Štvrtok	Vladimíra	Gál
17. Piatok	Hedviga	Hedvig
18. Sobota	Lukáš	Lukács
19. Nedeľa	Kristián	Nándor
20. Pondelok	Vendelín	Vendel
21. Utorok	Uršula	Orsolya
22. Streda	Sergej	Előd
23. Štvrtok	Alojzia	Gyöngyi, Národný sviatok
24. Piatok	Kvetoslava	Salamon
25. Sobota	Aurel	Blanka, Bianka
26. Nedeľa	Demeter	Dömötör
27. Pondelok	Sabína	Szabina
28. Utorok	Dobromil, Dobromila Deň vzniku samostatného Československa	Simon, Szimonetta
29. Streda	Klára	Nárcisz
30. Štvrtok	Šimon, Simona	Alfonz
31. Piatok	Aurélius	Farkas

*„Strácame
trpezlivosť, nadšenie.
Kriticky sledujeme cestu
už aj malých sľubov.
Nedôverujeme svetu.
Ešte stále sme si nezvykli dosť
na šokujúce neistoty.”*

Juraj Dolnozemský

Vernosť

Príležitostné básne

Slovenský Komlós - Budapešť

2002

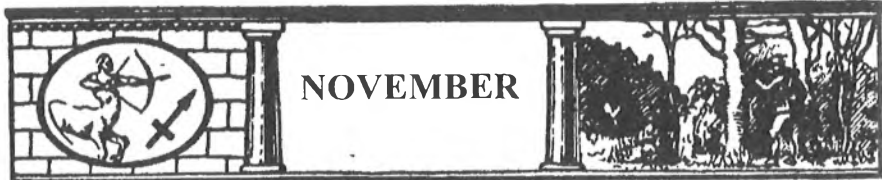
Vydavateľ: Celoštátna slovenská samospráva

Finančná podpora:

Verejná nadácia Pre národné a etnické menšiny v Maďarsku

Ministerstvo národného kultúrneho dedičstva MR.

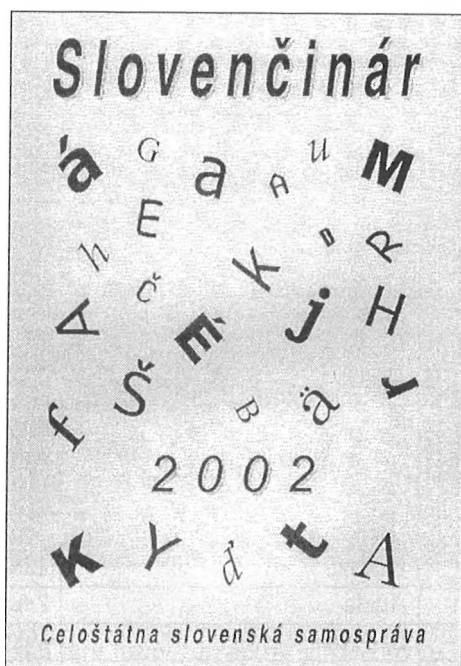
Zostavil a redigoval: Miroslav Brna

	Podľa slovenského kalendára	Podľa maďarského kalendára
1. Sobota	Denis, Denisa, Sviatok všetkých svätých	Marianna
2. Nedeľa	Pamiatka zosnulých	Achilles
3. Pondelok	Hubert	Győző
4. Utorok	Karol	Károly
5. Streda	Imrich	Imre
6. Štvrtok	Renáta	Lénárd
7. Piatok	René	Rezső
8. Sobota	Bohumír	Zsombor
9. Nedeľa	Teodor	Tivadar
10. Pondelok	Tibor	Réka
11. Utorok	Martin, Maroš	Márton
12. Streda	Svätopluk	Jónás, Renátó
13. Štvrtok	Stanislav	Szilvia
14. Piatok	Irma	Aliz
15. Sobota	Leopold	Albert, Lipót
16. Nedeľa	Agneša	Ödön
17. Pondelok	Klaudia, Deň študentov	Hortenzia, Gergő
18. Utorok	Eugen	Jenő
19. Streda	Alžbeta	Erzsébet
20. Štvrtok	Félix	Jolán
21. Piatok	Elvíra	Olivér
22. Sobota	Cecília	Cecília
23. Nedeľa	Klement	Kelemen, Klementína
24. Pondelok	Emília	Emma
25. Utorok	Katarína	Katalin
26. Streda	Kornel	Virág
27. Štvrtok	Milan	Virgil
28. Piatok	Henrieta	Stefánia
29. Sobota	Vratko	Taksony
30. Nedeľa	Ondrej, Andrej	András, Andor

"90. roky - jazykové vedomosti nie sú. Motivácia ak vôbec je - veľmi slabá. Školy zápasia medzi sebou o žiakov. Dopyt a ponuka. Činnosť hosťujúcich učiteľov. Úloha: zabezpečiť dostatočný počet žiakov aj bez zásady. Akcie v najväčšom množstve, zápasenie o každý forint, o uznanie, o obstatie v konkurencii s inými školami, boj o milosť prevádzkovateľa, splniť očakávanie každého. Boj o prežitie, zákony, smernice, predpisy sa kozmickou rýchlosťou menia."

Edita Pecsenyová

Metodický časopis Celoštátnej slovenskej samosprávy

Koordinátorka publikácie: Mária Matejdesová

Hlavná redaktorka: Edita Pecsenyová

Finančná podpora:

Verejná nadácia Pre národné a etnické menšiny v Maďarsku

	Podľa slovenského kalendára	Podľa maďarského kalendára
1. Pondelok	Edmund	Elza
2. Utorok	Bibiána	Melinda, Vivien
3. Streda	Oldrich	Ferenc, Olívia
4. Štvrtok	Babora, Barbara	Borbála, Barbara
5. Piatok	Oto	Vilma
6. Sobota	Mikuláš	Miklós
7. Nedeľa	Ambróz	Ambrus
8. Pondelok	Marína	Mária
9. Utorok	Izabela	Natália
10. Streda	Radúz	Judit
11. Štvrtok	Hilda	Árpád
12. Piatok	Otília	Gabriella
13. Sobota	Lucia	Luca, Otília
14. Nedeľa	Branislava, Bronislava	Szilárda
15. Pondelok	Ivica	Valér
16. Utorok	Albína	Eteleka, Aletta
17. Streda	Kornélia	Lázár, Olimpia
18. Štvrtok	Sláva, Slávka	Augusztá
19. Piatok	Judita	Viola
20. Sobota	Dagmara	Teofil
21. Nedeľa	Bohdan	Tamás
22. Pondelok	Adela	Zénó
23. Utorok	Nadežda	Viktória
24. Streda	Adam a Eva, Štedrý deň	Ádám, Éva
25. Štvrtok	1. sviatok vianočný	Eugénia
26. Piatok	Štefan, 2. sviatok vianočný	István
27. Sobota	Filoména	János
28. Nedeľa	Ivana, Ivona	Kamilla
29. Pondelok	Milada	Tamás, Tamara
30. Utorok	Dávid	Dávid
31. Streda	Silvester	Szilveszter

Anna Divišanová

**DIMENZIE
NÁRODNOSTNÉHO
BYTIA
A KULTÚRY**

Békešská Čaba, 2002

Vydavateľ: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, Békešská Čaba

Za vydanie zodpovedá: Dr. Alžbeta Hornoková-Uhrinová

Finančná podpora:

Verejná nadácia Pre národné a etnické menšiny v Maďarsku

Ministerstvo národného kultúrneho dedičstva MR

Ministerstvo školstva MR

Milí čitatelia,

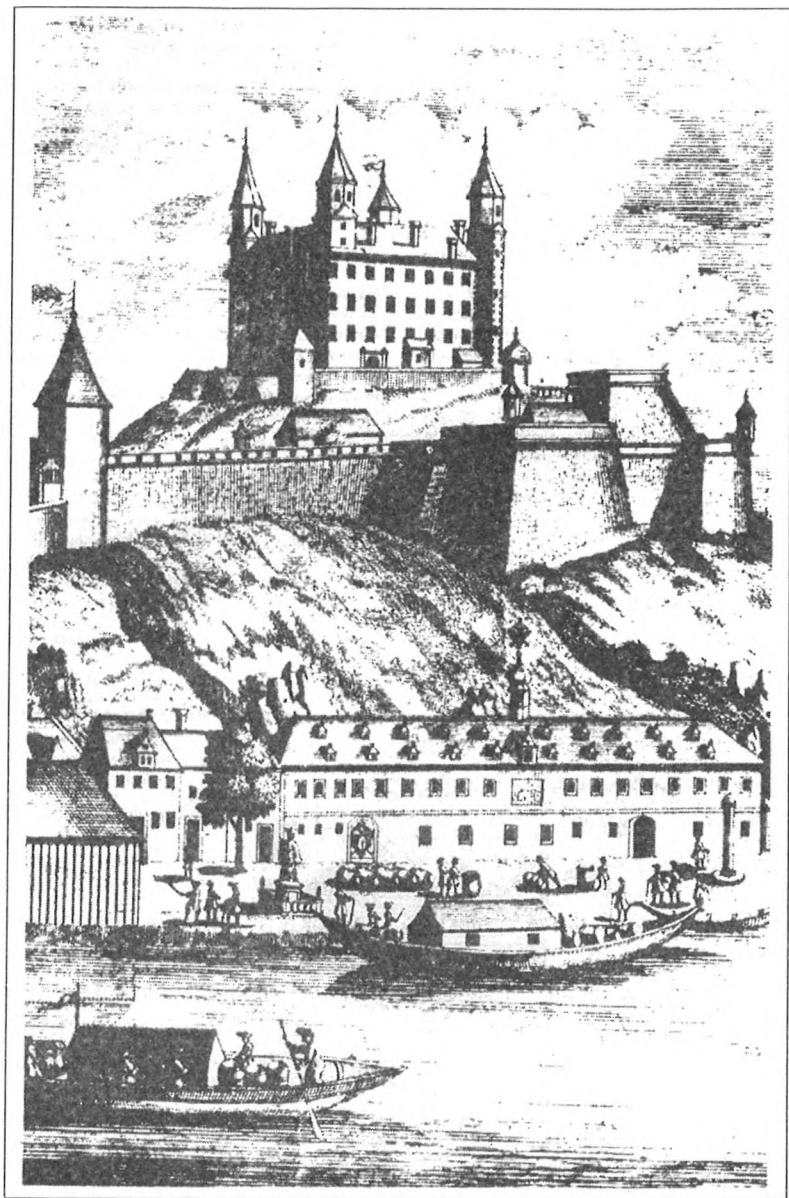
keď zalistujete v prvých stránkach Čabianskeho kalendára na rok 2003, určite Vašej pozornosti neujde 1. január, ktorý nie je len prvým dňom nového začínajúceho roka, ale pre našu krajinu aj dňom vzniku Slovenskej republiky.

V jej živote je rok 2003 o to významnejší, že si v ňom pripomíname 10. výročie samostatnosti. Po pokojnom rozchode s Českou republikou v roku 1993 nastalo v spoločnosti neľahké obdobie usku-točňovania vnútorných zmien, budovania vlastnej štátnosti, nevyhnut-ných organizačných štruktúr, rešpektu a imidžu našej mladej krajiny v zahraničí.

Dnes už máme nové perspektívy a stojíme pred novými výzvami. Medzi tie patrí aj úspešné zavŕšenie našich integračných ambícií do euroatlantických politických, ekonomických a bezpečnostných zosku-pení, čím sa naša krajina stáva do budúca prítiažlivejšou aj pre zahraničných investorov a podnikateľov. Okrem toho našou devízou nie je len scenéria našej krajiny, v jej panenskej kráse, pohostinnosti i pracovitosti tu žijúcich ľudí, ale aj udržiavanie dobrého vzťahu so susednými krajinami, s ktorými už stáročia vytvárame tento význam-ný stredoeurópsky priestor plný možností rozvoja vzájomnej spolupráce.

V mene Generálneho konzulátu Slovenskej republiky, so sídlom v kolíske tu žijúcej slovenskej národnostnej menšiny, želám všetkým čitateľom, už viac ako 40 rokov vychádzajúceho Čabianskeho kalendára, v roku 2003 veľa úspechov v práci a v každodennom živote, rodinnej pohody a pevné zdravie.

Štefan Daňo
generálny konzul

Bratislavský hrad z juhu, medirytina, rok 1735, výrez

K čitateľovi

Nechce sa mi veriť, že držíme v rukách 13. ročník obnoveného Čabianskeho kalendára. Veru, veľa vody pretieklo našimi Kerešmi od vtedy, ako nás nebohý Ján Sirácky spolu s Helenkou Somogyiovou takto posmeľoval: "Dievky moje, iba nazbierajte materiál, ja vám ho opravím a nájdem niekoho, kto by ho vydal."

Nadnes sa vytvorila malá skupinka prispievateľov, vďaka ktorým ročenka oslovuje svojim obsahom čitateľov v každom januári. Sú to ľudia, ktorým záleží na slovenskom písanom slove. Medzi nimi navštevovatelia našich spolkov, píšuci v nárečí. V rubrike *V dolnozemskej nárečí* nájdete transkripciou písanú podobu u nás používaného jazyka, ktorá sa síce ťažko číta, ale poukazuje na svojráznosť výslovnosti našej materčiny. Tieto texty označujeme iným typom písmen. Ďalšia skupina autorov sú členovia úzkej vrstvy inteligencie a doktori, doktorandi, zaoberajúci sa výskumom a opisom života Slovákov v Maďarsku. Posielajú nám štúdie, ktoré dobre zapadajú do koncepcie Čabianskeho kalendára a obohacujú jeho obsah. Radi uverejňujeme články aj od autorov zo Slovenska.

Pri zostavovaní kalendára sledujeme ideu, aby sa uverejnené príspevky zaoberali Dolnou zemou, alebo aby boli napísané autorom pochádzajúceho z tohto regiónu.

Do kanlendárnej časti sme zaradili rubriku *Nové publikácie*, v ktorej predstavujeme knihy roka 2002, vydané na Dolnej zemi alebo napísané, zostavené osobou spätou s týmto regiónom.

V roku, ktorý práve opúšťame a v roku, do ktorého vstupujeme, sme prežili aj viac okrúhlych a vzácných výročí. Preto v tohoročnom Čabianskom kalendári nachádzate rubriku *Významné výročia na Dolnej zemi*. Tu podotýkam, že v roku 2003 Békešská Čaba bude oslavovať 285. výročie svojho založenia, aj keď sme jej teraz nevenovali osobitný príspevok.

Rubrika *Z minulosti Dolnej zeme* prináša aj viac cenných historických, etnografických a dokumentárnych údajov. Ondrej Krupa svoj článok dokonca obohatil kresbou komplóšskeho rodáka Jána Jankóa.

Zdravicu 80 ročného Štefana Hudáka sme zaradili do rubriky *Z dolnozemskej literatúry*. Ako prispievateľ do starých Čabianskych kalendárov možno bude pokladať aj obnovenú ročenku za vhodné miesto pre svoje príspevky.

Rubrika *Zaujímavosti z Dolnej zeme* prináša pre čitateľa aj prekvapujúce informácie, aké sú napríklad pliešky žobrákov v Novohrade. Úryvky z dopisov vojaka na fronte, spracované Helenou Albertiovou Kožuchovou, sú takmer dojímavé.

Rubrika *Zo súčasnosti Dolnej zeme* zahŕňa články, témou ktorých je náš dnešný slovenský život. Kronika udalostí roka 2002 predstavuje pestrú paletu činnosti čabianskych Slovákov.

Ľutujem, že z kalendára chýbajú humorné historky a zábavné anekdoty. Možno o rok...

Ak sa Vám niektorý článok zapáči a dostanete chuť napísať do nasledujúcej ročenky, čakáme Vaše príspevky, aby sme potešili nimi všetkých, ktorí čakajú každoročne na Čabiansky kalendár. Nezamlčte ani svoje kritické poznámky. Pomôžete nám...

Tak teda, milí čitatelia, vyberte sa so mnou po stránkach 41. ročníka Čabianskeho kalendára, zahľad'me sa spolu do minulosti, na skutky našich predkov a hľadáme spolu svoje korene. Zamyslime sa nad múdrosťami starej matere pána Bagyinku, pomodlime sa s báči Mišom Čičeľom a hľadáme spolu omamujúcu vôňu maku

Anna Ištvánová

Juraj Dolnozemský

Nastávajú trpké časy

Mieša sa v nás
- v dušiach
minulosť so súčasnosťou
pokolenia
obžalávajú
záhadami plný stav
do osudov
do všedných dní
zasahuje
tá janusovská tvár!

Malí hrdinovia
z našich radov
zápasia
zo svojim svedomím
a úprimné otázky
si kladú
po bojištiach

sú takí!?
ktorí spočítajú
tú stratu?!

Ozaj kedy?
- raz?
Zrodí sa pokoj
- pravda
a omyly opraví!
Ako donútený
vykradne sa chaos
navždy z ozdoby?

Lebo krv to hovoria
sa neobrátí na vodu
ale vernosť smelo
si vypne na hrud'
ako ozdobu!

Erika Fajnorová
ZNÁME TAJOMSTVO MESTA SARVAŠ
280. výročie založenia Sarvaša

Keď prichádzate ktoroukoľvek cestou po dolnozemskej rovine do Sarvaša, prekvapí vás, že malé osady a samoty pusty zrazu vystrieda mestečko plné zelene so širokými ulicami a zaujímavou architektúrou. Ak máte viac času poznať jeho tajomstvá a pekné miesta, určite sa sem budete chcieť prísť pozrieť znova. Čím je toto mesto zvláštne? Prečo je iné? Na pustú zem po stopäťdesiat ročnej okupácii Turkov prišli noví ľudia, ktorých pozval barón Ján Juraj Harruckern - verný hodnostár Habsburgovcov, aby obnovili hospodársky a remeselnícky život na Dolnej zemi.

Spísal s nimi *Dohodu o osídlení pusty Berény a Szarvas*

Návrhy:

1. *Čo sa týka slobodného vyznávania viery, nech je slobodné tak, ako je to dané zvyklosťami štátu.*
2. *Čo sa týka voľnosti, ako nová obec ponížene prosíme o také rozhodnutie na určitý počet rokov, podľa ktorého budeme oslobodení od (bremien) zemepanstva, ako aj iných.*
3. *Podobne prosíme o oznámenie, aké odvody budeme povinní odvádzať po uplynutí doby oslobodenia zemepánovi.*
4. *Prosíme o povolenie, aby sa mohol postaviť suchý mlyn (Mola sicca) z vlastných nákladov, aby tento mlyn bol v budúcnosti vždy oslobodený a jeho príjmy zostali jedine obci a na zachovanie alebo údržbu mlynu. Krčmy, mäsiarstvá a rybárstvo (ich príjmy) aby zostali taktiež obci.*
5. *Na účely stavby kostola - a pre prisťahovalcov - ponížene prosíme o povolenie bezplatného použitia potrebného stavebného dreva z panských lesov, podobne prosíme o povolenie bezplatného použitia suchých, vyvalených stromov na domáce použitie.*

Úľavy:

Ad I. Ohľadom tohoto bodu zemepán ubezpečuje (osidlencov), že nebudú im kladené prekážky.

Ad II. Nech má obec koľkokoľvek obyvateľov - počíta sa, že ich bude 20 alebo 30 osidlencov - zemepán sľubuje slobodu a oslobodenie od akýchkoľvek zemepanských odvodov na dobu dvoch celých rokov, podobne bude mať za to, aby ani zo strany urodzenej stolice neboli zatážení dávkami alebo čokoľvek iným.

Ad III. Nebude sa od nich vyžadovať nič iné, než čo vyplýva zo zvyklostí štátu alebo praxe iných.

Ad IV. Pokiaľ urodzené zemepanstvo nevydá ďalšie, na viac rokov alebo večne platné rozhodnutie, budú ho môcť (suchý mlyn) postaviť podľa vlastnej vôle a jeho príjmy užívať, keď neskoršie bude potrebné postaviť viac mlynov, zemepán k tomu poskytne v budúcnosti - na základe určitej dohody - slobodu čiže povolenie. Čo sa týka príjmov krčiem, mäsiarstva, rybárstva a iných príjmov zemepanských - keďže ich má v prenájme viac obcí stolice, resp. sú s nimi uzatvárané dohody - aj s nimi sa dohodne na určitej sume po uplynutí oslobodenia.

Ad V. Na stavbu kostola dostanú (drevo) zadarmo, podobne aj na stavbu domov s poznámkou, že keďže - ako je známe - drevo nie je k dispozícii v takom množstve, je vhodnejšie a užitočnejšie stavať domy - aspoň ich spodnú časť - zo suchých tehál (válkov) a drevo použiť - s nižšími nákladmi a menej prácne - na strechu. Čo sa týka odvozu suchých a vyvalených stromov na domáce použitie, v tomto sa bude postupovať podľa osobitného schválenia urodzeného zemepána. Tieto návrhy a dohody boli z dôvodov väčšej opatrnosti a bezpečnosti vyhotovené v dvoch vyhotoveniach rovnakého znenia a potvrdené nižšie uvedenými podpismi. Vyhotovené v Gyuli dňa 23. júla v roku 1722.

Táto kópia sa nachádza v rukopisnom Protocollume učiteľa zo Szarvasa Györgya Kristóffyho (1767-1831) "Conventio pro impopulatione praediorum Berény et Szarvas" Preložil: Dr. Imre Welmann. Originál Protocollum sa nachádza v archíve Evanjelickej cirkvi v Szarvasi.

23. júla 1782 prišlo 36 rodín z Hontu, Gemera, Novohradu a Sedmohradska a znovuosídlili Sarvaš. Poväčšine to boli evanjelické rodiny z územia dnešného Slovenska.

280.výročie

Koncom júla tohto roku si Sarvašania pripomenuli znovuosídlenie mesta a prisťahovanie Slovákov. Bohatý program začínal už v piatok 19. júla v Slovenskom spoločenskom dome vernisážou maliarky Judity Šinkoviczovej, rodáčky mesta Sarvaš, stretnutím so slovenskými píšucimi autormi a besedou o menšinovej literatúre na Dolnej zemi, ktorú viedol Karol Wlachovský, riaditeľ Slovenského inštitútu v Budapešti. Podvečer v Múzeu Samuela Tešedíka otvorili výstavu sochárov oboch národností: Sarvašan János Lestyan Goda a Slovák - rodák z Galanty - Ladislav Sabo, autori pamätníka k 280. výročiu príchodu Slovákov do Sarvaša, vystavovali svoje práce.

Spomienka na Slovákov

V sobotu ráno, za hlaholu zvonov všetkých sarvašských kostolov, prišli pred Starý evanjelický kostol vozy s rodinami v krojoch. Symbolický príchod osadníkov pokračoval prečítaním a podpísaním zmluvy o právach nových obyvateľov. Slávnosť pokračovala v kostole. Po zaznení hymny - slovenskej i maďarskej, zhromaždených privítal Tibor Mótyán, predseda Slovenskej samosprávy v Sarvaši. Pozdravné posolstvá významných osobností regiónu i zo zahraničia vystriedala bohoslužba slovenského i maďarského biskupa. Slová o tom, že Slovákov z vlasti vyhnala aj náboženská nesloboda, podobností z Biblie a citát "Kde sa dvaja dohodnú na niečom, prosia o to, ja im to dám" sú dôkazom toho, že spustošená krajina prežila vďaka tomu, že vedela prijať nových ľudí.

Tatranská žula a granit

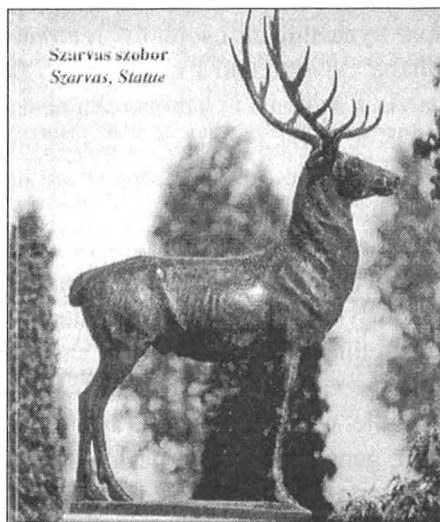
Pred kostolom pokračovala oslava odhalením pamätníka, ktorý svojou pevnosťou a tvrdosťou symbolizuje ťažké podmienky a silu Slovákov začínať znovu. Mená rodín, ktoré sa vtedy prisťahovali sú zapísané do bronzového prúdu vody. Čas plynie. Pred kostolom, ktorý postavili Slováci skôr, ako svoje nové príbytky, práve kameň a bronz má pripomínať budúcim generáciám, aby nezabudli na svoje korene. Slávnostné slová pri tejto príležitosti predniesli také osobnosti, ako

Claude Baláž, splnomocnenec vlády SR pre zahraničných Slovákov, Imre Sekereš, štátny tajomník Maďarskej vlády a Štefan Markuš, veľvyslanec Slovenskej republiky v Maďarsku. Potom nasledoval program žiakov Slovenskej základnej školy v Sarvaši. Deti očarili svojím tancom i spevom, slovenskými básňami aj bielymi vreckovkami, ktoré odovzdali účastníkom na pamiatku...

Ak ste boli prítomní pri tejto slávnosti, zažili ste ďalší zaujímavý jav. Keď kňazi oboch národností požehnali pamätník, spoza mračien zasvietilo slnko. Akoby samo nebo požehnalo všetkých naokolo...

Tešedík a Štefánik

Oslavy pokračovali pracovnými stretnutiami predstaviteľov družobných miest Malacky a Poprad zo SR a z Nadlaku v Rumunsku. V meste pokračoval program kladením vencov k soche M. R. Štefánika, ktorý v tomto meste študoval a maturoval, na námestí prebiehal kultúrny program. V priestoroch Vysokej školy pedagogickej sa konala vernisáž knihy ďalšieho svetoznámeho Slováka - reformátora Samuela Tešedíka, ktorý ovplyvnil život slovenskej komunity pred mnohými rokmi a aj dnes jeho myšlienky pretrvávajú nielen v spisoch o pedagogike a poľnohospodárstve. V meste akoby stále jeho duch pripomínal, že svedomitá práca a spolupráca prináša najlepšiu úrodu.

*Socha jeleňa
v Sarvaši*

Ján Jančovic**SLOVÁCI, ZAKLADATELIA MESTA ZA TISOU
250. výročie Níred'házy**

Cesty za chlebom, ktoré podnikali Slováci za feudalizmu, sú veľmi kľukaté a majú veľa smerov. Pokiaľ sa poddaní Slováci natrvalo usadili v terajších strediskách Dolnej zemi ale i vyššie položených stoliciach terajšieho Maďarska, mnohé rodiny podstúpili viacero sťahovaní. V polovici 18. storočia, keď Békešská stolica začínala byť pre tu usadených Slovákov veľmi tesná, mnohí Slováci hľadali nové miesta, kde bol dostatok zeme na obživu viacpočetných rodín. Vtedajšia Sabolčská stolica mala takéto voľné miesta na pustatinách Níred'háza a Čerkes, ktoré patrili Károlyiovcovi. A tak ich majiteľ vydal roku 1753 patent o podmienkach osídlenia svojich majetkov. Na rozdiel od iných dolnozemskej stolíc Níred'házu nespustošili Turci, ale vojská počas Rákocziho povstania. Na rozsiahlom území, ktorého časť gróf Károlyi odkúpil od pokladnice, zostalo tu iba 90 rodín. Väčšiu časť úrodnej pôdy zaplavila voda a jediným rastlinstvom tu bola šachorina. Vyššie položené pozemky sa dali využiť na pastviská. Súhlas na osídlenie župy dostal gróf v apríli 1753 s upozornením, že župu môžu osídliť len katolíci. Keď sa mu katolíkov nepodarilo získať, vybral sa do Békešskej stolice, kde sa Slováci - evanjelici už tak rozšírili, že sa pre všetkých nedostalo dostatok vytúženej zemi a tak ich tam verboval na svoje majetky. Už v roku 1753 sa na tieto pusty poverenému organizátorovi Slovákov Jánovi Petrikovičovi, ktorý v Sarvaši začínal ako čižmarsky majster, prihlásilo 83 rodín Slovákov zo Sarvaša, 43 z Poľného Berinčoka, 34 zo Slovenského Komlóša, 29 z Békešskej Čaby a 13 z Endrödu, dovedna 207 rodín slovenských poddaných a želiarov. Už v tomto roku na jeseň sa gróf obracia listom na stolicu, aby páni z Békešskej stolice nezabraňovali osídľovaniu jeho majetkov v Sabolčskej stolici, lebo v tom čase títo Slováci i napriek tomu, že nemali ešte súhlas na osídlenie, už vysiali na pridelené pozemky ozimnú pšenicu. Na zimu sa potom vrátili

domov do Békešskej stolice. Keď na jar roku 1754 dostali definitívny súhlas na osídlenie Níred'házy tým vlastne aj na založenie mesta, už prvý rok tu narátali 476 rodín Slovákov, ktorí obsadili pozemky na 12 uliciach. Tí, ktorí prišli z rovnakého miesta, stavali si obydlia na jednej ulici. Aj rodiny v príbuzenskom vzťahu obsadzovali pozemky na jednom mieste chotára, čím takto vznikali celé zväzky pozemkov s hospodárskymi budovami. Na organizované osídľovanie sa Károlyimu podujal už spomínaný čižmársky cechmajster Ján Petrikovič zo Sarvaša, ktorý práve najviac svojich súkmeňovcov Slovákov sem do tohto novozakladajúceho mesta priviedol zo Sarvaša, kde sa usadili Slováci už v roku 1722. V novorodiacom sa meste za Tisou takto už roku 1754 vzniká prvá slovenská ulica, ktorá dodnes nesie názov Sarvašská. Keďže Petrikovič bol najatý organizátor osídľovania neobsadenej pôdy, putoval aj po stoliciach terajšieho Slovenska. Podarilo sa mu postupne naverbovať na osídlenie Níred'házy aj niekoľko rodín Slovákov z terajšieho stredného a východného Slovenska. Takto vznikla v Níred'háze a jej okolí zvláštna etnická skupina Slovákov, ktorá svojim spôsobom života a nárečím je všeobecne známa ako Slováč - tirpák. Ako uvádza jazykovedec Pavol Andrus, podmienky pre miešanie nárečí tu boli najväčšie. Prvú vlnu kolonizácie predstavovalo vyše 400 sarvašských, berinských a čabianskych rodín. Z nich skoro polovicu tvorili Sarvašania, príslušníci centrálného novohradského nárečia a zhruba druhú polovicu Berinčania a Čabania, nositelia veľkohontiansko - ipel'ského - malohontianskeho nárečia. V druhej vlne sa sem prisťahovalo okolo sto rodín. Z nich skoro polovicu predstavovali príslušníci zvolenského nárečia a druhú polovicu zhruba v rovnakom počte nositelia hon-tianskeho, novohradského a gemerského nárečia. V tretej vlne sa sťahovali najpravdepodobnejšie Slováci z gemerskej nárečovej oblasti a v menšej miere i z východného Slovenska. V tomto významnom meste za Tisou sa prihlásilo roku 1839 za Slovákov 13210 osôb a roku 1880 9211 osôb. Aj vplyvom odnárodňovacej politiky to bola ešte vtedy stále tretina obyvateľov mesta.

Po zoznámení sa so spôsobom života tunajších Slovákov, ako i z dostupných prameňov sa možno dozvedieť, že pomenovanie tunajších

Slovákov "Tirpák", je bežné a nie je už žiadnou prezývkou, ako sa to dosť často najmä na Slovensku po presídlení Slovákov objavovalo. Medzi prvé písomné zmienky o trpákoch (pomad'arčene tirpákoch) patrí zbierka zbierka Písne světské lidu slowenského w Uhřích, ktorej prvý zväzok zozbieral a vydal v Pešti roku 1823 Pavel Jozef Šafárik. Predhovor k nemu napísal Ján Kollár a mimo iného v ňom charakterizuje slovenské nárečie, ktoré vtedy rozdelil na sedem hlavných a tri podnárečia, medzi ktorými je aj trpácke. Doslovne o ňom píše: "Tak řečené trpácke nářečí v Hontě, ti kdož je mluví, trpáci služí od slovce teprv, které oni chybně trpov vyslovují, ser místo sýr, švo místo čo, drelej místo drive, puný (plný), masvo (máslo), pvatiti (platiti) a t.d. říkají" (Ján Kollár, Pavel Jozef Šafárik Píseňe světské lidu slovenského v Uhrách, diel prvý a druhý, Tatran, Bratislava, 1988, str.20). Čiže ide vlastne o nárečové slovo "trpou" vo význame časovej príslovky "teraz". Podobne ako iní slovenskí poddaní aj níred'házski Slováci museli veľa prekonať, kým sa vykúpili z robotných povinností a je iste zaujímavé, že medzi Sloákmi - prisťahovalcami na dnešné územie Maďarska boli roku 1812 prví, čo sa zbavili pút poddanstva. Roku 1872 sa Níred'háza stala stoličným mestom župy. Tunajší Slováci boli výlučne roľníci a v dnešnom vyše stotisícovom meste už len muzeálne zbierky, pár bádateľov, Sarvašská ulica, ako symbolicky pomenovaná jedna z ulíc po jednom zo zakladateľov - Jánovi Petrikovičovi, nesú znaky o bývalom spôsobe života a vôbec života tu usadených Slovákov. Dávno sú už preč aj časy, keď po uliciach mesta premávali pracovné i parádne dvojkolesové taligy níred'házskych Slovákov. Slúžili ako dopravné prostriedky pre potreby gazdovskej rodiny, ale mnohí si zarábali v meste ako "taligáši", prepravujúci cestujúcich po uliciach mesta. Vozil sa na nich začiatkom 20. storočia napríklad pôtorský rodák Koloman Bod'a, ktorý tu študoval na učiteľskom ústave a ktorý mi o týchto Sloákoch veľa rozprával. Charakteristickým znakom tu na okolí usadených Slovákov bol aj špecifický salašnícky spôsob života. Okolité salaše - samoty sa vyznačovali tým, že boli postavené v chotároch nie ojedinele ako je typické na Dolnej zemi, ale tvorili skupiny, kde stálo 10 - 15, niekedy až 50 domov a nazývajú sa bokry. Vždy sú pomenované po jednom

z obyvateľov tohto skupinového osídlenia, pravdepodobne po jeho prvom obyvateľovi. Aj napriek tomu, že tento spôsob života a bývania vymiera, mnohé bokry si ešte zachovali svoju približnú tvár. Žijú a bývajú v nich väčšinou starší ľudia a dá sa s nimi ešte s ťažkosťou dorozumieť po slovensky - trpáckym nárečím. Niet sa čo čudovať, keď sa tu prestalo vyučovať po slovensky už na konci 19. storočia, teda v čase keď sa za Slovákov hlásilo ešte stále približne 10 000 osôb.

Štrnásť kilometrov pred Níred'házou sa nachádza obec Veľký Čerkes. Založili ju Slováci, ktorí sa sem sústredili z okolitých salašov - bokrov, ktorých tu bolo v minulosti vyše 60. Po svojom rodisku a okolitých salašoch ma ochotne sprevádzal bývalý učiteľ slovenčiny na tunajšej všeobecnej škole Jozef Pokorácky. Môj mladý sprievodca študoval v Segedíne na Vysokej škole pedagogickej, kde je Katedra slovenského jazyka a literatúry. Učil vo svojej rodnej obci a denne tam dochádzal z Níred'házy, kde si zakúpil byt. Keďže táto Slováckmi obývaná oblasť je už dlhšie najviac postihnutá asimiláciou, nemal veru ľahkú úlohu, čo bolo badať na každom kroku a nakoniec, keď nemal už koho vyučovať, zostal natrvalo v meste. Keď sa niekoho v Níred'háze a okolí na ulici spýtate, ako sa volá, jeho priezvisko vám prezradí slovenský pôvod, prehovorí aj pár slovenských trpáckych slov, ale to je zo znalosti slovenčiny často všetko. A tak jediným slovensky komunikujúcim sú už iba najstarší obyvatelia bokrov, ale aj tých je už málo. A bokrov okolo Veľkého Čerkesu, kde žijú pôvodní prisťahovalci - Slováci, je 19. Pár ich je pri obci Nyírtelek, ale väčšina v okolí mesta. Napríklad Beľušov, Tomášovského, Šuľanov, Vajdov, Račkov, Vrbovského, Markov ... Jeden z najbližších, ktorý som dávnejšie navštívil, bol Beľušov bokor. Agresívne správanie troch brehajúcich psov za ohradou domu, mi nedovolil vstup už vtedy k najstaršej obyvateľke, ktorá nesie zhodné meno ako táto usadlosť. Len o dva domy ďalej stál pred bránou svojho salaša staručký roľník - Pavel Sudický, ktorý ma ochotne pustil do svojho kráľovstva, kde sa narodil nielen on, ale aj jeho predkovia. Najprv hospodáril súkromne, potom dvadsať rokov pracoval v družstve ako murár a tesár. V minulosti hospodáril na 9 hektároch zeme a pestoval obilniny, strukoviny, zemiaky a choval 5 - 6 kráv, 20 ošipaných, 3 - 4 kone. Potom už ako

dôchodca vlastnil iba polhektárovú záhumienku okolo domu a na rozsiahlom dvore a v pôvodných hospodárskych budovách choval ošípané, husi a sliepky. On ešte hovoril veľmi dobre spolu aj s manželkou po slovensky a potešilo ho, že sa mohol popýšiť svojim malým hospodárstvom a porozprávať sa s hosťom zo Slovenska. Dvojrečovosť bola v ich rodine samozrejmosťou, ani si často neuvedomovali, akou rečou sa medzi sebou a obyvateľmi bokru rozprávali, navyše v ostatnom období je veľký prílev cudzích aj na tieto samoty. Zo slovenských rodín tu žijú Ciriakovci, Sudickí, Beľušovci, Pokorácki, Banskí, Palicovci. Aj tu ako vôbec v celej níred'házskej aglomerácii na zánik rodného jazyka vplývalo nielen prostredie, ale najmä štátom podporované nacionalistické tlaky. V dôsledku nich si veľa tunajších Slovákov bolo nútených zmeniť aj svoje priezviská. Takto sa z Bieleho stal Fehér, z Trstianskeho Nádaši, Kvaku Kövesdi...

Predsedom poľnohospodárskeho družstva vo Veľkom Čerkesi je dlho Ján Tomášovský. Ostal bývať v zmodernizovanom rodičovskom dome, v usadlosti Tomášovský bokor, pomenovaný po predkoch jeho rodiny (pôvod z Tomášoviec pri Lučenci), kde som ho navštívil. Veľmi ochotne sa ma ujala jeho matka Ilona Tomášovská, s ktorou som sa dobre porozprával v materčine a mrzelo ju, že pre jej vnuka, ktorý vtedy navštevoval hodiny slovenčiny, je jej rodný jazyk veľmi ťažký a mala obavy, či ho aj v tomto prostredí využije.

Do vymierajúcej generácie níred'házskeho tirpákov patrila vtedy starček Ján Husársky, ktorí si v čase mojej návštevy zachoval živý trpácky jazyk. Jeho rodičia prišli sem z východoslovenskej (šarišskej) nárečovej oblasti, ako sluhovia. Aj on najprv slúžil na bokroch u bohatých gazdov. Potom žil a pracoval v meste. - "Na svoju tirpáčinu som hrdý. Do svojho 40. roku som žil na tirpáckej samote a slúžil u gazdov, potom ako pomocník v budove gymnázia. V manželstve sa nám narodilo 12 detí a dnes je naša rodina 79 členná. S manželkou som žil 62 rokov. Človek nesmie stratiť chuť do života a humor. Aj teraz, keď vstanem, spravím si telesnú a psychologickú očistu, otvorím si noviny a pozriem správy o úmrtiach a keď sa tam nenájdem, hneď si zatykám: No, Jano, môžeš začať deň." S takýmto humorom a rozprávačským talentom nás obdarúval jeden, z vtedy žijúcich

tirpákov, ktorí sa hrdo hlásili k slovenskému pôvodu.

Dnes na maďarskej Dolnej zemi sa všeobecne zaužívalo, že trpák - tirpák, je výlučne príslušník slovenského pôvodu, žijúci v Níred'háze a na okolí, a tvorí zvláštnu etnickú skupinu. Hanlivý význam tohto pomenovania sa už dávno vytratil a namiesto predsudkov k tejto skupine Slovákov, venujú vedci i spisovatelia mimoriadnu pozornosť. Zadosťučinením pre potomkov pôvodných slovenských prisťahovalcov je napríklad aj to, že tu jeden z najobľúbenejších druhov chleba predávajú s názvom "tirpácky chlieb".

Po druhej svetovej vojne v rámci výmeny obyvateľstva sa v rokoch 1946 - 1948 presídlilo z Níred'házy na Slovensko 4506 Slovákov, a to najviac do okresu Levice. Väčšina z nich sa usadila na dolnom toku Hrona v obciach Hontianska Vrbica, Síkenica, Kalná, Lok, Dolná Seč, Horná Seč a Jur nad Hronom.

Presídlenci z Níred'házy a jej okolitých bokrov boli takmer všetci roľníci, ale prišlo s nimi aj niekoľko intelektuálov, najmä učiteľov a kňazov. Takými boli napríklad v okolí Levíc farár G. Šoly a kazateľ - spisovateľ Jozef Ondrej Markuš. V roku 1948 na celocirkevnom zjazde Združenia evanjelickej mládeže o živote evanjelickej mládeže došlej z Níred'házy G. Šoly povedal. - *V meste Níred'háza pri našom odchode bolo 7000 slovenských evanjelikov. Mimo mesta žili cirkevníci na samotách v 20 - 50 domoch a týchto bokrov bolo 82 a celkom v nich žilo 13 000 evanjelikov. Na bokroch bolo 52 evanjelických škôl a keďže učiteľov bolo málo, z toho dôvodu v jednej učebni sa tiesnilo často 100 - 120 detí. Farár na tieto samoty dochádzal z mesta a patri-lo mu až 8 salašov, takže sa na každý mohol dostať raz do mesiaca. Niektoré samoty boli od Níred'házy vzdialené až 14-16 km, a to bez dopravných spojov.*

Na tomto istom zhromaždení vystúpil aj kazateľ Jozef Ondrej Markuš. - *O presídlencoch sa hovorí, že sú chudobní, že sú háved'. Ale Levice dostali aj zámožnejších ľudí. Ja sám som prišiel s 9 člennou rodinou a kde je toľko detí, to už nie je chudoba. So žalosťou sme zbadali, že tu je veľká bezdetnosť a obávame sa o našich presídlencov, aby túto chorobu neprevzali na seba. Národ a cirkev ostanú len vtedy mladé, keď majú mnoho detí. Hovorí sa, že naše deti nevedia po*

slovensky. Lútujeme toho, verím, že budeme mať možnosť ich po slovensky naučiť. Dejiny, ktoré sa teraz píšú, sú krásne dejiny. Ja sa zo srdca teším, že táto doba prišla a som presvedčený, že presídlenci aj so svojimi chybami doplnia svoju národno-cirkevnú úlohu. Teším sa na budúcu zimu, keď budeme môcť začať vyučovať slovenčinu na základe kresťanstva.

Juhozápadne iba 5 km od Levíc leží obec Horná Seč, do ktorej sa v apríli roku 1947 prisťahovalo 96 rodín s celkovým počtom 245 Slovákov z Níred'házy a okolia. Starostom Hornej Seče je rodák z Níred'házy Jozef Adami, ktorý sa hrdno hlási k svojim predkom, ktorí osídlili túto dovtedy výlučne Maďarmi obývanú dedinu. - *Naša obec má teraz 471 obyvateľov, dnes už prevažne Slovákov, pochádzajúcich z Níred'házy. Najfrekventovanejšími priezviskami presídlencov do Hornej Seče boli Huraj, Greksa, Marföldy, Markuš, Moravský, Nad'. Zároveň sa v tomto období do obce prisťahovalo aj 13 rýdzo slovenských rodín z rôznych oblastí Slovenska. Keďže presídlenci boli prevažne roľníci, už roku 1950 si založili roľnícke družstvo a medzi prvých zakladateľov patrili Jozef Markuš, Michal Marföldy a Jozef Guťan. Družstvo dlho patrilo medzi najlepšie hospodáriace v celom okrese, čo sa kladne prejavilo vo vybavení domácností a výstavbe rodinných domov. Rodiny presídlencov z Níred'házy si vymieňajú každoročne priateľské návštevy so svojimi súkmeňovcami z Níred'házy a okolia.*

V roku, keď si pripomíname štvrttisícrocie osídlenia a tým aj založenia tohto dnes už 120 tisícového mesta Slovákmí, musíme smutne konštatovať, že dlhotrvajúcou zlou národnostnou politikou sa podarilo slovenskú národnosť v Níred'háze a na jej okolí takmer úplne asimilovať. Svedčí o tom najnovší štatistický údaj, podľa ktorého sa pri sčítaní ľudu v roku 2001 v tomto meste k slovenskej národnosti prihlásilo už iba 77 osôb.

Pavel Bujtár

JUBILEJNÝ ROK NADLACKÝCH SLOVÁKOV 200. výročie založenia Nadlaku

Slovenské obyvateľstvo mestečka Nadlak si v tomto roku pripomína 200 výročie príchodu prvých slovenských rodín do tejto lokality. Je to nevšedná záležitosť a pritom aj príležitosť zamyslieť sa nad tým, ako to vlastne bolo pred tými dvesto rokmi, keď sa tu usadili prvé slovenské rodiny, ako si toto obyvateľstvo rozširovalo svoje rody, ako pretrvalo stáročia a ako tá slovenskosť dnes v Nadlaku vyzerá.

Trošku z tej dvestoročnej histórie.

Do Nadlaku sa Slováci dostali v rámci druhej kolonizácie. Komlôšske obyvateľstvo sa v tom období v porovnaní s plochou chotára veľmi rozmnožilo, a tak niektorí miestni predáci začali uvažovať, kde by mohli dostať novú zem. Svoju žiadosť predostreli predstavenstvu Kráľovskej komory na Pejčke s prosbou, aby sa mohli usadiť na pustatine Pitvaroš alebo Székegyház. Po náležitom zvážení postúpenej žiadosti im síce spomenuté miesta boli úradmi odopreté, ale ponúkla sa im časť nadlackého chotára, ktorý domáce obyvateľstvo obzvlášť rumunské, pre jeho veľkú rozlohu obrobiť nemohlo. Kráľovským nariadením pod číslom 14.158 z 27. augusta 1800 im bolo povolené usadiť sa v Nadlaku. Keď asi dvesto komlôšskych, sarvašských a čabianskych rodín zmluvne podpísalo, už na jeseň roku 1802 im boli vymierané pozemky. Noví majitelia si tieto pozemky hneď poorali, zasiali ale zimovať sa vrátili ešte späť do svojich domovov. Roku 1803 "... sotva sa veselé jaro zjavilo hneď na spôsob pilných včiel zo všetkých strán pospiechalo do svojej vlasti a domy stavať začalo..." - píše vo svojom diele Dejepis starého a nového Nadlaku miestni farári Daniel Zajac a Ľudovít Haán. O horlivosti a pracovnom eláne týchto prisťahovalcov svedčí aj to, že už v prvom roku boli vystavené tri ulice: Meštárska, Batanská a Makovská. Treba uviesť, že ešte aj dnešné obyvateľstvo jednu z tých hlavných ulíc, ktoré prechádzajú aj centrom mestečka, nazýva Makovská - i keď nie úradne.

Aby úrady šli v ústrety tomuto obyvateľstvu, aby mu pomohli, jednoročná daň im bola odpustená.

V nasledovných rokoch obyvateľstvo sa začalo prudko rozrastať, zvlášť príchodom nových slovenských rodín z rôznych krajov dnešného územia Slovenska ako aj z Banátskej Sťanovy. Uvedené tvrdenie dosvedčuje aj jednoduchá štatistika: rok 2003 = asi 200 rodín, rok 1804 = 2.000 obyvateľov a v roku 1806 v Nadlaku už bývalo 3335 obyvateľov slovenskej národnosti. Isteže toto obyvateľstvo muselo zápasíť s mnohými ťažkosťami, ale na vzdelanie svojich detí nezabudlo. Už v roku 1803 si prinieslo z Komlóša dočasného učiteľa Dávida Szamcza, ktorého potom nahradil riadny učiteľ - Samuel Valentíny, ktorý tu, prvý rok, vykonával aj úlohu levítu. Prvý kazateľ slovenského slova Božieho, ktorého si toto obyvateľstvo sem pozvalo, bol Ján Keblovský (pôsobil v rokoch 1804-1825, keď umrel, bol pochovaný na novom cintoríne). O jeho hrob sa aj teraz príkladne stará nadlacksá evanjelická cirkev. V nasledovných rokoch obyvatelia začínajú riešiť aj rad spoločenských, hospodárskych a kultúrnych potrieb: postavili si suchý mlyn, povolali si aj druhého riadneho učiteľa, 1812 začali stavať terajší chrám (práce trvali 10 rokov, ukončené boli r. 1822). Chrám bol posvätený seniorom Gabrielom Ulachulom 16. mája. V roku 1817 bol postavený druhý, tentoraz vodný mlyn. V roku 1834 boli postavené centrálné školy za kostolom, ktoré, pravda, dnes na svoj účel nemôžu byť použité. V roku 1816 časť nadlacksých slovenských rodín sa usádza na pustatine Pitvaroš, kde takto vzniká nová osada i cirkev - Pitvaroš. V roku 1843 určitý počet rodín opäť opúšťa Nadlak a usádza sa na pustatine Bánhedeš. V roku 1846 je postavená nová fara....

Roky prechádzali, počet obyvateľstva sa rozrástol a dokazoval životaschopnosť týchto obyvateľov, veď kraj bol močaristý, bolo treba odvodňovať, orať ladom ležiacu pôdu, stavať školy, starať sa o učiteľov i farárov, o školy, domy, vlastné rodiny. Do roku 1900 bolo postavených 8 škôl s bytom pre učiteľa. Na jeseň roku 1912 slovenské školy v Nadlaku navštevovalo 857 žiakov, a to 433 chlapcov a 424 dievčat (pociťovala sa potreba nových školských priestorov, ale pre neblahý hmotný stav cirkvi táto otázka nebola doriešená). V roku 1899

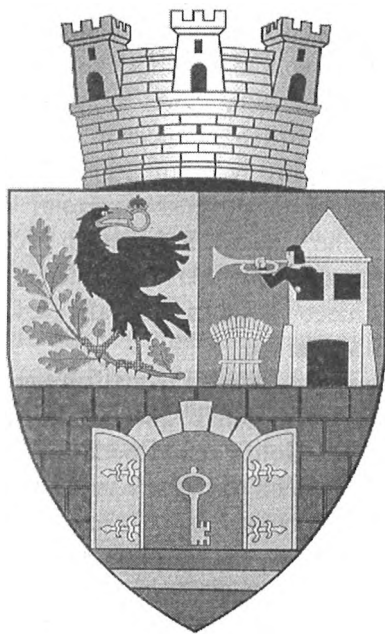
je v Nadlaku predstavená prvá slovenská divadelná hra "Kydža zpod Hája" od Ferka Urbánka a začína sa rozvíjať divadelný život. V roku 1907 je postavená v tých časoch najkrajšia budova mesta - "Hungária", neskorší "Hotel Slovák", kde bola zriadená scéna a divadelná sála (táto bola používaná aj na tanec). Dnes je v nej zariadená školská telocvičňa. V tejto budove pôsobila aj Nadlacká ľudová banka - pracovisko J.G. Tajovského, keď pôsobil v Nadlaku, v rokoch 1904-1910 ako účtovník. V rokoch, ktoré prichádzajú, vzniká rad ľudovýchovných spoločností ako sú Ľudový kruh, Kultúrny spolok, Hospodársky spolok, Sokol a.i. Zakladajú sa knižnice, bujnie divadelný život, aby v päťdesiatych rokoch minulého storočia vznikla Slovenská pedagogická škola. Do slovenských škôl prichádzajú noví učitelia, odchovaní doma, v Rumunsku, v Nadlaku. To je niekoľko medzníkov, ktorými sa život tejto národnosti poberal.

A dnes, keď vstupujeme do tretieho tisícročia?

Podľa posledného súpisu obyvateľstva v Nadlaku žije 4500 obyvateľov slovenskej národnosti, stredná škola sa zachovala v podobe školského strediska s dvoma sekciami: rumunskou a slovenskou, s triedami, v ktorých sa temer všetko učí po slovensky; celý hospodársky, spoločenský i kultúrny život je poznačený častejším pohrebom ako krstom; mladá generácia odchádza do sveta za prácou, hľadá prácu, hľadá možnosť ľahšieho a krajšieho života ako bol ten, ich rodičov; záujem o poľnohospodárstvo je pomerne malý, zvlášť keď je ešte všade prítomná motyka... Bývalí členovia známeho literárneho krúžku, ktorý literárny život v Nadlaku nielenže vytvoril, ale aj rozvinul, založili Kultúrno-vedeckú spoločnosť Ivana Kraska, ktorá je zrkadlom toho, čo Slováci z Rumunska na tomto poli vedeli a vedia vytvoriť. V Nadlaku sa nachádza aj stredisko Slovenského evanjelického seniorátu v Rumunsku, ktorý zjednocuje a usmerňuje každodenný život slovenských evanjelikov. Poľnohospodárska spoločnosť Agroslávia a ešte niekoľko jej podobných, obhospodária tisíce ornej pôdy, snažia sa poznačiť hmotný stav rodín. Nedocenenú úlohu v Nadlaku spĺňa aj vydavateľstvo Ivana Kraska - ročne vydáva desiatky titulov beletrie, poézie, prekladov, odborných štúdií a pod. Vychádzajú štyri tituly známych publikácií, ktoré

odzrkadľujú život už nielen slovenskej národnosti: Naše snahy, Rovnobežné zrkadlá, Dolnozemský Slovák a My - časopis slovenskej mládeže. Tu sa nachádza aj ústredie Demokratického zväzu Slovákov a Čechov v Rumunsku, organizácia, ktorá háji záujmy slovenskej a českej národnosti. To sú milníky, popri ktorých prechádza súčasný život, poznačený rôznymi nedostatkami a hľadaním toho zajtrajšieho dňa, krajšieho.

A tak sme sa ocitli v roku 2003, v roku jubilejnom. Organizačný výbor zvolený k tejto príležitosti vypracoval rámcový program spomínaných spomienkových osláv, ktorými by chcel budiť v dnešných obyvateľoch hrdosť na svojich predkov, ktorí temer holými rukami vysušili močiare, zorali neobrábateľné, vybudovali mestečko také, akým ono aj teraz je a vložili ho do rúk dnešnej generácie ako bezplatný dar, v ktorom slovenčina a slovenskosť bude a je rečou úradnou i domácou kraja tohto požehnaného.

Erb mesta Nadlak

Ján Jančovic

NOVOHRADSKÉ KORENE BANÁTSKYCH SLOVÁKOV

K dvojstoročnici Kovačice v dokumentoch a spomienkach

Slováci, žijúci v Juhoslávii majú prevažne stredoslovenský pôvod. Svedčia o tom nielen mnohé zachované písomné dokumenty, ale aj ich mená a reč, ktorá je dodnes živým dokladom ich pôvodu. Rovnako aj korene Slovákov v Banáte vychádzajú z tohto regiónu s tým, že v najväčšom počte prišli do týchto končín Dolnej zeme práve v Novohradskej stolice, čiže z obcí, ktoré teraz patria do okresu Veľký Krtíš, Lučenec, Poltár, Zvolen a z malej časti aj slovenských obcí patriacich teraz do Novohradskej a Peštianskej župy v Maďarsku. Aj tí Slováci, ktorí prišli do Banátu, najmä do Kovačice z už skôr osídlených dolnozemskej stolíc v terajšom Maďarsku, majú zväčša novohradský pôvod. Novohrad v historickom pohľade predstavoval stolicu (župu) v Preddunajsku, ktorej vznik siaha do začiatku 12. storočia a ktorá sa v svojich hraniciach zachovala až do vzniku Československej republiky v roku 1918. Územie historického Novohradu v súčasnosti na slovenskom území vyplňa stred južnej časti Stredoslovenského regiónu a tvorí ho východná časť okresu Veľký Krtíš, juhozápadná časť okresu Zvolen a takmer celý okres Lučenec a Poltár. O niečo väčšia časť bývalej Novohradskej župy pripadla po roku 1918 Maďarsku.

Úteky a sťahovanie Slovákov za feudalizmu pre nepriaznivé životné podmienky a náboženský útlak smerovali v 18. storočí a v prvej polovici 19. storočia na Dolnú zem. Poddanské obyvateľstvo zo severného, stredného a južného Slovenska sa usadzovalo predovšetkým medzi Dunajom a Tisou, najprv najmä v južnej časti Novohradskej a Peštianskej stolice, hoci početné skupiny idúce týmto smerom začali osídľovať už aj békešskú oblasť. Na juhoslovanskú Dolnú zem, do Vojvodiny prišli Slováci najskôr do Báčky (1745 do Petrovca), potom do Srijemu (1770 do Starej Pazovy), až nakoniec do Banátu. Prvou

slovenskou osadou tu bol Banátsky Komlôš, severovýchodne od Kikindy, ktorý patrili grófovi Nakóovi. Prví Slováci sem prišli roku 1782 z Novohradskej, Hontianskej, Peštianskej a Békešskej stolice. Už o rok neskôr si medzi seba povolali učiteľa Samuela Greškoviča a evanjelického farára Mateja Barányiho, dovtedy farára v Pôtri, ktorý zohral významnú úlohu pri ďalšom osadzovaní sa Slovákov v Banáte. Keď gróf Gabriel Buttler roku 1780 kúpil rozsiahle bardánske panstvo s osadou Bardáň, v ktorej bývali Srbi, neskôr zistil, že na panstvo potrebuje pracovné sily. Obrátil sa preto na novokomlôšskeho slovenského evanjelického farára Mateja Barányiho, prvého evanjelického farára v Banáte vôbec, aby mu sprostredkoval príchod nových slovenských kolonistov. Ten potom po podpísaní kontraktu o osadení podujal sa sprostredkovať príchod prvých svojich krajanov - evanjelikov, samozrejme najviac z evanjelického Novohradu, kde predtým v Pôtri 16 rokov ako farár pôsobil a tak dôverne poznal pomery v celom novohradskom senioráte. Aj preto sa dá povedať, že rozhodujúcu úlohu prečo v Kovačici, Aradáci ... prevažujú Slováci pochádzajúci z novohradských obcí, zohral práve Matej Barányi. Ten dňa 16. augusta 1783 v Pôtri pred svojim odchodom do Banátu za prítomnosti seniora Martina Gerengaja farára v Lešti a svedka Martina Hamaliara, farára vo Veľkom Krtíši odovzdával farský úrad v Pôtri pre svojho budúceho nástupcu. Aký ďalší osud po Bardáni stihol Slovákov, až sa konečne ešte cez Ečku usadili v terajšej Kovačici, to je predmetom iných príspevkov. Cieľom môjho príspevku pri príležitosti dvojstoročnice Kovačice je poukázať na kontinuitu sťahovania prvých Slovákov z Novohradu do Banátu a ich terajšími potomkami, ktorí tu tvoria aj po dvesto rokoch živú ratolesť slovenského národa a takto pomôcť rozvíjať vzájomné styky medzi nimi.

Dobové dokumenty a najmä dielo Dr. Jána Čaploviča "Dejiny slovenského evanjelického a. v. cirkevného zboru v Kovačici" z roku 1928 iba potvrdzujú väčšinový pôvod Kovačičanov z Novohradu a rovnako aj ich prioritný podiel na zakladaní nového domova - Kovačice. V roku 1802 sa obrátil farár Ján Basilides s richtárom Ďurom Sokolom, rodákom z Brusníka a Jánom Selským, rodákom zo Závady, čiže obidvaja Novohradčania s prosbou na panovníka Františka I., aby

sa im doterajším kolonistom v Ečke prepustila pustatina Kovačica, ležiaca na vojenskej hranici. Prví Slováci prišli na pustatinu Kovačica z Ečky už na jar roku 1802 a po nich sem na vojenskú hranicu utiekol z nehostinnej Ečky celý húf ďalších Slovákov. Už v júni roku 1802 zaznamenali v Kovačici aj prvých narodených Slovákov a v tomto roku začali aj s výstavbou prvej školy. Keď túto pustatinu potom v roku 1803 úradne dostali, boli to opäť v prvom rade Novohradčania, ktorí ako obecní a cirkevní funkcionári nielen organizovali, ale aj materiálne a finančne podporovali výstavbu prvého chrámu, zvonice, školy ... Nezanedbateľné tu ostáva aj 21. ročné pôsobenie v poradí druhého kovačického farára, novohradského rodáka z Veľkého Krtíša Martina Hamaliara, ktorý sa okrem iného zaslúžil najmä o výstavbu nového chrámu, ktorý je dodnes nielen dominantou Kovačice, ale aj svedectvom a pamätníkom tunajších Slovákov v zápase o udržanie národnej identity. Po Slovákoch pochádzajúcich z Novohradskej stolice druhou, najväčšou skupinou prvých Kovačičanov boli Slováci, ktorí sem prišli z Peštianskej stolice. Už Matej Bel o nich písal, že pochádzali prevažne z Novohradskej stolice a zmieňuje sa už vtedy viackrát o nich, ako o veľkých chytrákoch. Poukazuje na ich vitalitu a veľkú populáciu voči tunajším Maďarom. Vraj sa ani nerodia "ale rastú ako obilie". Z dedín, ktoré tu pred 20 - 30 rokov založili, vysielajú dole nižšie nových kolonistov "ako včelie roje". Tunajší Maďari tu označovali slovenských kolonistov za chytrákov s prezývkou "Okos Tót", čiže "múdry Slovák". Matej Bel v Notíciach a v ďalších svojich spisoch najpodrobnejšie popisuje domácu výrobu u slovenských roľníkov v Novohrade. Tí, ktorí bývajú v lesnatejších krajoch vyrábajú šindle, krešú trámy, robia sudy, skrine, rôzne časti vozov, druhí robia z hlíny rôzne nádoby a vypaľujú ich. Všetky výrobky potom vozia predávať do južnejších stolíc. "Nezriedka vidíme, že hrnce, džbány, koše a iné podobné výrobky sa predávajú za toľko obilia, koľko sa do nich zmestí. Odtiaľ sa potom s vozmi naloženými obilím, slaninou a strukovinami vracajú domov". Aj keď to M. Bel písal ešte pred príchodom Slovákov do Banátu, môžeme to považovať aj za pokračovanie týchto stykov aj v neskoršom období, keď sa Slováci dostáhovali až do Banátu. Ved' aj potom práve títo obchodníci, čip-

kári, ale aj drotári boli častými poštármi odkazov medzi rodinami žijúcimi v Novohrade a pokrvnými rodinami prisťahovanými do Banátu.

V neskoršom období, najmä počas vojenskej služby v regimentoch rakúsko-uhorskej armády sa stretávali slovenskí menovci pochádzajúci z Horného Uhorska a Dolnej zemi v kasárňach a na bojiskách. Podľa spomienok najstarších Pôtorčanov sa takto napríklad stretli Vaškorovci z Pôtra z Vaškorovcami z Banátu.

O odchode slovenských poddaných na Dolnú zem neraz rozhodol aj odkaz či list ich príbuzných a známych, ktorí sa už predtým vysťahovali a podarilo sa im tam osadiť za priaznivejších podmienok. Jeden z takýchto dokumentov sa zachoval u Jána Krča v Padine, ktorého jeden z predkov Ján Tomáš z Chrtian (v tom čase sa úradne uvádzajú Tóth Hartyán), ktorý sa aj s rodinou rozhodol v roku 1808 vysťahovať do Kovačice pravdepodobne na pozvanie svojho príbuzného O. Tomáša, ktorý tam patrila medzi prvých osadníkov. Dobový dokument písaný slovakizovanou češtinou je morálnym odporúčaním pre prijatie v novom bydlisku a uvádzam ho v pôvodine. *"My Celá obec Totth Hartyánska a wni ješte pozustáwající wrchnost', známo činíme komu vedéty náleží, že náš Obywatel Jano Tomašou, A naten čas wnaši Obcy Richtár, Uminil se přestehowaty z naši Obcy, a ze Sl. Stolicy Neográdske do Banátu, jmenovite na Kovatšiczu, do Antalfalvy, ze swou Manželku Marišu, ze swym jedinim sinem Janom, yz vlastnim Bratem Gyurom, to jest ze všeckim bidlom, které od svého narození, y jeho predkové vždy w naši Obcy hospodárilý. Tedy žáden z lidí, dobré ale swedomí mající,, Ne jen doneho, ale y jeho Manželky, a Bratra, nic neslušného nemůže powedáty, tak že jak na křesťanuw náleží žiwot swuj usylowaty se wéstý. My tedy prosíme, aby jich neobawaly se pryjaty, za obywatelou. S tím se žádame dobre mity zustáwame.*

Dátum T. Hartyán 13. júný 1808.

Vždy Dobre prajícý

Račko Jano, Tervény Biro, Husák Palyo, jurát

Y Celá Obec T. Hartyanska (s pečat'ou obce)

Coram me Francisco Beránszky

Loci Notár/ s podpisom a pečaťou/.

Hodnowernost' swedestwi tohto stwrdzuje

Dionys Ivan Hajnoczy, Cirkwi Závadskej Sl. B. kazatel (s podpisom a pečaťou)

Ďalším mojím zisteným poznatkom z dedín okolo Pôtra je, že keď sa po nepodarenom usadení v Bardáni rozhodla takmer tretina novohradských Slovákov vrátiť do svojich pôvodných domovov, dostala takáto rodina doma prímenie Bardán. Išlo o rodiny, ktoré mali priezviská, ktorých bolo v obci, do ktorej sa vrátili viac, ale nikdy ani predtým, ani vtedy sa tam pôvodné priezvisko ani prímenie Bardán nevyskytovalo. Prímenie Bardán patrí len rodinám, ktoré sa vrátili po roku 1787 z Bardánu do Novohradu. Takéto prímenie sa dodnes používa v rodinách s pôvodným priezviskom Fabian v Pôtri - Žihľave, Havaj v Horných Strhároch, Hudec v Dolnej Strehovej a Slovenských Kľačanoch ...

Mnoho poznatkov sa dá zistiť aj z dokumentov vedených v evanjelických cirkevných zboroch. Napríklad údaje z Pôtra prezrádzajú, že aj pri odchode cirkevníkov na Dolnú zem, títo po spoločnej spovedi oferovali zlatky na kostol, alebo už aj počas pobytu na Dolnej zemi nezabúdali na svoju pôvodnú matkocirkev a posielali milodary. V pokladničnej knihe pôtorských kurátorov je takýchto záznamov viac. Údaj týkajúci sa odsťahovania Pôtorčanov do Banátu v roku 1784 je tu zachytený takto: "*14. mája - tý ktorý se na Dolnú zem odstehovali oferovali 1 zlatku, 90 gr.*". Medzi najzaujímavejšie údaje v pokladničnom denníku patrí aj záznam, keď si naši Slováci chceli postaviť kostol v Ečke. Pôtorský kurátor v roku 1793 okrem iného vtedy napísal "*Dal sem zase na Kostol Ecskánsky 5 zlatých*". Inšpektor cirkvi Ondriš Kukučka zase v roku 1813 zapísal výdaj: "*Podarunek pri odchode na Dolnú zem, 10 zlatiek*". Z tej istej knihy sa možno dozvedieť, že pôtorská cirkev svojimi príspevkami pomáhala nielen cirkvám na Slovensku, ale aj slovenským dolnozemským cirkvám. O tom v roku 1822 zase zapísal: "*Dal sem na Cyrkew Dolnozemskú 2 zl.*" A v roku 1823-24 takto prispela aj na "*Banatsku Szent Miklos*

cirkev" (teraz Ostojičovo). Keďže Slováci sa za feudalizmu sťahovali na Dolnú zem vtedy v rámci jednej krajiny, nepotrebovali žiadne pasy, ale zato povolenie vrchnosti, a to najmä zemepána. A to bolo v tom čase veľmi ťažké a zo začiatku nemožné, pretože toľko peňazí, aby sa vykúpili nemohli mať a tak volili ako spôsob svojho odchodu - úteky. Aby ich zemepán na novom mieste nenašiel, zmenili si priezvisko a nové si dávali obyčajne po názve obce, z ktorej ušli. A tak na Dolnej zemi z Novohradu nachádzame priezviská: Ábelovký, Brezovský, Brusnický, Chrt'an, Loman, Madacký, Nedelický, Potran, Pribojský, Seleštiansky, Seňan, Sklabinský, Stracinský, Strehovský, Strehársky, Šul'an, Zomborský a z časti Novohradu v Maďarsku z pôvodných slovenských obcí: Agársky, Bánsky, Častven, Guťan, Ďarmotský, Kišgeci, Legínsky, Pišpecký, Sudický, Veňarský ...

Medzi Novohradom a Banátom sa tradujú už z polovice 19. storočia živé rodinné a obchodné styky, podľa ústnych podaní i knižných prameňov najmä v oblasti pastvy a obchodu s ovcami. Tradičné ovčiarstvo malo v Novohrade dobré podmienky na chov, o čom svedčí aj údaj, že na konci 19. storočia sa tu chovalo takmer tristotisíc oviec, čo bola pätina z celkového stavu oviec na Slovensku. V minulom storočí pre rozvoj ovčiarstva v Novohrade malo mimoriadne význam nakupovanie ovčích stád mimo slovenského územia, najmä v Banáte. Spomienky starých Pôtorčanov, s ktorými som sa v päťdesiatych rokoch rozprával boli ešte živé. Ved' ovčie stáda v Banáte nakupovali ešte pred prvou svetovou vojnou. Ešte viac sa týmto nákupom zaoberali chovatelia a obchodníci zo severozápadnej časti Novohradu: Horného Tisovníka, Ábelovej, Madačky, Lentvory, Polichna. Chovatelia oviec z Horného Tisovníka nielenže nakupovali a obchodovali s banátskymi ovcami, ale na jeseň po Demeterovi odvádzali svoje stáda na zimovanie do Banátu. Za účelom nákupu oviec v Banáte sa Pôtorčania vychystali na cestu pred Veľkou nocou, v polovici marca. Skupinu tvorili štyria až šiesti gazdovia a na cestu, ktorá trvala vyše týždňa, si každý zobral do batôžka dostatok domácich výrobkov, najmä slaniny, klobásy, bryndze a chleba. Putovali pešo po známej trase a zástavky mali najmä v strediskách, kde žili Slováci. Ich cesta viedla z Pôtra cez Sečany, Hatvan, Jászberény,

Sarvaš a stadiaľ cez Makov do Banátu, do okolia Kikindy, Veľkého Bečkereku, ale i Aradáča a Kovačice. Ovce nakupovali od dobrých chovateľov, o ktorých priaznivé informácie dostávali od tunajších Slovákov, ktorých osobne poznali a s niektorými boli aj vzdialenejšia rodina, najmä v Kovačici, Padine a Aradáči (Žihľavčania). Každý nakúpil 30 - 40 okotených oviec aj s jahňat'om. Niektorí nakupovali aj jarky a barany na plemeno. Na náročný a takmer mesačný návrat domov si na pomoc počas dlhej cesty kúpili somáre. Cesta domov so stádom bola trochu odlišná, pretože sa museli prispôbiť pastve. Počas cesty sa ovce popásali na zatrávených pásoch pri cestách, aby stádo nepoškodilo poľné kultúry. Na somároch mali naložené potraviny, kabanice a menšie zásoby zrna. Domov sa vracali okolo Ďura (Juraja), aby ovce mohli vyhnat' na pašu, a to až do Turieho Poľa, pretože Pôtorčania už dávnejšie prehrali spor o pasienky a lesy s grófom Zičim. Niektorí ovce predávali ďalším záujemcom. Banátske ovce sa všeobecne pokladali za kvalitnejšie než domáce a možno práve to malo vplyv, že v Novohrade sa chovala až pätina z celkového počtu oviec na Slovensku. Pamätníci evidujú, že jeden gazda z najrozšírenejšieho pôtorskeho rodu Kukučkovcov sa na ceste z Banátu utopil v Tise, keď i napriek skúsenostiam viedol stádo oviec cez rieku. Jeho hrob sa má nachádzať niekde pri brehu rieky. Voľakedajšie styky medzi novohradskými Slovákmí doma a v Banáte ostali dlho živé v rôznych spomienkach a prirovnaniach. Jedna z humorných sa dodnes zachovala a ešte aj často používa. Ak napríklad žena idúca z obchodu nesie v rukách prípadne i na chrbte tovar či batožinu a vidí svojho muža nečinne sa prizerať, pripomenie mu, že či nevidí, že je obvešaná ako banátsky somár a on jej nepomôže. Aj na tomto prirovnaní vidieť, že aj po storočí zostala spomienka Novohradčanov na pôvodné styky i keď nie práve v najvhodnejšej podobe na nákup ovčích stád v Banáte. Nie náhodou sa po 2. svetovej vojne rozhodol významný rodák z Kovačice farár a banátsky senior Jozef Janiš presťahovať do kraja svojich predkov - do Horných Strhár, kde potom od roku 1950 až do odchodu do dôchodku pôsobil. Dobrý príklad máme aj z malej dedinky Šuľa, kde v roku 1964 navštívil svojich súkmeňovcov kovačický insitný maliar Ján Sokol s manželkou.

Kovačická a šulianska rodina pochádza pôvodne z Brusníka, postupne sa však v Novohrade po meči dostala cez dedinu Senné do Šule, kde žijú už tri generácie Sokolovcov. Tam ich v spomínanom roku vyhľadal po náročnom zisťovaní svojich koreňov maliar Ján Sokol. Potom o dva roky neskôr šulianska rodina Sokolovcov návštevu Sokolovcov v Kovačici a Rohárikovcov v Padine opätovala. I napriek tomu, že už najstarší Sokolovci v Kovačici a Šuli nežijú, vzájomné priateľstvo pretrváva doteraz.

Je chvályhodné, že ani po celých dvoch storočiach a po rôznych historických zmenách v štátnych útvaroch a veľkých vzdialenostiach si viaceré rodiny hľadajú svoje korene v novohradských dedinách. Ved' ešte takmer v každej z nich sa nájde priezvisko, aké je dnes v Kovačici, do ktorej tá ktorá rodina pred dvesto rokmi prišla. A keď sa už nenachádza v pôvodnej obci v Novohrade, iste a to aj niekoľkonásobne ju možno práve nájsť v Kovačici, prípadne inej slovenskej banátskej obci. Vrcholom hľadania koreňov v Novohrade je jedinečné dielo z oblasti genealógie autora univerzitného profesora Jána Marku "Senianski Markovci", ktorý na vysokej profesionálnej úrovni zmapoval a knižne vydal svedectvo dvestoročnej cesty Markovcov zo Senného cez Bardán, Ečku až po dnešnú Kovačicu. Popri tom, že si jednotlivé rodiny hľadajú svoj pôvod, alebo sa len zaujímajú o korene svojich predkov, aj jednotlivé obce a mestá nachádzajú medzi sebou vzájomné priateľské vzťahy. Príkladom môže v ostatnom čase byť aj Pôtor a Kovačica, ktoré udržiavajú živé styky na priateľskej úrovni. Kovačičania naposledy navštívili s početnou delegáciou a folklórnym súborom Pôtor roku 2000. Delegácia Pôtorčanov sa pri príležitosti dvojstoročnice Kovačice roku 2002 zúčastnila na oslavách v Kovačici. Aj keď to pre rozdiel veľkosti sídiel nie je pre oficiálne styky práve typické, dôležité však je, že silu ich priateľstva vyjadrujú spoločné korene ich novohradských predkov.

Mária Tóthová

ŠKOLA V ČABE, VO VINICIACH

Zo 150 ročnej histórie školy na ulici Madácha

Evanjelická cirkev, vychádzajúc zo záujmov obyvateľstva, po znovuosídlení Čaby Slováckmi, sa sama snažila o založenie výchovno-vzdelávacej inštitúcie. Až do roku 1948, teda do poštátneho, prevádzkovateľom škôl mesta bola evanjelická cirkev.

Čabianske obyvateľstvo rozdeľovalo obec na dve časti. Od evanjelických kostolov na juh sa nachádzal Dolný koniec, na sever Horný koniec mesta. Pod názvom Vinice označovali mestskú časť Jamina, neskôr Erzsébethely. Deti chodili odtiaľto do vzdialenejších škôl. Po roku 1845 vzrástol počet tu postavených domov, rýchlo rástol aj počet tu žijúceho obyvateľstva, ktoré si žiadalo postavenie školy a kostola.

Prvá školská budova bola postavená v ulici Gyula Droppa, dnes ulica Szántó Kovács. Bola to vlastne škola s jednou učebňou. Prvý učiteľ sa nazýval Michal Michnay. Druhá časť školy bola postavená v roku 1862 a roku 1869 postavili aj ďalšiu učebňu.

Prvoradou úlohou školskej výchovy bola výučba náboženstva. V tomto období väčšina miestnych škôl bola evanjelická, ich výchovno-vzdelávacie smernice určili evanjelické školské úrady. Aj výučbu počtov spojili s náboženstvom. Deti nemuseli ani písať a čítať, modlitby a pesničky sa naučili predpovedaním textu učiteľom - farárom.

Väčšina ľudí vo Viniciach bola slovenského pôvodu, preto aj vyučovanie prebiehalo v škole v slovenčine. Iba v 2. triede sa začínali učiť po maďarsky, z učebnice Ľudovíta Szeberényiho. Evanjelický farár Karol Linder, spolu s rektorom Lajosom Némethom, tiež napísali učebnicu. Používala sa v starej škole. Učitelia všetci ovládali slovenčinu. Vyučovali často 70-80 detí.

Prvé smernice výučby boli vydané v roku 1869. V nižších triedach sa vyučovalo písanie, čítanie, rozprávanie, počty, spev a samozrejme náboženstvo. Vo vyšších ročníkoch sa vyučovala aj fyzika, biológia a geológia. Deti nemali učebnice, učitelia vyučovali predmety z príručiek.

Predchodcom triednej knihy boli zápisnice, ktoré okrem osobných údajov obsahovali aj klasifikáciu z chovania a pilnosti.

Vyučovanie v tom čase začínalo 1. októbra.

V tomto období sa už aj evanjelická cirkev zaoberala so zavádzaním delených tried, o tom svedčí zápisnica z roku 1870: "Bolo by žiadúce, aby sme mali triedy podľa veku žiakov. Keďže však pod jedným učiteľom, kvôli vysokého počtu žiakov, väčšina detí sa nemôže zúčastniť spoločných výkladov, to nie je možné zabezpečiť. Bude teda najlepšie rozdeliť deti do troch tried takým spôsob, že jedna polovica triedy sa bude zavádzať do učiva, druhá ho bude opakovať." Rozdelenie tried podľa veku bolo vypovedané v školskom roku 1870-71: "...čabianska evanjelická cirkev v auguste tohto roku, na zasadnutí presbiterov vyniesla nariadenie o rozdelení detí školy na triedy, o čo sa už dávno uchádzalo." Od tohto času do prvej triedy patrili 6-8 ročné deti, 9-10 ročné do druhej a 11-12 ročné do tretej triedy. Následkom tejto skutočnosti bola potrebná výstavba ďalších učební. V roku 1882 bola postavená najprv škola na ulici Könyves a v roku 1894 škola na ulici Máriássy.

Počet obyvateľov vo Viniciach postupne rástol. Mnohí sa nastťahovali sem z mesta. Tu žijúci sa obrátili aj viackrát na mestské úrady, aby budova školy bola rozšírená, aby vzrástol počet zamestnaných učiteľov, ale ich žiadosť ani cirkev, ani mesto nerešpektovali. K rozvoju došlo až vďaka štátu. V roku 1901 došlo k výstavbe školy s dvomi učebňami na Orosházskej ceste, ktorú neskôr rozšírili o ďalšie dve triedy. Stavbárom školy bol majster Ján Molnár, murár a tesár. V tejto budove sa vyučovalo od začiatku v maďarčine.

Z prvého a druhého desaťročia 20. storočia máme o škole málo údajov. Potom prišla vojna, aj učiteľov brali do vojny, nemalo sa čím kúriť, často sa nevyučovalo. V 20. rokoch pokladali za najdôležitejšie samotnú konsolidáciu pomerov. Začali znovu fungovať 6 ročné cirkevné základné školy.

V roku 1930 bolo v meste 7 škôl a na sálašoch 8 evanjelických ľudových škôl. Podľa mestských údajov do ľudovej školy v Erzsébethelyi chodilo 644 žiakov a vyučovali 11 učiteľia. Riaditeľom bol Vilmos Ványa. Do evanjelickej školy Viníc chodilo 771 žiakov, pod

vedením riaditeľa Istvána Karsai vyučovalo tiež 11 učiteľov. Mesiac zápisu do školy bol august. "Rodičia musia pri zapisovaní dieťaťa do školy predložiť výpis z matriky a potvrdenie o očkovaní voči kiach-niam." Študijné sa neplatilo, iba pri zapisovaní bolo treba zaplatiť 1 pengov.

V škole na Orosházskej ceste otvorili 7. triedu v roku 1939 a o rok neskôr 8. triedu.

K zoštátneniu škôl došlo 15. mája 1948. Školy mesta označili číslčkami. Škola na Orosházskej ceste dostala číslo 5, škola na ulici Szántó-Kovács číslo 6.

V roku 1953 škola na ulici Szántó-Kovács má viac ako 100 rokov. Označujú ju číslčkou 6, jej riaditeľom bol Aladár Román. Riaditeľom školy číslo 5 bol Ján Kesjár. Onedlho, v roku 1973, ich zlúčia pod vedením Dezső Bozó.

Vyučovanie prebiehalo i naďalej vo viacerých budovách. V nižších triedach sa vyučovalo pred obedom, ale bolo aj také obdobie, keď v následku veľkého počtu detí sa vyučovalo striedavo, aj pred obedom, aj poobede. Vyučovalo sa dokonca aj v sobotu, vtedy sme ešte nepoznali voľnú sobotu. Slovenčina sa vyučovala v každej triede.

Založili aj novú pioniersku družinu, pomenovanú po Lajosovi Padrah (číslo 3970). Po niekoľko rokov sa nazývala takto aj škola. Prvý vedúci pionierskej družiny bol János Varga, posledná vedúca, ktorá vyučuje v škole až podnes, bola Alžbeta Nagyová.

V rokoch 1970 - 1980 sa škola rozvíjala. Park sa stal súčasťou školského dvora, zaviedlo sa ústredné kúrenie. V prácach veľa pomohli aj rodičia a pracovníci okolitých závodov. V roku 1980 bola odovzdaná do prevádzky nová telocvična a školská budova s jedenástimi učebňami. V tomto roku začal fungovať prvý ročník telesnej výchovy, ktorý dodával dorast mestskému futbalovému klubu Előre.

V roku 1993 bola škola rozšírená o ďalších 600 m². Okrem štyroch nových učebni bola postavená jedáleň, zborovňa a kancelárie pre vedenie školy. Riaditeľom školy bol Dr. Pavel Novák.

Dnes už píšeme nové tisícročie. Škola má 150 rokov. V troch budovách sa stará o výchovu novej generácie, o 600 žiakov, 75 učiteľov a výpomocných síl. Naše školské budovy nie sú rovnako

staré. Budova č. I. má 101 rokov, budova č. II. má 77 rokov a centrálna budova má 22 rokov. Máme knižnicu a telocvičňu. Deti navštevujú rôzne záujmové krúžky. Miestnosti sú vybavené televízormi a počítačmi. V dvoch miestnostiach je umožnené napojiť sa na internetovú sieť. Máme jazykové laboratórium, kde sa vyučuje angličtina, nemčina a slovenčina.

(Podklad dramatického spracovania histórie školy, v podaní detí)

Škola vo Viniciach na Orošházskej ceste, v Čabe

**Piroska Majerníková
Katarína Szabóová-Szászová
50. VÝROČIE VZNIKU SAMOSTATNEJ OBCE
KÉTŠOPROŇ**

Posvätenie zástavy a erbu obce Kétšoproň

Kétšoproň

Kétšoproň sa nachádza v Békešskej župe, medzi Békešskou Čabou a Kondorošom. Centrum dediny a okolité sálaše sa rozprestierajú naľavo od hlavnej cesty, ktorá vedie do Kecskemétu. Obec bola založená 1. januára 1952. V Kétšoproni žije 1565 obyvateľov. Pri sčítaní ľudu sa k slovenskej národnosti hlásilo 413 obyvateľov a 108 občanov pokladá slovenčinu za svoj materinský jazyk. Žijú tu veľmi pracovití a usilovní ľudia, o čom svedčia pekné rodinné domy, budovy a krásne upravené verejné priestranstvo. Časť obyvateľstva sa zaoberá poľnohospodárstvom a chovom dobytká, časť pracuje v blízkej Békešskej Čabe v závodoch, obchodoch alebo úradoch.

Minulosť obce Kétšoproň

Naša dedina je celkom nová, ale jej dejiny sa začínajú v dobe osídlenia vlasti. Meno obce má staroslovanský pôvod. V čase osídlenia vlasti tu žili Slovania, ktorí sa zaoberali chovom dobytká. Dobytkov zatvárali do ohrady (do šopy). Tak vzniklo pomenovanie "Soprony". Vieme, že dedina Šoproň sa v minulosti skladala z dvoch osobitných, ale pri sebe ležiacich dedín a v starých listinách sa spomína pod menom "Keth-Soprony". V dobe Arpádovcov Šoproň vlastnila rodina Herczeg de Szekcső. V roku 1437 kráľ Žigmund Šoproň daroval palatínovi Laurincovi Hédervárimu a jeho synom. Kráľ Žigmund v posledných rokoch svojho panovania daroval Šoproň Jánovi Hunyadimu. V roku 1508 ju vlastnil Ján Ábrahámffy a dal ju do zálohy Jurajovi Harastimu. Keď v roku 1566 aj do tejto oblasti vťahli Turci, osada Šoproň spustla. Po ustúpení Turkov ostala Dolná zem neobývanou pustatinou. Nemal kto obrábať pôdu, preto bolo potrebné usídlit' sem sedliakov.

V druhej polovici 18. storočia rakúska cisárovná Mária Terézia osídlila Dolnú zem Slovákmi, Rumunmi, Nemcami, Srbmi, Chorvátmi a Slovincami. Teda tu žijúci Slováci, čiže naši predkovia, sem prišli v týchto časoch. Nast'ahovali sa do Čaby. V Čabe si vybudovali domy a na okolí osady mali iba sálaše. Katolíci prišli do Čaby okolo roku 1750 z Nitry. Usadili sa v Békešskej Čabe a pôdu na obrábanie dostali v Kétšoproni, oddelene od evanjelikov.

Kétšoproň do roku 1951 administratívne patrila k župnému sídlu, čiže k Békešskej Čabe.

Rímskokatolícky kostol

Kostol začali stavať v roku 1937. Členmi stavebnej komisie boli výlučne občania obce. Stavbu viedol Juraj Szász. Projektantom a realizátorom bol murársky majster

Katolícky kostol v Kétšoproni

Michal Sutyák. Kostol bol postavený v roku 1939 a vysvätený 25. augusta 1939. Vysvätil ho pápežský veľkňaz dr. Ján Lindenberg. Patrónom kostola je kráľ svätý Štefan. Kostol vybudovali svojpomocne a výlučne z finančných príspevkov obyvateľov obce. Interiér kostola bol vymaľovaný v rokoch 1977-81. Súčasným farárom kostola je dr. Ján Bányai.

Dávne študentské roky

V Kétsoproni už koncom 19. storočia boli školy na sálašoch. Škola Soprony-tanya bola evanjelická, pretože v jej okolí žili väčšinou evanjelici. Mala iba jednu učebňu. Všetky deti vyučoval jeden učiteľ (triedy boli spojené). Škola mala okolo 60 žiakov. Ústredná škola bola katolícka. Mala dve učebne. Vyučovali v nej dvaja pedagógovia. Do tejto školy chodilo okolo 100 žiakov. Tretia škola mala názov Apponyi - föld. Táto štátna ľudová škola bola založená začiatkom 20. storočia. Mala okolo 50-60 žiakov. Vyučovanie prebiehalo v jednej učebni.

V roku 1946 zoštatnili školy. Z troch spomínaných škôl sa najviac rozvíjala ústredná škola, ktorá je dnes jedinou školou v obci.

Slávnostné zasadnutie poslaneckého zboru v Kétsoproni

19. augusta 2002, pri príležitosti 50. výročia založenia samostatnej obce, sa konalo v Kétsoproni slávnostné zasadnutie poslaneckého zboru. Na slávnosti nás svojou prítomnosťou poctili predseda župného valného zhromaždenia László Domokos, poslanec národného zhromaždenia Norbert Erdős a podpredsedníčka Celoštátnej slovenskej samosprávy Etela Rybová.

Obyvateľstvo obce oslavovalo pestrým programom, ktorý začala miestna mládež piesňami a básňami. Predstavil sa aj slovenský spevácky súbor našich dôchodcov. Na slávnosti vysvätili erb a zástavu obce.

V rámci slávnostného programu samospráva udelila štyrom občanom obce (účtovníkovi Michalovi Gálikovi, notárke Margite Surinovej-Szászovej, zdravotnej sestre Júlii Kovácsovej a pani učiteľke Piroške Majernýkovej), vyznamenanie "Za Kétsopronň".

Pamätnú plaketu venovala pánovi dr. Jánovi Bányaimu, športovcovi Szabolcsovi Kékešimu a Jánovi Priskinovi za pestovanie kvetín v centre dediny.

SLOVENSKÝ OBLASTNÝ DOM V BÉKEŠSKEJ ČABE MÁ 30 ROKOV

V roku 2002 sa oslávilo 30. výročie zriadenia národopisnej zbierky v Čabianskom slovenskom oblastnom dome. Pri tejto príležitosti miestna slovenská samospráva usporiadala akciu, ktorej sa zúčastnilo aj viac významných hostí. Predstavitelia slovenskej samosprávy odovzdali diplomy všetkým tým, ktorí sa svojou robotou pričínili k vzniku, zariadeniu, udržiavaniu a rekonštrukcii budovy. Posledná rekonštrukcia prebehla práve v roku jubilejnom, zásluhou Slovenskej samosprávy župného mesta Békešská Čaba, z vládnych finančných príspevkov a s podporou mesta.

Z príležitosti výročia oblastného domu uvidíme článok z roku 1973, ktorý napísala odvtedy pravdepodobne nebohá rodáčka Čaby, Alžbeta Stanová - Kollárová

Dojmy z návštevy slovenského národopisného domu v Békéscsabe

Poldruha hodiny v rodnom meste. Kde každý chodník pripomína mladé letá, je veľmi krátky čas. Akože ho najlepšie využiť? Takto som húpala, keď sme cestou na dovolenku zastali autobusom v Békéscsabe na dolnej zemi v Maďarsku.

Obišla som hlavné námestie, pozrela som si školu, bývalú "polgárku", kde som štyri roky chodila až z "viníc". Milo ma prekvapila. Dnes je v nej slovenské gymnázium. Išla som ďalej, zrak sa kĺzal po vysokých vežiach, voľakedy jediných dominantách slovenskej metropoly. Potom mi padla do oka malá, aj príliš skromná modrá tabuľa: "Szlovák tájház, Garai u. 21." (Slovenský národopisný dom...).

Našla som ho hneď. Vybielený, starodávny sedliacky dom, s murovanými stĺpmi a podstenou. Otvorila som "dverce" ako doma. Cez pitvor zariadený "tálašom", vodovou lavičkou, vyzdobený maľovanými taniermi a všakovakým riadom "pod kochom", som sa dostala do čistej izby starodávnej čabianskej slovenskej rodiny.

Ach, veď je to navlas ako "preňja chyža" mojej starej mamy, hoci jej domček bol skromnejší. V kúte vankúšmi navrhšená posteľ, v druhom rohová lavica, stôl zakrytý doma tkaným obrusom, nechýba na ňom ani maľovaný "kančov" na víno, butielky na pálenice sú v kasničke na stene. Za dverami je "skriňa", hádam najstarší kus starého čabianskeho nábytku, celá vyzdobená vyrytými geometrickými ornamentami. Na stene "rámik" s taniermi, krčahmi, na druhom visia cifrované kožušky gazdinej a gazdova po päty siahajúca bunda.

Dívam sa, dívam a zdá sa mi, akoby zašuchotali starej mamine sukne, zaševelil jej dávno zamĺknutý dobrotivý hlas:

Došla si, slúžtička moja? Tag son ťa čakala. Vidíš, vankúšov som nachistala, pjera napárala, aj tan ťa, v maľovanej láde sa voľať nájd'e. Natkala son peknje uťeráče, váľaničke, obruse, aj šeňje plátno na placht'e. Ale saňi si, hádan sen pod pec na patku, kde si tag rada sed'jevala, ked' si bola malá."

Veď hej. Večerné šero, pec príjemne hreje, počúvam rozprávku o Loktibradovi, alebo po zapálení petrolejky čítame z Čabianskeho kalendára a bavíme sa na príhodách Kurdišovej Muce. (Vy neviete, pravda, kto bol starý Kurdiš. Chudobný človek a Muca jeho úbohá kravička, ktorá ho musela živiť aj v záprahu obstať. Do jasiel však dostala niekedy len suchú trstinu, ako o tom veršoval v tom kalendári Ján Gerči).

- *Nahaj stariho Kurdiša na pokoji, račej ťi doňesjem voľať na jedeňje. V širánoch mán med, l'lekvár v ml'ječniku, tú si mala najračej...*
- Mamóka moja, nič si neprosím, len ten váš chlieb keby som mohla ešte raz okoštovať. Pochodila som kus sveta, vietor ma odvial odtiaľto, ale taký chlieb, ako ste vy pekávali, som nikdy viac nejedla. Vysoký ako bubon, strieda biela, a ako sa len párala! A takú vôňu nemajú ani všetky koláče sveta..

Vidina sa rozplynula, chodím po domčeku, dobre mi padne chytiť člnok na krosnách i praslicu na patke v "zaňej chyžke". Pozriem do komôrky, kde kedysi voňala bryndza, maslo, jabĺčka a iné dobroty od výmyslu sveta. Aj "pekáče korice" je tu, v ktorom sa miesilo na ten zázračný chlieb, ešte aj vyšívaná "katrnica" je na ňom, len si ju opásat'. Vzadu zasa je veľká komora s hospodárskym náradím. Tu sa uskladňovala požíveň, obilie, múka, údené mäso, klobásy, boky

slaniny a chlieb upečený na celý týždeň. Pod tým všetkým je ešte pivnica. Dom a všetko zariadenie, počnúc taniermi okolo zrkadla a končiac nožnicami na strihanie oviec, je autentické.

Dobre som strávila tých 90 minút v meste môjho detstva. Uvedomila som si, že lipa sem presadená spod Tatier pred štvrt' tisícročím žije i dnes. Jej korunu síce neraz skmásal víchor dejín, ale ona napriek tomu žije a z času na čas vyženie obzvlášť svieže výhonky. Takým je i profesor Matej Mazan, teraz predseda Vlasteneckého ľudového frontu v Békéscsabe, ktorý bol iniciátorom zriadiť tento dom - múzeum. Takými sú i nadšenci okolo neho, ktorí pomáhali zbierať exponáty po širokom slovenskom okolí.

Komu sú tieto veci, vyrobené rukami našich starých otcov a starých materí dôverne známe, nech neobide tento domček, (ktorý patril rodine Čankovcov a teraz je vlastníctvom všetkých Slovákov, žijúcich v tomto meste a na okolí), ak ho cesta zavedie na Čabu. Ale i ten, pre koho je táto svojrázna slovenská kultúra neznáma, iste pookreje, ak sem zavíta a bude odchádzať s dobrým pocitom, že potomkovia dávnych Slovákov i dnes chránia staré tradície, aby ich zachovali čisté a rýdze pre svoje deti.

Alžbeta Stanová-Kollárová

81 ročná novinárka s tunajším pôvodom

Naše novosti 6. nov. 1973

*Pohľad do
národopisnej
zbierky
čabianskeho
oblastného
domu*

Juraj Dolnozemský

Dom... dom ...

Ešte sa zelenie
košatý strom
dom... dom...
je 30 ročný Oblastný dom
hlás to o sebe hlasno
hlboko a rázne
ako starý zvon!

Drž spolu naše
nádeje
čo aj dnes
srdcia trápia
zimné záveje!

Smelo prelom
zlosť a strach
zotri malovernosti
sivý prach!
Ved' všetko
všetko pretrvať

Starou skúsenosťou
snaž sa
ľuďom do rúk
čisté chleba dať!

Zuzanna Plešovská Nováková

200-ROČNÉ DEKANSKÉ GYMNÁZIUM V POĽNOM BERINČOKU

1. novembra 2002 bolo 200 rokov tomu, že dekanské gymnázium v Poľnom Berinčoku otvorilo svoje brány. Nazývali ho rôzne: dekanské, iným názvom latinské gymnázium, hlavné gymnázium, dekanská vysoká škola. Gymnázium evanjelickej cirkvi župe Békés-Bánát, bolo jediným gymnáziom za Tisou.

Na základe plánov cirkevnej župy pri hospodárskej inštitúcii by bolo potrebné zriadiť humánne gymnázium. Návrh sarvašského farára Daniela Bocka 29. mája 1802 delegáti náboženských spoločenstiev odhlasovali. O umiestnení školy sa však najprv nezhodovali. Mali tri návrhy: Orosháza, Sarvaš, Poľný Berinčok. Nakoniec sa rozhodlo o Poľnom Berinčoku. V tom zohrali rolu nasledujúce fakty: 1. Osada sa rozprestiera skoro v centre Békešskej župy 2. Z dôvodu tu žijúcich troch národností z troch jazykov sa mládež mohla naučiť ten, ktorý ešte neovládala. 3. Miestny nemecký farár Zachariás Oertel pre školu nebesky ponúkol svoj pekný, priestranný dom. Tým bolo rozhodnuté, že žiaci Horného Uhorska, z územia za Tisou a z Báčky budú chodiť do školy do Berinčoka.

Prvým riaditeľom v roku 1777 sa stal 27 ročný Ondrej Skolka, ktorý vyučoval v sarvašskej inštitúcii Tešedíka od roku 1800. Pod jeho vedením sa pokračovalo v zachovaní a rozšírení idey Tešedíka a bohatej protestantskej vzdelávacej tradície Horného Uhorska. So svojimi kolegami často vykonávali prácu bezplatne. Inštitúciu vyvíjali z ničoho, čo znamenalo bohatú paletu znalostí pre historika Ľudovíta Haána, Seberéniovcov, Jozefa Székácsa, a pre Karla Jeszenszkého. Snažili sa vytvoriť vzdelávací obsah vyššieho stupňa podľa najpokročilejších ideí. Spomenutí žiaci, ako aj ďalší, sa stali najvýznamnejšími osobnosťami oblasti. Poľný Berinčok, zablatenú dedinku, ku ktorej sa dalo priblížiť iba s viactýždňovým cestovaním konských a volských záprahov, povzniesli na celoštátnu úroveň. V súpisoch sa môžeme dočítať o tunajšej výchove, o láske a pomoci občanov obce.

Gymnázium v Berinčoku je filozofickým gymnáziom, ktoré kladie do popredia výučbu humánnych predmetov, pričom vychováva k modernej prírodovede a k osvojeniu si cudzích jazykov. Údržbu školy zabezpečili nasledujúce skutočnosti:

- peniaze patrónov
- ročne vyzbierané finančné a materiálne dary, ktoré nazhromaždili žiaci celoročným prosíkaním (kolektácia)
- ceny učebníc
- ročné peňažné príspevky, ktoré zbierali náboženské spoločenstvá pre fixný plat rektorov
- úžitok dvoch suchých mlynov

Učitelia školy boli: Ján Dobrovodszky, Daniel Zacharidesz, Pavol Procopius, Zachariás Oertel, Alexander Bakó, Juraj Krizs, Martin Delhy, Štefan Fazekas, Juraj Kutzián, Štefan Bárczy, Michal Klinovszky, Daniel Abaffy, Michal Boszy, Juraj Benka, František Oertel, Pavol Magda.

Riaditelia: Ondrej Skolka, Matej Farkas, Adam Benka, Ján Jankovich, Pavol Tomasek, Adolf Molitórisz.

Učitelia vo väčšine pochádzali zo Severu, ba vyučovali učitelia a farári aj z nemeckej cirkvi a maďarskej reformovanej cirkvi, ktorí vyučovali maďarský jazyk, potrebu ktorého v roku 1824 uznali aj nemecké časopisy.

V učiteľskej práci prevládal filantropizmus a pietizmus. Okrem náboženstva a cudzích jazykov vyučovali prírodovedu, zemepis Maďarska, matematiku, univerzálny dejepis, dejepis Maďarska. Opis a štatistiku európskych štátov, štatistiku Maďarska, logiku, rétoriku, prozódii, umenie a literatúru Ríma, fyziku, pedagogiku a metafyziku.

Tento rozsiahly materiál bol základom učiteľského, úradného a náboženského povolania. Študenti vo svojich štúdiách pokračovali v Jene alebo v Thübingene. Napriek vynikajúcim pedagogickým metódam, škola stála finančne na slabých nohách, čo zapríčinilo aj častú zmenu riaditeľa a učiteľov, dokonca prispelo aj k presídleniu školy do Sarvaša.

Najvýznamnejšou osobnosťou začiatkov inštitúcie bol Ondrej Skolka. Založil a organizoval (viedol) školu, -i počet žiakov, postaral

sa o zamestnanie vzdelaných učiteľov, pričom disponoval vynikajúcimi pedagogickými schopnosťami. Vyučoval všetky predmety, pričom paralelne vykonával aj vedeckú prácu. Študoval najmä Veľkú nížinu, venoval sa dejepisnému a topografickému opisu Poľného Berinčoka, ktorý najprv uverejnil v roku 1806 v časopise Domácej správy. V tomto diele o svojej práci a metóde píše takto: Za rektora a stáleho učiteľa tejto inštitúcie, evanjelický zbor jednohlasne zvolil mňa, Ondreja Skolku, pravdepodobne s nádejou, že ako žiak a spolupracovník Samuela Tešedíka, nie som celkom nevhodný k tomu, aby som na tejto novej ceste rozbil ľad. Pozvanie som prijal s najväčšou úzkosťou a s pomocou Boha bez podpory ľudských priateľov cez 7 rokov, viditeľne šťastným úspechom som pracoval. Akými ťažkosťami som bojoval, koľko rôznych prekážok som musel prekonať, je svedkom iba Boh. Mojimi pomocníkmi v starostiach, v práci a v námahách boli pán Zacharias Oertel a pán Major."

Hlavným predmetom Skolku bola latinčina, ale učil skoro všetky predmety, so žiakmi sa zaoberal aj osobitne. O tom píše takto: "Mimo obvyklých školských hodín, žiakov som učil na botaniku a kreslenie. Použil som na to voľný čas, v prípade predošlého letného polroka a v prípade druhého zimného polroka. Botanické výlety, na ktorých bez výnimky každý žiak sa musel zúčastniť, mi zabezpečili prednosti: 1. moji žiaci poznali skoro každú rastlinu nachádzajúcu sa v okolí Berinčoka, ovládali ich názvy aj v latinčine aj v maďarčine 2. Výlety boli najlepším pohybom pre žiakov, lebo touto cestou sa zdokonalili aj v latinčine, keď počas prechádzky sa nemohli rozprávať nijakým živom jazyku 3. S tým som ich odradil od behania vo voľnom čase, čo sa zvyčajne končí vystrájaním. Svoje prinesené olovranty zjedli v prírode, spoločné hry som organizoval ja, alebo sa hrali v prítomnosti učiteľa, a tak večer ustáti a unavení sa vrátili na večeru a spánok do dedinky. V lete pod dozorom týždenne raz sa okúpali v Körösi".

Vyzdvihnime niekoľkých učiteľov školy, ktorí sú vzorom vysokej úrovne fungovania gymnázia. Skolka píše, že "lektora a organistu, pána Dobrowódszkého pozvali do slovenského evanjelického spoločenstva v Berinčoku na jeseň 1803, ktorý s dvoma spolupracovníkmi spíňal svoju úlohu následkom rastúceho počtu žiakov v troch tzv.

gramatických, syntaxových a humánnych triedach. Prvú gramatickú triedu dali bývalému rektorovi nemeckej ľudovej školy v Poľnom Berinčoku, pánovi Alexandrovi Bakó, ktorý vzal na seba dozor a výchovu konvikta, platiacich žiakov a alumneum. Triedu syntaxy učil pán Juraj Krizs, bývalý praeceptor školy v Sakolci."

Daniel Zacharides sa narodil v roku 1758 v Sarvaši, jeho otec bol učiteľom. Svoje štúdiá končil v Sarvaši, v Hódmezővásárhelyi a v Bratislave, odkiaľ si ho slovenská cirkev pozvala za učiteľa. Po päťročnom vyučovaní sa vrátil do Bratislavy, aby sa zdokonalil v maďarskej literatúrnej vede. Odtiaľ odcestoval na akadémiu do Jény, aby získal potrebné znalosti k farárskemu povolaniu. "V deň vzkriesenia Krista v roku 1784 ho vymenovali za vedca farárskeho úradu, kde počas 24 rokov hlásil evanjelium Krista. Zomrel 50 ročný v horúčke 18. augusta v roku Pána 1808. Pochovali ho na druhý deň so sprievodom veľkej masy ľudu, ktorí d'akovali slzami svojmu pastierovi. Pri jeho truhle kázal v slovenskom jazyku Michal Miletz, po maďarsky Ján Sziminidesz a po nemecky vtedajší nemecký farár, Zachariás Oertel." - píše Karol Jeszenszky.

Juraj Kutzián sa narodil 31. decembra 1799 v Turčianskej župe, v obci Zaturec. Literárnu vedu študoval doma, potom v Gemeri, Levoči, Bratislave a nakoniec na thübingenskej akadémii. "Bol vysokovzdelený muž, poriadkumilovný, v plnení svojich povinností prísny a svedomitý, zaniatený farár, ktorý povie a pridržia sa pravde. Smelo a bez odchýlok vyslovil pravdu, bez rozmýšľania, bez ohľadu na osobu, čo viedlo k nežičlivostiam a nepríjemnostiam. Ale kvôli jeho ušľachtilého zmýšľania a cnosti, obklúčovala ho úcta a vážnosť." - píše o ňom Jeszenszky. Jeho pohreb prebiehal vo veľkom smútku, rozlúčili sa s ním po slovensky Ján Haán, po maďarsky Štefan Mikolay a po nemecky Daniel Brozmann. Vďaka jeho požehnanej práci postavili chlapčenskú a dievčenskú školu, dokončili pokrytie kostolnej veže, a čo je dôležité, dal do poriadku cirkevnú pokladnicu.

Výplata učiteľov bola dôležitou otázkou týkajúcou sa fungovania školy. Plat rektora cirkiev určila nasledovne: 300 forintov, 20 metrákov bratislavskej pšenice, 3/6 siahly tvrdšieho dreva na kúrenie, podľa nutnosti slama na kúrenie, bezplatné ubytovanie a od každého žiaka 4

forinty školného. "V čase môjho príchodu učiteľa už boli traja, z ktorých plat som dostával iba ja, ale pre statočného Dobrowodszkyho sme zabezpečili bezplatné stravovanie a prepustili sme mu školné jeho triedy. Po odchodu pána Bakó-a sme museli prijať ešte dvoch učiteľov, - a tak sme pracovali piati za jeden plat... Pánovi Krizsovi za vernú spoluprácu cez dva roky som zabezpečil bezplatné stravovanie a o školské nižších tried som sa takisto podelil s ním; táto malá suma znamenala preňho celú výplatu, ku ktorej si privyrobil súkromnými hodinami pre 8-10 zámožnejších žiakov." - píše Skolka.

Pre nás, Slovákov je dôležitým faktom, že škola počas svojich 30 rokov spájala Slovákov starého, historického Uhorska od Hornej zeme až po juh, pri čom ich vychovávala nie len k spolužitiu, ale aj na poznanie a váženie si jazyka a kultúry toho druhého. Tunajší žiaci, väčšinou srbského pôvodu, ovládali už dva jazyky (maďarčina - slovenčina, maďarčina - nemčina) a tretí sa naučili tu, v škole, sčasti od obyvateľov dediny, sčasti od spolužiakov. Poľný Berinčok už aj kvôli svojej škole je reálnym príkladom spolužitia viacerých národností. Pokojné spolužitie Slovákov, Maďarov, Nemcov, Srbov, neskoršie Rumunov a Židov bolo prirodzeným javom a mohlo by byť vzorom aj dnešnému obyvateľstvu.

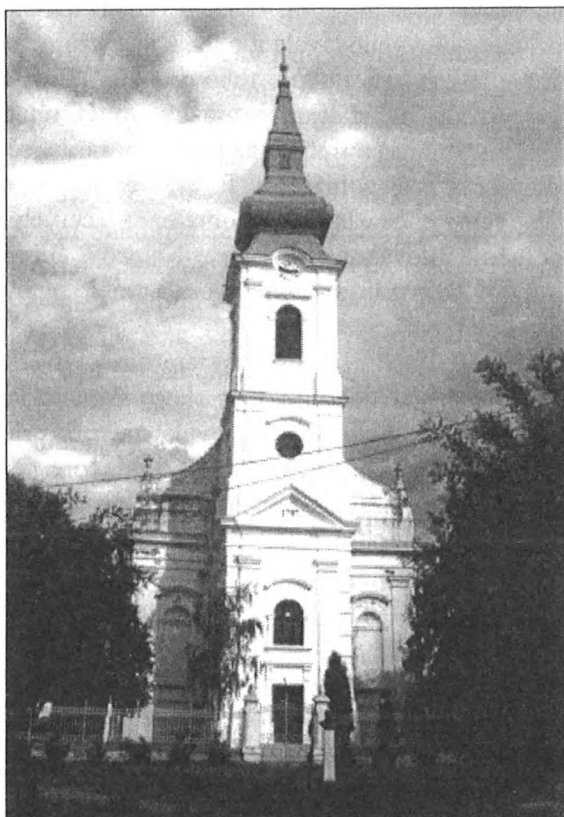
Ondrej Skolka sa v roku 1809 stal farárom v Újverbási, kde tiež založil gymnázium. Žiaľ, jeho život sa skoro skončil. Po jeho smrti škola v Poľnom Berinčoku ešte fungovala niekoľko desaťročí, ale kvôli finančným ťažkostiam v roku 1834 zanikla, presnejšie preložili ju do Sarvaša, kde miestny zemepán rodiny grófa Bolza a cirkev, prisľúbili dostatočnú podporu fungovaniu školy, ako to robila aj grófka Wenckheim v Berinčoku.

Strata gymnázia pre Poľný Berinčok znamenala veľký bôľ, ako aj finančný a duchovný úpadok. Síce v roku 1850 sa nadhodila myšlienka založenia reálneho gymnázia v Berinčoku, ale myšlienka zostala iba plánom. Poľný Berinčok od týchto čias až do r. 1962 nedisponuje inštitúciou stredného stupňa. Napriek tomu aj po sto rokoch badať vplyv dekanskej latinskej školy, čo svedčí o jej vysokej úrovni.

Ondrej Skolka bol učiteľom európskej vzdelanosti, ktorý v Poľnom Berinčoku ďalej pestoval duch významného vedca Samuela

Tessedíka. Obec zapojil do európskeho vzdelávacieho prúdu najmä tým, že jeho pozvaní učitelia boli vedci, navštevujúci západoeurópske univerzity, Jenu, Thürbingen, Bratislavu a boli vynikajúcimi vzormi pre žiakov inštitúcie.

Preložila Hajnalka Krajčovičová

.Evanjelický kostol v Pol'nom Berinčoku

Ľudovít Augustín Haan

SPOMIENKY NA STARÚ ČABU

Úryvok z denníka

Za môjho detstva v Čabe žili nasledujúci "honorátori", čiže ľudia, ktorí nosili "pantalóny": dvaja evanjelickí kňazi, môj otec a Ondrej Uhrinyi; katolícky kňaz József Erdélyi a jeho kapláni, piati evanjelickí učitelia: Juraj Andrassovics, Pavel Semian, Samuel Czuker, Karol Straka a Pavel Vozárik; služný Ján Stummer; župný vyrubovač daní Jozef Beliczay; traja miestni notári, menovite Ján Koricsánszky, Ján Vidovszky a Matej Petrovsky; kasnár panstva Stang, hospodársky správca Pálenik, prokurátor panstva Žigmund Omaszta, poštový majster Samuel Omaszta, jeden advokát Žigmund Omaszta starší, ktorý nemajúc procesy radšej hospodáril. Tu bol potom chirurg menom Liszt, lekárnik Juraj Hamaliar, syn superintendenta Martina Hamaliara, ďalej obchodník so železiarskym tovarom Juraj Gaal, ktorého obchod bol väčšinou zavretý, lebo Čabania si takéto tovar nakupovali na d'ulianskom trhu. Keby nebol predával aj soľ na každodennú potrebu /"a la minúta"/, sotva by bolo bývalo kupcov v obchode behom celého týždňa. Sem patrili ešte Ondrej Dombár, obchodník, jeden katolícky učiteľ a kantor, jeden kapitán na dôchodku, menom Búcs a napokon krčmár Lipót Heródek. Jeden Žid bol iba, nejaký Lörincz, ktorý kupčil s kožou, perím, najmä zajacmi a bol veľmi chudobný. Ostatní ľudia, ešte aj majstri chodili v gatiach, cez leto v huniach, alebo v kožušku, cez zimu v bundách. Len kde-tu bolo vidieť na niektorých majstroch ošúchaný modrý dolomán. Veľmi dobre sa pamätám, keď sa maliar Ján Šuch dostal domov z putovania do Čaby, začal nosiť pantalóny, s akým okom sa dívali naňho Čabania a najmä majstri. Pokladali za slušné to, že Ján Šuch už má takéto aspirácie /snahy/, že sa chce podobať k pánom. Medzi týmito honoratiormi nebol žiadny priateľský vzťah. Každý žil pre seba. Ani jediný príklad nebol na to, žeby bol niektorý z učiteľov navštívil faru. Služný a katolícky kňaz ani raz nebol u nás. Spomedzi domov ešte

najlepší bol dom Koričanských, kam moji rodičia občas zavítali a Koričanskovci zase k nám.

Čo sa týka rozlohy Čaby, za môjho detstva, posledné domy v dedine boli na dolnom konci. Boli to Ondroviczské mlyny pod číslom 564, mlyn pod číslom 667, a pod číslom 1181.

Za Kerešom okrem starej pošty, ktorá ďaleko bola od mesta, boli domy tiež. Pri pošte, pozdĺž terajších zakerešských viníc, smerom k Gyule bolo 10-15 podzemných chatrčí, v ktorých žila najchudobnejšia vrstva Čaby. Od týchto chatrčí dostala prezývku celá táto mestská štvrť: chrobačie domy (Bogárház). Tam, kde teraz stojí dom Jozefa Omasztu, tam mali môj otec a Uhrínyi parochiálne záhrady. Tam, kde teraz je parný mlyn a nádherné domy Andora Urszinyiho, Petra Kisa, Štefana Reöcka, sa rozprestieral sčasti katolícky a sčasti evanjelický cintorín. Asi na dvore dnešného parného mlyna sú pochovaní kňaz Michal Milecz a učiteľia Ján Schiro a Ján Rolko. Ešte za môjho profesorstva stál Mileczov pomník z mramoru.

Na hornom konci mesta posledné domy boli pod číslom 1458 a 2251. Domy, ktoré stoja za nimi, boli postavené po roku 1825. V terajších najstarších viniciach za môjho detstva sa ešte našlo kde-tu hrozno. Dnes niet po nich ani slýchu, ľudia tam žijú príliš tesne vedľa seba.

Terajšie vinice v Jamine, boli za môjho detstva, ešte ozajstnými viniciami, okopávanými hlbokým jarkom zo všetkých štyroch strán. Cez ne len kde-tu viedol prechod s bránou a popri ňom stála strážnica. Neskôr tu začali stavať domy, ale keďže prichádzajúci ľudia tu potajomky začali víno predávať, Žid, ktorý prenajal regálne práva, mal právo zrúcať domy takýchto ľudí. Dnes už nenájdeme ani stopy po hrozne, je tu vyše 700 pekných domov, v ktorých žije viac ako 3000 duší. /.../

Takzvaná lúka za môjho detstva a mladších rokov bola ozajstnou lúkou. Od dnešného trhoviska až po Békés a od takzvaných "chrobačích domov" po Gyulu bolo more vody. Táto voda pretekala cez hrádze v takom množstve, že na jar na oboch spomenutých miestach sme mohli premávať len člnom. Stalo sa nielen raz, že podžupan Simay so slúžnym na jesenné župné zhromaždenia takýmto spôsobom

cestovali do Gyuli. Tam, kde je teraz trhovisko, tam sme mali my mladí priviazané člny, po nich sme šli s puškou na líku, na divé kačice a divé husi a nikdy sme sa nevrátili s prázdnyimi rukami. Toľko bolo vtedy divej zveri, že keď sa voda vyliala aj z okna starej pošty, mohli sme strieľať divé kačice nadostač. Ešte v roku 1844. ako kaplán som pochoval človeka, menom Šebian Petrovszky, ktorý sa utopil tam, kde teraz pozdĺž békešskej hradskej stoja najkrajšie salaše. Na tejto líke sa rodila šašina, ktorá bola rozdelená podľa účasti vlastníenia, podľa rozdelenia takzvanej strely medzi obyvateľstvom. Každý rok v júni vychádzala húfa ľudí kosiť trávu. Človek si ani predstaviť nevie ten prach, čo zaplavil celé mesto, keď sa pustil dlhý rad vozov, aby zväžal seno do mesta. Dnes na mieste líky sú najúrodnejšie mestiská so salašmi.

(Országos Széchenyi Könyvtár, Quart.Hung.1952)

Preložil Ján Gombos

Pohľad na starú Čabú. Hlavné námestie (1866)

Ondrej Krupa PRIADKY V BÉKEŠSKEJ ČABE v sedemdesiatych rokoch 19. storočia

Pracovné obyčaje u Slovákov na Dolnej zemi, taktiež v Békešskej Čabe, boli rôzne. Väčšinou sa ich zúčastnili spoločne mladí a starší, usporiadali sa v rodine, menšej spoločnosti, ba boli, ktoré sa týkali celej pospolitosti danej lokality. Najznámejšie z nich boli po žatve alebo po mláťačke dožinky. Kde ľudia mali vinohrady, tam sa konali obaračkové slávnosti, pri určitej fáze spracovania konopí zase miačky. Oblúbené bolo aj lúpanie kukurice a zabíjačkové zábavy.

Výlučne pre mladých ľudí oboch pohlaví sa usporadúvali priadky a páračky. Pri domoch priadli a párali perie spolu aj ženy, zúčastnila sa ich aj príslušná mládež. Ozajstné priadky a páračky však boli vyhradené len pre mladých.

O priadkach 18-19. storočia sa málo písalo, lebo duchovní, ktorým môžeme ďakovať za veľmi vážne kroniky obcí obývaných Slovákmí, väčšinou posudzovali tieto spoločenské zábavy ako neprajné, ba i nemravné javy. Od Ľudovíta HAANA vieme, že v Békešskej Čabe na priadky nemohli chodiť mladomanželia, lebo od nich ľudový obyčajový poriadok očakával vážnejšie správanie. Tým Haan nepriamo potvrdzuje, že priadky miestami skutočne patrili do skupiny tých pracovných a zábavných zvykov mládeže, ktoré znamenalo pre ňu spoločné strávenie času a možnosť zoznamovania sa.

O békeščabianskych priadkach a páračkách v dvadsiatych rokoch 20. stor. nás informoval aj Lajos RELL, v monografii *Békéscsaba* (1930).

Niektoré údaje publikoval i autor tohto článku. Keďže v Békešskej Čabe priadky definitívne zanikli pred druhou svetovou vojnou, ba už aj vtedy slúžili výlučne zábave, ťažko je ich rekonštruovať. O slovenských priadkach z celej krajiny máme mnoho informácií, z toho sa dá posúdiť, aké mohli byť v Čabe, v poslednej fáze ich organizovania.

Chvála Bohu máme pomerne raný a podrobný opis priadok z Békešskej Čaby, a to zo sedemdesiatych rokov 19. storočia, ktorý

uverejnil týždenník *Vasárnapi Újság* v roku 1877, pod titulom *A fonóka Békés-Csabán*. Autor článku je však neznámy, neprehrádza svoje meno, uvádza len posledné písmená svojho krstného mena a priezviska: -y - y. Podľa toho sa dá tušiť, že autorom mohol byť rodák z Békešskej Čaby, hlavný iniciátor založenia múzea v tomto meste (už ako štátny tajomník), ktorý napísal históriu *Dějepis městečka Sarvaš a opis nynejších jeho pomerů, Pest 1872*. - menovite ZSILINSZKY Mihály. Zsilinszky totiž poznal presne a mnohostranne ľudový život tohto regiónu, taktiež Békešskej Čaby. Mohol teda byť aj autorom tohto príspevku.

Začiatok priadok sa menil podľa lokalít. Boli miesta, kde sa začínali v septembri, najčastejšie koncom októbra, sem-tam aj v novembri. Podľa toho, ako dokončili jesenné práce. Podľa naznačeného článku sa na Čabe tiež začínali po poľných prácach, keď gazda mal už obilie v hombáre, a keď "odznali jesenné piesne pri lámaní kukurice". Vraj priadky a páračky boli "fašiangy ľudu", kde sa mladí zabávajú. A práve preto "tam sa nachádzajú najkrajšie kvety ľudových piesní, žartov a ľudového humoru. Tam možno vidieť ozajstnú dobrú náladu, ktorá sa vše premení na bujné zúrenie".

Vtedajší autor na jednej strane chváli tieto stretnutia, ale ich aj karhá. Vysvitne totiž, že práca, resp. pradenie už aj v tom čase boli iba zámenkou stretnutia. Hlavným cieľom bolo zabávať sa. Dievky priadli len potiaľ, kým neprišli mládenci, a kým sa nezačínali figle, žarty, humorné a dobiedzavé počínania mládenčov. Mládenec najčastejšie ukradol vreteno (na priadkach dievky priadli na kolovratoch, ale obyčajne používali radšej praslicu). Z tohto žartovného činu, aby dievka dostala naspäť pre ňu dôležitý pracovný prostriedok, sa vyvinul nejaký dialóg. Mládenci žiadali, aby si vreteno dievka vykúpila bozkom. Mladé a neskúsené dievky sa v takomto prípade pýrili, a len na povzbudzovanie družiek ich nesmeli poslúchali.

Z článku sa nedozvieme, že v ktorý deň týždňa usporadúvali priadky. Podľa údajov z 20. storočia v Čabe pondelok, utorok a štvrtok bol priadkový deň. Keďže ľudové zvyky sú všeobecne konzervatívne, môžeme predpokladať, že aj v skorších časoch sa schádzali mladí v týchto dňoch.

Dom pre priadky (*priadkový dom*) vyberali dievky, najali miestnosť (ako i v 20. storočí všade, kde boli priadky), priniesli potrebné predmety, šaty, olej, sviečky, múku, mäso, mak, kukuricu atď. Vyhovovali im len také domy, kde si mohli robiť zábavu po svojom, kde im nezastražovali slobodne tráviť čas. Za najdôležitejšie pokladali, aby priadková gazdiná bola veselá, ktorá dovolila, aby sa všetci mohli prirodzene, (ležérne) zabávať. Kde býval seriózny, tichý, mierumilovný gazda, ten dom ďaleko obišli.

Ako sa zabávali mladí v tom čase na priadkach v Békešskej Čabe?

Najoblúbenejšie spoločenské hry boli tzv. *spovedanie, spadnutie do studne, o zahradníkovi a hnevám sa na teba*. Podľa článku, tieto hry boli všeobecne známe, bohužiaľ asi práve preto ich bližšie neopisuje.

Oblúbené boli aj obchôdzky: účastníci jednej priadky navštívili viaceré ďalšie známe priadkové domy. Dievky si teda preto priniesli rôzne šaty na priadky, lebo sa preobliekali za rôzne postavy. Keď hostia vstúpili do vybraného priadkového domu, vždy predviedli nejakú scénu, ktorej neoddeliteľnou súčasťou boli aj tanec a veselý spev. Tieto scénické hry však autor článku tiež len vymenoval: *vedenie tureckých žien, pochod slečien, nevesty, Cigánka, Žid, mladá nevesta a vedenie kňaza*.

Našťastie aspoň poslednú hru opisuje podrobnejšie: Dievka alebo šikovný mládenec sa preobliekli za kňaza, šesť dievok hralo kmotričky, resp. krstné matere. Zo šiat sformovali podobizeň nemluvniatka. Dvaja, ako miništranti so sviečkami a cengáčmi, odprevádzali kňaza, ktorý sa v navštívených domoch postavil na vysokú kazateľnicu a odtiaľ držal kážeň, ktorá bola veršovaná. Pritom miništranti a sprievod spievali piesne. Kňaz serióznou tvárou a v úctyhodne vysokom tóne kázal a karhal mládež pre ich viny. Takéto kázne poznáme, zo Slovenského Komlóša, z Veľkého Bánhedeša pri hre na svadbe, pod názvom Pochovanie mŕtveho. Aj tam, aj tu v Čabe, kážeň bola napodobeninou cirkevných kázní. V ich scéne sa na úvod uklonili, pred kázňou spievali špeciálne piesne a na konci sa pomodlili. Ako na bohoslužbách, na konci aj vyhlasovali. Za mladého zatiaľ vymenovali napríklad známeho šaša v meste, alebo smiešneho človeka a z radu dievok vybrali jednu za jeho mladú nevestu.

Prinesené "diet'a" tiež svojskou liturgiou pokrstili. Po dokončení celej hry spevom odchádzali z domu a pobrali sa k druhému.

Medzi obľúbené hry patrilo aj *vedenie zvierat*. Mládenec alebo dievka sa preobliekli za koňa, kravu, teľa, kozu alebo medveďa a jeden z nich sa stal koniarom, mäsiarom, alebo Rumunom (*Oláhom*), ktorý ich nabádal tancovať. Pretvarovanie a hra na zvieratá bola živá na Čabe aj začiatkom 20. storočia, čo tiež svedčí o tom, že obľúbené zvyky sa trádajú vytrvale z generácie na generáciu.

V 70. rokoch 18. storočia na priadkach radšej spievali, nemali stálych hudcov. Vše sa našiel chlapec, ktorý im hral na fujare, alebo privolali Cigánov, ktorí im zahrli na želanie. Zaujímavé je, že o *tamborách*, rozšírených v 20. storočí, sa autor článku nezmienil. Dievky si rady spievali dobiedzanky, prekáračky, v ktorých sa vzájomne menovite vysmievali. Takéto prekáračky, posmešky do poslednej doby, kým sa schádzali na priadky a páračky, tiež spievali dievčence.

Účastníci obchôdzok po návrate do domu svojich priadok, si sadli k večeri, ktorú im prichystala priadková mamovka. Najobľúbenejšia pochúťka bola *maková kukurica*, tak ako aj v minulom storočí, ktorú rady jedli i na večierkach, i pri iných zimných schôdzkach.

Pri večeri prevládala dobrá nálada, lebo si pripomenuli zaujímavé časti z obchôdzky.

V citovanom príspevku sa hovorí aj o tom, ako lipnú Slováci v Békéšskej Čabe na materinskom jazyku a na svojej viere. Pritom autor článku konštatuje, že sa v používanom jazyku rozmnožujú maďarské slová, výrazy a prispôsobujú si aj zvyky k maďarskému jazyku. Aby ich deti lepšie ovládali maďarčinu, posielali ich do Orosházy aj Békésu. (V tom čase si aj tamojší Maďari poslali svoje deti na Čabu, aby si tam osvojili slovenský jazyk!) Napriek ich pomalejšej akulturácii, Slováci v regióne a najmä Čabania boli hrdí na svoje bohatstvo a na svoju identitu. Preto trochu pohrdali Horniakmi - Slovákmi (*hornyák tótok*). Pritom niektorí boli príliš konzervatívni, starí ľudia sa ponosovali, že sa zmenil tradičný ľudový život, lebo predtým "na Čabe nepoznali kaviarne a zmenky".

Uvádzané údaje hodnoverne svedčia o živých obyčají a živote dávnejších čias, osobitne o samostatných a pestrých zábavných prostriedkoch vtedajšej mládeže. Dnes sa mladí zabávajú iným spôsobom, ale v nárokoch na hravosť a v uplatňovaní dobrej vôle, chuti do života, niet rozdielu medzi dvoma generáciami. Tento široký chodník spájajú už zabudnuté staré ľudové zvyky a dnešný spôsob života mladých ľudí. Preto považujeme za cenný dar prvý opis čabianskych priadok.

Taktiež je prvé svojho druhu zobrazenie priadok na kresbe veľkého umelca Jánosa JANKÓ (rodáka zo Slovenského Komlóša). Kresbu uverejnil nedeľný týždenník ako ilustráciu. Hoci obraz vyhotovil podľa fotografie pochádzajúcej z nasledujúceho roku, je samostatným umeleckým dielom (takúto metódu používal aj slávny maliar Mihály Munkácsy). Jej kópiu pripájame, aby ilustrovala aj náš príspevok, a aby nám pomohla obnoviť zabudnuté zvyky a obyčaje.

Tünde Tušková
PRÍTAŽLIVOSŤ A VÝZNAM
ČABIANSKEHO KALENDÁRA
v kruhu dolnozemských Slovákov
(resume doktorskej dizertačnej práce)

V živote čabianskych Slovákov popri Tranosciu bol najdôležitejším kultúrnym kódom Čabiansky kalendár.

V doktorskej dizertácii skúmam jazykové aspekty spomínaného produktu.

Na úvod považujem za dôležité predstaviť inštitucionálnu štruktúru békeščabianskej občianskej kultúry, veď tu žijúci Slováci boli a sú v permanentnom styku s maďarskými spoločenskými a kultúrnymi inštitúciami. Preto už spomínaná komunita nevyhnutne bola ovplyvnená aj maďarskou kultúrou, stala sa aj jej nositeľkou. Békešská Čaba patrila k tomu typu slovenských osád, ktoré koncom 19. storočia boli schopné vytvoriť nové občianske inštitúcie, vďaka zvláštnemu vývinu.

Najsvojráznejší typ slovenských osád v Maďarsku tvoria agrárne mestá na Veľkej nížine, resp. osady, vykazujúce vývojové zvláštnosti agrárnych mestečiek. K tomuto typu patrí aj Békešská Čaba. Pre Čabu už v 60-70. rokoch 19. storočia bol príznačný skôr mestský životný spôsob. Tento fakt samozrejme determinoval aj etnokultúrne zmeny v osade. Na základe dobre fungujúcej ekonomiky bol zabezpečený rozvoj relatívne samostatnej etnickej kultúry vo všetkých troch vrstvách kultúry. Rozvíjala sa tak ľudová, cirkevná, ako aj vysoká občianska kultúra.

Význam Čabianskeho kalendára a jeho vplyv na dolnozemských Slovákov je dokázateľný iba vtedy, ak preskúmame aj ostatnú slovenskú periodickú tlač. Na základe môjho výskumu sa ukázalo, že slovenská tlač, ktorú Čabania na začiatku 20. storočia poznali a čítali, pochádzala zväčša zo slovenských osád vtedajšieho Horného Uhorska. V dôsledku vzniku nových hraníc po prvej svetovej vojne, dolnozemskí Slováci zostali naraz bez tlače. V 20-30. rokoch 20.

storočia, ktoré som preskúmala, čabianski Slováci mali k dispozícii málo slovenskej tlače (Čabiansky kalendár, Evanjelický hlásnik, Slovenská rodina). O tom, ako často sa dolnozemskí Slováci dostali k tlači zo Slovenska, nemáme presné údaje.

V kapitole Slovenská tlač, čítaná v kruhu dolnozemských Slovákov na začiatku 20. storočia skúmam časový interval, zachytený kalendármi. 28 ročná existencia Čabianskeho kalendára (1920- 1948) je dôkazom toho, že mal široké čitateľské zázemie, ktoré si jeho vydávanie nárokovalo.

Na základe definície žánru kalendárov, formulovanej Mártou Lázár Gelléri, Čabiansky kalendár vyhovuje funkčným, obsahovým a úžitkovým hodnotám a hlavným kritériám kalendára, a to:

- sprostredkúva aktuálne poznatky, čím naplňa popularizujúcu a osvetovú funkciu.
- jeho štruktúra je pomerne stála
- základom jeho štruktúry je kalendárna časť, podávajúca presné informácie
- jeho rubriky sú založené na variáciách danej schémy
- jeho špeciálny charakter umožňuje, aby vznikol vedomý redaktorský postup, ktorý spĺňa trojakú funkciu (kalendárnu, popularizáciu vedeckých poznatkov, zábavnú) a pre čitateľa kalendára zabezpečí obvyklú formu orientácie
- charakter daného ročníka kalendára je určený pomerom v ňom obsiahnutých štruktúrnych zložiek (cirkevná literatúra, ekonomika, kultúra)

Prítomnosť a vplyv kalendára v kruhu dolnozemských Slovákov môžeme zhrnúť v nasledujúcich bodoch:

- kalendár prostredníctvom obsahovo rozmanitých článkov sústavne inšpiroval čabianskych Slovákov k čítaniu
- poskytoval čitateľskému zázemiu stále čítanie a zábavu v slovenčine
- článkami o iných národoch a krajinách slúžil osvete, zveľaďoval poznatky pospolitého ľudu, rozširoval jeho rozhľad
- uverejňovaním životopisov veľkých postáv ľudstva zvyšoval vzdelanosť čitateľov

- svojím obsahom nielenže duchovne obohacoval svojich čitateľov, ale článkami o zdravovede a hospodárení sa kalendár snažil prispieť aj k informovanosti a hmotnému vzrástaniu sa
- napomáhal Slovákom, žijúcim v regióne vo svojom sebaopoznaní, sebahodnotení, nabádal k uctievaniu si bohatstva svojich tradícií
- vyzýval svojich čitateľov k zachovávaniu a kultivovanému používaniu svojej materčiny
- v kruhu čitateľov vychoval i niekoľko spisovateľov

O jazyku kalendára sa dá jednoznačne konštatovať, že sa snažil vyhovieť normám Czambelovej jazykovej kodifikácii, vplyv ktorej sa v slovenskom spisovnom jazyku prejavoval v prvých troch desaťročiach 20. storočia. Túto jazykovú normu zohľadňovala aj vzdelaná, po slovensky píšúca vrstva Slovákov v Maďarsku. Do nej predovšetkým patria kňazi, redaktori kalendára, ktorí poznali normy spisovnej štandardy a snažili sa ich dodržať.

V článkoch, pochádzajúcich z pera čabianskych a okolitých roľníckych pisateľov sa však jednoznačne objavujú i prvky čabianskeho nárečia. Počas dvestoročného kolonizačného procesu vzniklo tu zmiešané nárečie, ktoré sa najviac podobalo južným typom stredoslovenského nárečia. Avšak môžeme v ňom objaviť aj jazykové prvky iných regiónov.

Jazykové fakty, skúmané v kalendári, jednoznačne dokazujú historické zistenia v súvislosti s migráciou a usadením sa čabianskych Slovákov, podľa ktorých väčšina Slovákov prišla do Čaby z Veľko- a Malohontu, Novohradu, z Peštianskej a Zvolenskej župy.

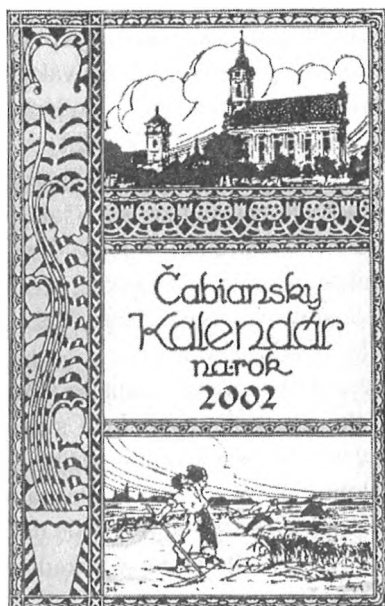
V závere práce som načrtla dôkaz o špecifickom svetonáhľade dolnozemských Slovákov v zrkadle porekadiel a prísloví obsiahnutých v kalendári.

Prirodzene, popri osobitostiach jazykový svetonáhľad čabianskych Slovákov má aj univerzálne prvky. Sú to tie každodenné skúsenosti, ktoré sú prítomné a podobné aj v prípade iných jazykov.

Pri tematizácii prísloví a porekadiel som získala jednoznačný obraz o najfrekvencovanejších otázkach ich života.

Myslím, že tieto najfrekvencovanejšie spoločenské skúsenosti verne odrážajú dobové zmýšľanie čabianskych Slovákov, ich videnie sveta a svetonázor.

Domnievam sa, že z tejto práce jednoznačne vyplynie, že skúmaný kalendár právom môžeme zaradiť medzi písomnosti, ktoré zohrali významnú úlohu v zachovaní identity a kultivovaní jazyka slovenskej menšiny v Maďarsku.

Alžbeta Tószegiová rodená Hudáková ZDRAVICA K OSEMDESIATKE ŠTEFANA HUDÁKA

Štefan Hudák sa narodil v roku 1923. na Dolnej zemi, v Pitvaroši. V tomto roku bude oslavovať 80. výročie svojho narodenia. K okrúhlemu výročiu mu prajeme veľa radosti a zdravia, aby nám ešte veľa článkov mohol napísať.

V roku 1946. odišiel do Československa študovať. V roku 1947 sa z Pitvarošu so svojimi rodičmi a ďalšími obyvateľmi dediny presídlil do Československa, od toho času žije tam.

Mnohí ho poznáme a čítame jeho články, uverejňované v Ľudových novinách, v Čabianskom kalendári. Mnohí poznáme jeho knihu, výber článkov zo života Slovákov v Maďarsku. Veľa píše o dolnozemských Slovákoch, ich zvykoch, vzácných ľuďoch.

Z týchto článkov cítime, že na svoju rodnú zem nezabudol, začo si ho veľmi ctíme a vážime. Popri tom si ceníme to všetko, čo napísal, ako aj báseň s názvom *Pitvaroš*, o jeho, našej, rodnej dedinke. Kniha vydaná v roku 1941 *Za Pluhom* je takisto vzácna pre nás. Alebo rozprávka *Na komlóšskom trhu*, v ktorej spomína Komlóšanky, ako ponúkajú a predávajú zeleninu, ako sa prechádzajú v širokých geceľiach, pomedzi šiatrami. Píše o dievčenských lícach, ako o dozrievajúcich jabĺčkach, ich štebotanie prirovnáva k vtáčíemu spevu... Ich chvôdzu, pohľad, to všetko bolo treba vidieť.

Takto spomína naňho jeho sesternica z Pitvaroša.

Štefan Hudák
Verím v Boha a milujem svoj národ!
PITVAROŠ

Pitvaroš, ty rodná dedinka moja,
ľúbim ťa nastokrát vrele,
a jestli svet odtrhne ma od teba,
mysel' zostane mi v tebe.

Po tvojich uliciach v pravých, keď ešte
stále behal som za karikou,
keď v prahu hral som sa na ceste
a zas dostal som palicou.

Teraz, keď v samote počúvam pieseň,
čo hudú mi staré stromy,
zo srdca mizne mi bôľna tieseň
a znovu detskosťou zazvoní.

Tisíce spomienok viažu ma k tebe,
ľúbezna ty dedinka moja!
Ľúbim ťa, ver', ľúbim na stokrát vrele,
hoc vziata mi je už sloboda.

(Za pluhom, 1941)

Štefan Hudák
Novoročné želanie rodákom

Čo želať vám do nového roku,
svojim blízkym,
ale i vám,
roztrúseným po svete?

Predovšetkým
mnoho zdravia, pevnej sily.
aby ste sa za svoj pôvod,
najmä za reč našu sladkú
nikdy, nikde nehanbili.

A všetko, čo
predkovia vám zanechali,
ste nielenže ustrážili,
ale d'alším pokoleniam
v plnej kráse odovzdali.

Juraj Dolnozemský**Kde sú tie časy...**

K osemdesiatke Štefanovi Hudákovi

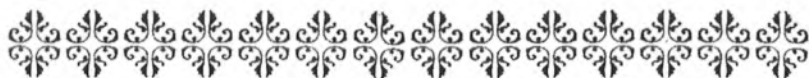
Kde sú tie časy,
keď mladý
po otcovej roli
pustil si sa
"Za pluhom!"
Nosiac v srdci
skvelé nádeje
so sľubom!?

Ved' už včas ráno
t'a tam škovránok
-vítal,
a ty do večera
ustatý, upotený
si brázdy spočítal!

V povojnovej dobe
rozprúdil sa život
a staré okovy z rúk
- rozbili
noví hrdinovia.
O tom aj dnes
pokrok a láska
dáva na znamenia!

Potom pustil si sa
na novú púť,
dokázať sebe, svetu
svoju schopnosť.
Po stopách pra-pradedkov,
úctou nežnou,
vrátiac sa medzi svojich
do staronovej vlasti
- v šťastí!

Lenže vernosť srdce
tu zostalo tebe!
Ty večný Pitvarošan!
My známi,
úprimne želáme tebe
nech ti osud dožičí
ďalšie úspechy,
šťastie.
Semeno rastie!
Zastaň,
buď vo vydobenej
nadanosti,
múdrosti blažený!

Katarína Maruzsová Šebová

OKOLO ČOHO SA REČ TOČÍ, TO JE MAK

Okolo čoho sa točí, krúti reč, nemôže mať stály význam, upozorňuje text románu Pála Závalu uvedením motívu maku do románového sveta. Mak, ako epický motív príbehu, je nositeľom tradičných významov, ku ktorým autor priraduje prekvapujúco nové obsahy. Obvyklé významy maku sa spájajú s dominantnými slovnými spojeniami, ktorých kľúčovým slovom je mak. Pozrime sa na ne bližšie a potom pristúpme k významom, ktoré sa v autorovom jedinečnom slovníku spájajú s makom.

Pole rozkvitnutých makových kvetov - je symbolom nádeje na naplnenie túžby po milovanej bytosti. Znamená úspech v láske. Márton Kuhajda na poli rozkvitnutých makových kvetov dostal nádejný prísľub od svojej veľkej lásky, Anny Královej. Z ich manželstva sa narodili chlapi.

Kytica makových kvetov - je prostriedkom vyjadrenia erotickej túžby a motivujúcim činiteľom pri jej uskutočnení. Je symbolom plodnosti. Anna Králová túžila po dievčati, ale svojho muža odháňala od seba. On si ju však získal kyticou makových kvetov. Z počatia s vôňou ópia sa narodila Ilonka.

Makový kvet - Krása a trpkastá vôňa makového kvetu dojala trojročné, zatiaľ nemé dievčatko, ktoré pri pohľade na makový kvet začalo hovoriť. Na jej noštek sa nalepil peľ, ktorý vo forme ópia ju sprevádzal celý život.

Pestovanie maku - výnosné podnikanie, základ výroby ópia, prameň finančnej istoty.

Vyzdvihnime z radu slovných spojení makový kvet, ktorý z hľadiska autorovho poňatia má rozhodujúcu pozíciu. Pripomeňme si jeho vplyv na Ilonku. Pod vplyvom pohľadu naň sa ozvala prvý raz. Keď pomenovala kvet, vyslovila slovo, priradila k nemu význam. Makový kvet podľa toho v slovníku autora znamená proces tvorby nekonečného radu významov. Toto spoznanie naznačuje, že popri miestnom pesto-

vaní maku a rodinných legendách o ňom, text bude mať viaceré významové vrstvy. Autor do fókusu položí svoju obľúbenú tému, literatúru. Pod zámienkou miestneho pestovania maku priamym spôsobom hovorí o literatúre. Delí sa s čitateľmi o vlastné spisovateľské dilemy a vychádzajúc z rodinných legiend o maku, sa priznáva k svojim fabulačným machináciám, napriek ktorým nie je možné zo zamotaného a popleteného príbehu vytvoriť jednoznačný a logický dej. To by však nevyhovovalo jeho postmodernému mysleniu. Tak, ako mak nemôže ponúknuť dar čistého videnia /pohľadu, ani od literatúry to nemôžeme očakávať. Autor k motívu maku priraduje významy, ktoré sú úzko spojené s tvorbou literárneho textu a predovšetkým so spisovateľovou kreatívnou činnosťou. Závada kladie seba ako spisovateľa do rôznych nezvyklých pozícií. Je v prvom rade včelár. Potom pestovateľ maku, drogist, chemik, farmaceut, obchodník, putujúci zberateľ maku, výkupník, investor. Tieto všetky činnosti súvisia s makom, zároveň vyjadrujú aj zložité komponenty spisovateľovej práce. Pestovateľ maku pestuje mak, spisovateľ „vyrába“ významy. Ako z nespočetných významov jednej makovice môže vzniknúť kvitnúce makové pole, tak sa môžu z jedného semienka rozprchnúť ďalšie významy, môže sa rozšíriť významová sieť daného obsahu, keď ho autor oplodní vo svojej fantázii. Drogista za každú cenu sa chce dostať „k materiálu,,. Z písania chce mať pôžitok len pre seba. Spisovateľ môže byť aj chemik, ktorý pomieša jednotlivé elementy a sústreďuje sa len na štruktúru. Farmaceut len z vedeckého pohľadu mieša prísady a píše s rozumom. Obchodník predáva vymiešanú drogu, knihu. Putujúci zberateľ surových produktov je stále na ceste, aby si zadovážil potrebné množstvo kvalitnej plodiny, aby mohol zozbierať najnovšie literárne inšpirácie. Výkupník skupuje hotový tovar, ktorý sprostredkuje obchodníkom, organizuje predaj, čiže vykonáva funkciu literárneho organizátora, manažéra. Investor sleduje tento proces z hľadiska zisku.

Pod motívom maku môžeme rozumieť písanie a zároveň aj čítanie. Postmoderné literárne myslenie totiž maže ostré hranice medzi tradične chápanou funkciou spisovateľa a čitateľa. S tým, že zrovnoprávňuje čitateľa so spisovateľom, zavedie ho ako partnera do proce-

su tvorby literárneho textu. Vzájomný vzťah medzi nimi naznačuje napríklad používanie plurálu: „*Nič si neželám viac, než aby sme sa mohli ešte raz v živote pohádať.*“¹ Spisovateľ počíta s aktívnou účasťou čitateľa, preto sa snaží vyhovieť jeho očakávaniam. Keď sa mu text nechce poddávať, prihovára sa mu, ako kvízmajster k hráčom, hľadájącim schovaný predmet. Pripomienkami ho orientuje v texte, a keď to uzná za potrebné, "odhalí" pred ním cestu, ktorá vedie k ukrytým tajomstvám: "*Teraz si dávajte pozor, lebo viackrát nepoviem.*"² Uvedomuje si, že jeho román Milota oslovuje rôzne typy čitateľov. Diferencuje ich podľa Rolanda Barthesa, francúzskeho postmoderného literárneho teoretika na čitateľa-**konzumenta**, ktorý len povrchne prebehne knihou. Čitateľ **sladkouštný** má rád knihy, ktoré sa mu ľahko poddávajú. Čitateľ **maškrtník** pripisuje textu aj také významy, ktoré sa mu nenúkajú. Vžime sa do pozície čitateľa maškrtníka a všimajme si, o aké ďalšie obsahy sa obohacuje mak prostredníctvom kreatívneho vzťahu autora a čitateľa. Čitateľ na základe autorových pripomienok prichádza k poznaniu, aké významy sú zakódované do motívu maku. Mak sa stal autorovou obľúbenou rastlinou, ktorá mu prináša šťastie. Našiel v ňom zamestnanie, v ktorom má možnosť na sebarealizáciu. Je jeho najvýnosnejším produktom, lebo prinášal úspech jemu osobne, maďarskej literatúre, ako aj dolnozemským Slovákom. Tým, že ich kultúrne tradície spracúva podľa zásad postmoderných literárnych postupov, zároveň ich aj oživuje a dáva im nové perspektívy. Zapojí dolnozemské duchovné dedičstvo do krvného obehu európskej literatúry, a tak ho dostáva do vedomia širokej verejnosti. Písanie/pestovanie maku/vyrábanie významov sa stalo autorovým rozmarom, koníčkom, povoláním, remeslom. Mak/písanie je jeho najobľúbenejším jedlom, dezertom, duchovnou potravou. Je jeho ozdobnou rastlinou, najmilším dieťaťom, knihou. Autor je svedomitým opatrovateľom každého svojho zverenca/textu, ale najviac sa viaže k najmladšiemu dieťaťu/knihe/Milote. Ťažko ho opúšťa, lebo vie, že je vydaný na pospas čitateľským vrtochom. Bojí

¹ Závada Pál: Milota. Budapest. 2002. 172.

² uo.18.

sa oňho, ako rodič o svoje dieťa, keď ho vypúšťa spod svojich ochranných krídel. Zverí ho na čitateľa/starostlivého správcu, ktorý sa bude oňho starať.

Pozitívne významy maku však konfrontuje ich protikladmi. Oproti maku/ozdobnému kvetu postaví mak/vysušenú starú dievku sivohnedej farby, s rozsypajúcimi sa kosťami. Tento obraz vyjadruje, že spisovateľ sa cíti neplodným, nejde mu písanie. Svoje najúspešnejšie dielo postaví do kontrastu s pocitmi neúspechu a nespokojnosti, neplodnými pokusmi. Mak/jeho obľúbené jedlo ako trpké ópium zožiera mu žalúdok. Omamujúci obrus z lupienkov makových kvetov ho neinšpiruje. Neúspechy ho ženú do sebazničujúceho úteku, do snov, do zabudnutia. Pocit tejto neistoty vyjadruje metaforou: *"Veľký obrus z lupienkov kvetov, útočiaca jasná bzučiaca obloha,,. Metafora, ktorá vznikla zlúčením dvoch básnických obrazov, privoláva strach zo smrti. Útočiaca jasná, bzučiaca obloha znázorňuje včelí roj, veštiaci nebezpečenstvo. Tento obraz sa môže vzťahovať aj na množstvo textov, ktoré oproti jeho dielam ohromujú len čitateľov konzumentov.*

Obrus z lupienkov kvetov v tomto kontexte pokrýva komerčnú literatúru, ktorá je vhodná na rýchločítanie a môže znamenať konkurenciu Závadovým dielam, ktoré predpokladajú pomalé, vnímavé čítanie a tvorivý prístup čitateľa. Ambivalentné obsahy preklenie na konci optimisticky: *"...poslúchol môj pohľad - obrus z lupienkov kvetov. Naklonil sa ku mne, aby ma zakryl, omamujúci kvetový paplón".³*

Tu vstupuje do kontextu magická sila maku, jeho duchovnosť a vplyv transcendentálnych síl, následkom ktorých mak poslúcha sugerujúceho a začína sa správať podľa jeho očakávania. V jeden deň spisovateľ prichádza na poznanie, že ovláda všetky potrebné vedomosti, ktorými je schopný prinútiť slová a štruktúru, aby fungovali tak, ako on chce. Zrazu príde na to, že ovláda *omamujúci obrus z lupienkov kvetov*. Nachádza svoj vlastný štýl, keď "vytriezvie" z opojnej vône rozkvitnutého makového poľa. Rozoznáva a vypovie: MAKOVÝ KVET.

(Szeged, 15.okt. 2002)

³ uo.8.

Mária Žiláková O ČOM HOVORIA MENÁ V ROMÁNOCH PAVLA ZÁVADU?

Romány P. Závadu (Jadvigin vankúšik 1997, Milota 2002) vysoko hodnotí nielen domáca verejnosť v Maďarsku, ale aj v Európe. Najviac hovoria však nám, dolnozemským Slovákom.

Gát, akadály, hiba - takto vykladá svoje priezvisko P. Závada na, základe Dobossyho slovníka (Cseh-magyar szótár, Česko-maďarský slovník) v jednom rozhovore, ktorý bol s ním zhotovený krátko po vydaní románu Jadvigin vankúšik. Prezrádza tým aj svoju základnú metódu narábania s menami. Berie ich ako všeobecné podstatné mená a zakladá si na ich význame, pričom vieme, že značná časť dolnozemských slovenských priezvisk je utvorená z pomiestnych názvov. Tak aj jeho priezvisko sa odvodzuje od miestneho názvu obce na Slovensku: Závada - Zavadvovce (porov. Šemetkovce - Šemetka/Semetka).

Vo svojich dielach uvádza v hojnom počte dodnes živé dolnozemske slovenské priezviská. v Jadviginom vankúšiku sú to nasledovné: Adamik, Árgyelán, Blaho, Boszák, Bugyinszky, Cvalinga, Csjernyik, Csúvár, Dusa, Gyurovszky, Hlavács, Hroncsok, Hruska, Hudák, Hulina, Huterjak, Chmel, Karkus, Klement, Kohut, Kokan, Koleszár, Krsják, Kusnyarik, Lászik, Lehoczky, Lestyan, Lomjanszky, Machan, Medovárszky, Moravszky, Rocskár, Rosza, Strbka, Számuel, Szikora, Szlávik, Szmrdák, Szvetlik, Tyeplan, Zelenák. Z uvedených priezvisk sa v románe Milota opakujú Boszák, Hulina, Kohut, Medovárszky, a doplňujú sa o ďalšie: Adamec, Bartolák, Bubenyik, Cservák, Chrappan, Dobrák, Hobot, Hrdlicska, István, Kolácsik, Král, Kuhajda, Kústyik, Kukucska, Kozák, Lavica, Litovszky, Lopúch, Nyemcsok, Ondrejó, Racskó, Ribár, Roszkos, Szuszekár, Valentini, Vantara, Zvonár. K niektorým sa patrí urobiť poznámky: Meno Kokan podľa všetkého napodobňuje maďarskú výslovnosť mena Kochan, ktoré má najčastejšie maďarskú úradnú formu Kohán. Samozrejme sú možné

skoro pri každom mene varianty ako Csúvár-Csuvarszky, Kohut-Kohút, Lestyan-Lestyán a pod. Meno Litovszky je akiste mnohým z nás známe v podobe Litavszký, a spomíname si na školského inšpektora pôvodom zo Sarvaša (Szarvas) a jeho pani manželku, vnučku básnika Janka Kráľa. Meno Kuhajda je pravdepodobne trochu pozmenená podoba na Dolnej zemi veľmi rozšíreného priezviska Šuhajda. Osobné meno Lopúch sa môže hodnotiť ako neúradná forma komlóškeho priezviska Lopusni.

Za menom Lavica je skryté priezvisko Lóczi. Maďarské všeobecné podstatné meno lóca je slovanského pôvodu, spisovateľ si ho hravou formou preloží späť do slovenčiny. Trochu zložitejšia je situácia s priezviskom Koláčik. Takéto slovenské rodinné meno v Maďarsku nie je známe. Poznáme však na Komlóši osobné meno utvorené z p miestneho názvu Chlebnice - Chlebniczký. Koreň slova chleb/ chlieb, na Dolnej zemi chleba, pripomína prirovnanie: dobrý ako chlieb. A čo je lepšie od chleba? Koláč, koláčik. Nositelia priezviska Koláčik sú v románe Milota skutočne dobrí ľudia.

Priezviská Maďarov sa jasne odlišujú od osobných mien Slovákov, nevie sa však, ktoré z maďarských priezvisk je vlastne pomad'arčeným menom. Pravda je i to, že viaceré slovenské rodiny majú už oddávna maďarské priezviská, ako napr.: Farkas, Gombos, Kocsis, Kovács, Tóth, Varga. Nápadné sú mená židovskej etnickej skupiny, prípadne Nemcov, s ktorými prichádzajú hrdinovia obidvoch románov do styku, napr.: Angszter, Binder, Buchbinder, Grósz, Feuer, Vogel Weisz atď.

Hlavní hrdinovia obidvoch románov majú vypracovaný rodokmeň, ako je to známe z posledných strán starých biblí, Tranosciov, prípadne z rodinných kroník. Hlavná hrdinka románu Milota, Erka Roszkosová nemá uvedený rodokmeň, akiste preto, lebo je dcéra prespanky. Aj o rodine Kohuta sa hovorí málo, zahal'uje ju skôr tajomstvo.

Zaujímavé sú mená hlavných hrdinov obidvoch románov: Osztatní, Milota, Roszkos, Kohut.

Osztatní je výtvor spisovateľa, sám prezrádza, ako k tomuto priezvisku dospel a akým zámerom: "Pedig nem vicces. Osztatní név nálunk tótul Utolsót jelent mai napig is. Bár a szótár nem ezt adja, hanem hogy: a többi. Maradék féle. Vagyis ami még marad. Végülis

föl lehet fogni magyarosan humorosított oldalról: hogy Utolsó Szepredék család."

Rodinné meno Milota existuje v západoslovanských jazykoch, nemôže sa však hodnotiť ako živé osobné meno na Dolnej zemi. Utvoril ho tiež spisovateľ, podľa vzoru mien: Drahot, Psota. Vychádza z významu prídavného mena milý = kedves, kedvelt, szeretett, édes, kellemes. Sú to vlastnosti, ktoré charakterizujú osoby s priezviskom Milota.

Podobne rozmyšľa aj vtedy, keď dáva hlavnej hrdinke priezvisko Roszkos. Skutočnosť, v spojitosti s týmto priezviskom je taká, že bolo utvorené od p miestneho názvu, obce v Tekovskej stolici, Roskoš. Sú však doklady aj na to, (podľa výskumov J. Gombosa), že v 18. stor. preložil toto priezvisko neznámy úradník do podoby Gyönyör. Predpokladám, že tento údaj nie je pre spisovateľa neznámy a zároveň ho hodnotí ako príhodu anekdotického rázu, o to viac mal dôvod voliť práve toto priezvisko pre hlavnú hrdinku svojho novšieho románu.

Z miestneho názvu je utvorené aj priezvisko Kohut, ktoré sa okrem dolnozemských slovenských lokalít vyskytuje aj v slovenských obciach iných regiónov v Maďarsku. Ak sa berie ako známe zvieracie meno, a vlastnosti, ktoré sa obyčajne pripisujú kohútom, prilieha postavám, ktoré sú nositeľmi tohto priezviska.

Menami sa oddeľuje vrstva dolnozemskej slovenskej inteligencie, farári, rectori-učители. V Jadviginom vankúšiku sa píše nasledovne: Bacovszky, Palkovits, Ponyiczky, Szevács, Zsilák. Meno Szpevács je akiste vymyslené známym spôsobom spisovateľa. V románe Milota vystupujú len miestni, komlóšski farári a pomenúvajú sa na spôsob panovníkov, radovou číslovkou: Első, Második, Harmadik... atď. Na základe svojich skutkov dostávajú prívlastky napr.: Negyedik Templomépítő, Huszonegyedik Cselár. Radovou číslovkou a prívlastkom sa dopĺňa podstatné meno baran, ponímané ako priezvisko, čo sa zvyrazňuje tým, že je písané veľkým začiatočným písmenom. K podstatnému menu baran sa viažu rôznorodé významy. Za menom Huszonegyedik Kokan resp. Huszonegyedik Cselár sa akiste skrýva Ján Koppány, ktorý sa sám často apostrofoval ako Jano kopány. Svoje pôvodné priezvisko Kochan zmenil počas teologických

štúdií. Do monografie o Slovenskom Komlóši prispel okrem iného kapitolou o včelárstve. Nielen podľa poradia, aj podľa skutkov, ktoré obsahuje výstižný prívlastok pripojený k menu Baran, by sa dali identifikovať komlóšski farári všetci.

Podobne sa pomenúvajú radovou číslovkou aj miestni predsedovia strany, lenže nedostávajú prívlastky a číslovka dopĺňa podstatné meno cesnak/Cesnak. Podobne bohaté- pozitívne i negatívne, ba dokonca i poverové predstavy sa viažu aj k známej, veľmi dávno používanej rastline, cesnaku.

Baran a Cesnak ako mená, sa môžu hodnotiť nielen ako mená typu nomen est omen, ale aj ako prezývky. Sem sa radia aj priezviská Bubeník a Cservák. Pritom obidve tieto mená môžu byť aj skutočné, aj vymyslené.

Táto dvojitosť sa zdá byť pravdepodobná i preto, lebo prezývky autor jasne odlišuje od inej vrstvy mien. V románe Jadvigin vankúšik takto: "Ez csak olyan csúfoló név, hogy Mucha. Ami azt jelenti, hogy Légy. Mert amúgy Istványék. De van család, akit úgy mondanak, hogy Blcha, az meg Bolha." Pripomínam, že táto prezývka je aj dnes živá, prechádzala na viaceré generácie rodín, ktoré mali, majú priezvisko István. Aj vo Veľkom Bánhedeši sme takto volali všetkých Istvánovcov. Iný príklad z románu: "Lasztovicska az meg Fecske. Zvonár az meg harangozó. Vrabec meg veréb. Apus tréfálkozik, hogy Fecskeinek Veréb csúfnevet ad. Meg ilyen nevűek, hogy Lasztovicska sose voltak itt. Bár Vrabecnak mondott templomszolga lehet, hogy volt akkor."

Odlišný systém prezývok predstavuje román Milota. Kuhajda Márton-Marci dostáva prezývku Mákony, podľa toho, že sa zaoberal pestovaním maku vo veľkom, a túto prezývku dedia aj jeho potomkovia. Zaujímavá je prezývka Szuszekár Károlya, ktorý sa volá Varjú (vrana), podľa slabík, ktoré sa z jeho priezviska a krstného mena stretajú: kár-kár. Staršiemu Kohutovi sa dostáva prezývka podľa povolania: Ezredes, Ezredes József. Ako sudcovi mu prischnie posmešná prezývka podľa výzoru: Sörtefejű. Zásluhy stranického predsedu družstva, Dobráka, predstavuje prezývka Dobtárs, ktorá odkazuje nielen na fakt, že sa snažil byť dobrým súdruhom (elv-társ), ale aj na

to, že v 56. roku často používal svoju zbraň (dob-tár). Prezývka, ktorá odzrkadľuje najnovšiu skutočnosť, je Pulyka Pityu. Pomenúva sa ňou podnikateľ pôvodom zo susednej obce, ktorý otvára na Komlóši predajňu mäsových výrobkov z hydiny a na firmu si dal vymalovať moriaka.

Kým prezývky v Jadviginom vankúšiku sa viažu na slovenský jazyk, v románe Milota sú náväzné na maďarčinu. Čo sa krstných mien týka, v oboch románoch odzrkadľujú skutočnosť, že u dolnozemských Slovákov sa dávali najčastejšie mená biblického pôvodu. Krstné meno Jadviga je v tomto prostredí cudzie, ako aj typ ženy, ktorá je nositeľkou tohto mena. V románe je uchovaná podoba mena Eva-Iva, Ivka, ktorá dnes už nie je živá. Slovenské a maďarské krstné mená sa odlišujú skôr familiárnymi podobami: Anka, Ancsa, Erka, Zsofka, Jankó, Gyuro, Marci, Miso, Ondro, Ondris - Magdus, Ancika, Erzsi, Kati, Mariska, Gergő.

Meno Szergej bácsi je len zdanlivo ruského, resp. východoslovenského pôvodu. Vzniklo stiahnutím častí priezviska a krstného mena: Szabó Gergely.

Výrazne sa oddeľujú od krstných mien slovenských a maďarských krstné mená židovské: Hilda, Sara, Alfonz, Ármin, Benjámín, Franci, Hugó, Poldi atď.

Vo funkcii mena sa vyskytujú aj oslovenia, ktoré sú autentické aj napriek tomu, že odzrkadľujú slovenskú vyslovovanú podobu a riadia sa podľa maďarského pravopisu a slovosledu napr.: Maco Apovka, Mara Mamicska, Jadviga Judit mamája, Krszný Otyec, Krszná Mama.

V románe Milota sa uvádza aj zopár typických názvov zvierat. Kone: Szellő, Facska, Madár, - kravy: Riska, Rózsi, - psi: Cigán, Rekszi.

Vlastné mená v románoch P. Závalu sú pamätnou tabuľou skutočnosti a atmosféry, ktoré už máme za sebou.

*Michal Divičán***Rolník**

Od predsvetu,
do temnoty
pracuješ.
Dobre vieš,
že z pozemku
vyžiješ.

Pracuj, pracuj,
usiluj sa,
bude dobre
pre teba.
Ten pozemok
ti donesie
dost' finančných
do vrečka.

Prší dáždik,
ten i teba namočí.
Veľký dážď je,
ale našej pôde
potrebný.

**Ty hudba, ty hudba
Óda o hudbe,
óda k hudbe**

Ó hudba,
ty hudba,
ty nás ale veselíš.
Ustaté telo,
nemocnú dušu
ešte nám i vyliečiš.
Ja ťa mám rád,
si mne milou
ako krásna milénka.
Keď ťa cítim,
keď ťa čujem,
v sebe sviežosť,
v sebe mladosť,
veľa krásne
prežijem.

*Juraj Dolnozemský***V cintoríne hrdinov...**

Pret'ažko si nesú osud
trpiace mamy
trávou sú pokryté
boľavé rany
tíš strážia
zemou zametané jamy!

Mlčí jeseň pod vinom
v cintoríne hrdinov!

Obžalúvajú dobu
vtedajšie
davy detí!
Tam hore
slnko svieti
spolu s čiernymi oblakmi
- svetí!

Ozaj kto poteší
večné siroty?
Navždy smutným pohľadom!
Vädne ruža
spät' otca muža
márne čaká biely dom!
Ktorý umrieť musel
ozaj začo prečo?

Túla sa ďalej
vnútri večná záhrada
iba niečo popije
sivá nálada.

Nie priamo šuchoce
točiaci kolobeh
v diaľave
bez ozveny
sa zelenie rieky breh!

*Michal Čičeľ***Zbohem ja chcí začíti
Sedliadska modlidba**

Sedliak keď prácu začínav,
Pomoc si od Boha pýtav.
Šťastlive prácu dokončiť len tak mohov,
Keď mu v práci, Pán Boh pomohov!

Ťažká práca bola kosba!
Za úrodu k Bohu prosba.
Tá úroda aká-taká,
Za úrodu Bohu vd'aka.

Človek, ktorý Boha veriv,
Prímav, čo mu Pán nadeliv.
Suchota, bo iná kliatba,
Na ton, čo zostálo vyživ...

Vyživ na ton čo zostálo,
Miselo dost' biť aj málo.
Zadeliv si. Tak sa schovav,
Seba, aj dietky vychovav...

20. okt. 2002

Emília Kováčová **PAMETAVÓ LETO**

Písali rok 1937, júl 3. Veľmi-veľmi tepló leto bolo. No, to je dobre, v lete teplo, v zime zima.

Moji rodičia, mi rozprávali, toto veľmej pametavó leto bolo. Ni iba zato, že na tento d'ň veľká horúčosť páľila, ale aj preto, že sa nám narodilo d'jovča. Ftedi na Fiňešskom sálaši mav každý seľak robotu doz, ale mi zme maľi ešte viac. Pravda, že zme boli večja čelad', ale aj zato, že sami si robili šecko, ktorí boli robotní a chudobnejši.

Tagto sa pripravili aj ftohto lete rodičia na kosačku, čas bol dobrí. Na Petra-Pavla začali jačmeň a poton žito kosiť. V noci porjadok nahali doma a začas rana nachovali dobitok a večje d'eti merkovale na sálaš. Rodičja si vezli kosu a vodu, tajšli na dolinu. Kemeňovimu kančovi v zemi jamu urobili a zakrili z kabátom vodu. Tagto kosili-hrabali pomáli d'ň a d'ň.

Tento pametní d'ň, Otec bežali pre Babu. Mama pri krížoch jich čakala, d'ň son sa ja narodila. Poton otec rason prišli zoz fúrikom a taňjesli nás tanu, domov. Ftedi žena domu tamnu, iba 2-3 d'ni móhla z narodeňin malin sa meškať. Začali poton robotu tan, d'ň zanašli. Iba keď sa skončila kosáčka, ftedi zišlo dorozuma rodičom: toto d'jovča naťin už zahlásiť. Máme už kresťanskje mená viac, vizru na kalendár a vid'ja, že júla 19. je Emília. No, dajme jej toto meno. Tagto son dostála pánsko meno na sálaši. Doma ma zvali naveki naša Milka, lebo zato toto lepšie ľubim ako si meno.

Táto rozprávka je pravda, naveki son ju rada počúvala od rodičov: Na tejto černej zemi si sa Mila narodila, vo veľkej teplote, ľa iba oblake zakrile. Moja mama - Mária, chránila ma, kin ma móhla, vďaka jej za šecko. Večer mi naveki tagto spjevala, čo son sa potom aj ja dobre naučila: "Čierne očka chojťe spať".

Anna Néveriová
60 ROKOV ZA KROSNAMI

V Pitvaroši žije ena teta, kerá už 60 rokov tká, volá sa Gémesiová rodená Judita Zuberecová. Narodila sa na Pitvaroši v obecnom dome, lebo tam bývali, to mali ako služobní dom. Otecko bol kravjar, v d'ed'íne pásav kravi. Otecko sa narodil 6. marca 1928, od rodičov Michal Zuberec a Helena Žibritová. O svojom živote nám takto rozprávala:

"Deťi zme boli 10 a z tich 8 dožili dospelí vek, 2 deťi dožili iba 9 rokov. 1947-om roku šiesti bratja a sestri sa odsťahovali do Slovenskej. Ja, najmlačja som ostala s rodičmi, tu na Pitvaroši, kde som sa aj narodila. Rodičja mi umreli, mamička v 1992-om, otec v 1972-om, manžel v 1976-om a sin v 1992-om. Rodičja chodili na napsám a zaoberali sa s poľnohospodárstvom.

Že deťi zme boli 10, tak som veľmi mladá misela išť robiť, len časom som zaplnila 8 rokov, keď som išla husi pásť. A že otec bol kravjarom, tak aj jemu som išla veľaráz pomocť na kravi merkovať, lebo zem dookola pažiť bola posjata, žebi kravi nespravili škodu. Tkať som sa naučila od jednej starej tete, kerá sa volala Judita Tereňová, rodená Valkovska.

Moja mamička veľmej zľe videli, tak zato ňivelmej vedeli ani tkať, ani višovať a preto ma ňevedeli naučiť na takúto ručnú robotu. Zato som sa od známich chcela učiť, lebo ma to veľmej zaujímalo. Teta Tereňová mi to poukezovali, ja som jim pomáhala a poton tak sa stálo, že ešte som krosná ani ňedočjahla, ale som už snovať vedela. Potom som shrusovala šeckú robotu, čo sa z konopí robilo, až zatjav, kím na krosná dvošla prjadza. Konope keď dozreli, tak sa nasekali, na klješte skládli, a keď uschli tak jich znovu močili. Keď sa dobre vimočili a vlákno sa oddelilo, tak sme jich viprali a do kvopkov sa skládli a znovu sušili. Keď dobre vischli, tak sa s trepačkov trepaľi a z nohými zme mjaľi konope a potom šľetom česaľi.

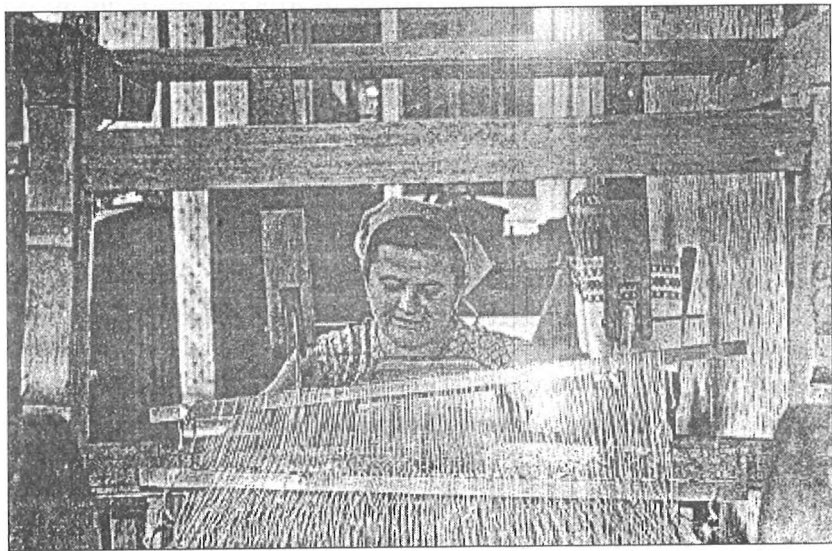
Po česaňi sa rozčesalo t'enkvo a hrubvo a tak sa narobili klke, čo potom sa prjadlo na kolovrate, alebo na prasľici. V zime to bolo

dobro, lebo sa mládež stretla u voľakerej kamarátky a tak sa to vravelo, že ideme na prjatu.

Čo sa tkalo z tenkiho: strake, obrusi, klinovníke, gati a nohavice. Z hrubiho sa tkalo: vrecja, poňva, strožľjake, pokrovce a handri, kerje ešte aj podňes tkám. Ač mán silu a son ňichorá, tak ročiťe aj 100-120 metrov utkám, a to mi dá silu, že ňerozhutujem čo a d'e ma bolí. Ťažký život som prežila a v tejto roboťe, v tkaňi som si našla poťešeňja.

A keď som edon kus natkala, alebo natkám, tak sa pozerám, že čo som ňidobre spravila. Alebo čo som mala inak natkať. A zase som znovu začla tkať, z novov silov a nádejev a to takto išlo, z roka na rok a to trvá až podňes. Ňi sme veľa v našej d'ed'inki, ale vjacťi ved'ja, že tkám, no a mňa to t'eší, keď prídu komňe a obzerajú mi robotu a sa jim páči."

Naša t'eta popritom majú aj veľmej peknje obrusi a klinovníke natkanje, čo oňi sama si mintu namaľovaľi a vitkaľi. Vnučkám si vlnovje pokrovce, čo to ňivelmej móž aňi vid'jet'. Mi prajeme mamiki Juce, žebi ešte zaveľa tu medzi nami nám tkaľi a nak sa t'ešja tím peknim pokrovcám.

Pri krosnách

Michal Čičel' **POĎIVNÁ UDALOSŤ**

Toto, čo teraz čítate, stálo sa pred šesťdesiat'ima rokma. V našej vlasti, v sedľackej rodíne, ale ni v slovenskej oblasti. Varže to bola veľká radosť, aj vojakovi, aj rodičom, keď vojak po troch rokoch sa vizľjekov a vrátiv zas domov.

Tagto sa to stálo aj u tichto našich známich. Sin po dlhich, tvrdích troch rokoch prišov domov. Táto vec v sedľackej rodíne bola veľká radosť. Vojákovi, že sa ratovav, rodičja dostáli pomoc, novú silu. Mláděhec sa mohov ožeňit', ňvestu priňjest'.

Ftom čase, na našej okolnosti sedľaci na sálašoch bývali, tak robota jim bola na mest'e. Meňej času strávil'i po cest'e.

No, ale ostaňme, pri tejto našej spomenútej rodíne. Matka veľkóv radosťov privítala sina a rason mu dala na vedomja, že je už ňi zdravá, ťaško jej padá robota. Mav bi sa Štefan /tag sa menovav sin/ čin skvór ožeňit', pomoc doňjest' do domu. Ftom čase aj chľeba doma žene pekávala, a to ňebola ľachká robota. Pomoc mi je način, sin moj, vravela mu.

Tag matka d'eň-po d'eň napomínala sina, na žeňeňja, ale von sa ňechcev unáhlit'. ňejšov medzi mladich. Edoraz poslúchov maťera, keď mu to dala na vedomja, že bál bude v d'eďiňe na sobotu. Aj Štefan sa pobrav, a tajšov, aj sa tam dobre meškav. Opoznav sa z ednov mladov, aj sa mu popáčila. Aj ona mu dala na vedomja, že Štefan je jej na voľu. Ftom sa ustáliľi, že sa aj zatimto budu sretávať.

Ako to porekadlo zňeje: človek mjěni, Pán Boh meňi, tagto sa to stálo aj u tichto mladich. Na druhí d'eň ráno, ako to býva, oťec zo sinom koňe chovajú, češu, sin vraví ocovi. Oťec! Ja sa ožeňím!

Juraj Bagyinka **MOJA STARÁ MAŤ**

Moju materskú starú mať zme zvali, že mamóka. Son mav 5 a či 6 rokóv, a son bó prví vnučok, tag ma rada viďeli, son bó poveľa času pri nej. Veľa šakovó son počuv od nej, a son si veľa zapametav. V zime, zafčasu, ešte bola tma, a ona už na nohách. "Mamóka, čo nespíte ešte, ved' je ešte tma." - hovorím jej. A moja mamóka na to: - "Sinčok, komu sa lení, tomu sa njezeleńi." Toto mi rozpovjedala podrobne, žebi son to rozumev, a žebi son to njezabudó. Ved' son doživ 83 roke a aj dñes si pametán.

Bolo tag, najme v le'e, že mamóka večeru už njevarila, boľeli ju nohe. Tag bola večera chľebika, slaňinka, cibuľa, cesnok. Apóka vojáčike tak jedó, že kušťik chľebika, a kus slaňinku. A mamóka naopak, kus chľebika, a kúšťik slaňinku. Edoraz mamóka vravja: - "Ti starí, ako ti ješ tú slaňinu! Už robíš praste." - "No, počuješ, chlapče, čo ti stará mať pľet'je?" A mamóka: "Vješ, sinko, slaňina je na cel'i rok, tá má vi-trvať do noviho, bravce sa ešte mal'je a chudje, užitok načín zad'eľit'."

Edoraz, cel'i d'eň padav dášd'. Apóka a ja sedíme v kuchíni, v pitvóre a čudujeme sa tavo. Mamóka predodverma, nad s'tenó, voľač veľmej pracuje. Zíde tanu a apóka sa spituje: "Čo novó, padá dášd'? Padá?" A mamóka: "Nepadá, ide dov po lojtri". Že son toto njerozumev, mamóka mi rozpovjedala: "Vješ, sinčok, tvoj starí o'lec dobre vje, že dášd' ten padá, tak sa todi prečo spituje?" A apóka: "Čo bi to bolo, ač bi si mi njefrkla naveki naprjek?" Takjeto veci sa pridale, aľe sa to potichu pokončilo.

Od nás niďaľeko hívala ena mamička, bola stará d'jovka a samotná. Moja mamóka jej hockedi taňjesla za taňjer pol'jóku, chľebika, kapusňík, tvarožník, či eno-druhvo. A ja sa spitujem: "Ako je to, že nímajú čo jest', čo sa tag chudobni?" A moja mamóka: "Vješ, sinko, svet je takí, enimu je krásni a enimu je strašní. Njekodi bi ho bolo osť a omazať!" Apóka sa ozval: "Ved' to njepeknó naučíš! Nak sa naučí sám, čo je vo sveťe pravda."

Moja mamóka bola tak, čo na senci, to na jazyku. Veľa múdrost' son sa od nej naučiv. Son veľa choďiv za starin ocon, najme na jar aj v lete do poľa, najvjac peši. Apóka zav do rúk paličku, vrhli na plece kabátik a zme šli. Popri ceste žito, kukuric, ňjegd'e už pokosili strnisko. Mnoho statok. Sviňe, husi... Ja son to šecko počudovav. Son husto prosiv, že pome na majerike. Zme tagto zvali tje dva, a či tri majerike. A ja sa spitujem: "Mamóka, ako je to, že je naša zem takí kúšťik, a susedova takí hrozni kus?" "Vješ, sinko, susedova zem je majetok a náš kúšťik je „ocovskej mozole“. Kim tje majerike sa našle, tvoj starí otec veľa mozole mav na rukách. Bolo naćin pracovať, ňjekodi aj pozd'e večer, aj začas ráno. Tag sa tje majerike tvoje preto ocovskej mozole a susedovje sa už majetok, sa to už majici."

Pametán, bolo tag, že edon a či pódvruha majeriku bolo žito, abi chľebika bolo na celí rok, a v druhom majeriku bola zasjata kukuric, žebi sa vipásó bravčok. Moj starí otec keď zahnaľi kosu do pruha tag tagto spustiľi: "No tag Bože-oče, pomáhajťe, a dajťe nám sili, do každej žili." A mamóka dotočila: "Aj kus slaňiňe." A ja sa spitujem: "Apóka, ako to naćin rozumet?" - "Tag, sinčok, že slaňinku tvoja stará mať položí na stó, kosa inak ňechitá."

Bolo to tag na jar, cez kopačke, mamóka mi hovori: "Sinčok, priñez mi tú motiku, tan je na šránkach. Apókovi darmo hovorin, šecko zabudňe, už je tvoj starí otec tag, že ňepametá iba na lámačke, do rúbačke. Vješ, sinko, je to robota: lámačka a rúbačka naraz."

Edoraz čas bó už takí, že sa ukezovala jar. Mamóka sa zhovárala so susedovó ňaňičkó. Tag ju počujem: "Tak je to suseda, id'e marec, viberaj sa starec." Poton mi to podrobňe virosprávala, že čo to znamená. Že sa ňekerí starí už slabí a jar jich viberá do cintorína. Je svet takí, starí tájdu, a mladí idú."

*Ondrej Zeleňánski**Život náš*

*Prechádza už zaz edon rok
A nemáme čas pozrieť na bok.
Ostáti zme s prácou ždicki,
Pre rodinu nemáme čas ňigdi.*

*Ňevjem naozaj, že čo aj kceme?
Ňi nám je dosť to, čo máme.
Ač sa nám podá voľač málo,
Dobre bi bolo, ač bi z toho voľač zostálo.*

*Ňebíva tak napospov,
Mesto má každý groš istvó.
Naopak si hútame.
Najdrjev virobiť a ľem potom stroviť peňjaze.*

*Ňedohoňíme sa ňigda,
A keď vládať už ňebud'eme,
Čo nám zostane, Paňe?
Hútať si d'alej bud'eme.*

*Zos života si môžeme brat' príklade,
Len že má každý svoje prírode.
Môžeme si obl'jekať prekrásne hábe,
Pod ňima každý svoje srdce máme.*

*Vjem to, že veľa novó táto báseň ňeučí,
Aľe to je istvó, že čo píšem, to veľa pravdu nosí.
Nak si žije každý svoj život napredok napísaní,
Len v tom bud'e mať radosť, na čo je zrod'ení.*

(Čaba, december 2002)

Helena Albertiová Kožuchová

SLOVENSKÁ KOREŠPONDENCIA ČABIANSKEJ RODINY V OBDOBÍ PRVEJ SVETOVEJ VOJNY

Hľadať staré pamiatky na povale, v komore, v starých ládach znamená asi pre každého dobrodružstvo, zážitok. Tak bolo tomu aj u nás, keď sme našli jednu časť korešpondencie našej rodiny z rokov prvej svetovej vojny. Boli to staré listy, pohľadnice, korešpondenčné karty na dne starej, drevenej vojenskej lády, pekne poskladané, previazané šnúrkou.

Na obálkach a korešpondenčných kartách je pečiatka "Zensuriert", "Továbbítható". Zaujímavá je viacjazyčnosť toho veku, dokazujú to napríklad nápisy: Absender, Odesílatel, Nadawca, Mittente, Pošiljatelj, Pošiljač, Presentator.

Listy a pohľadnice sú písané v čabianskom slovenskom nárečí, niektoré slovenskými písmenami, niektoré maďarskými. Sú medzi nimi aj listy písané po maďarsky. Teraz sa už nedá nájsť odpoveď na to, kto, kedy a prečo písal raz po slovensky, inokedy po maďarsky. Možno, to nemá žiadnu zvláštnu príčinu.

Skoro každý list sa začína takto: *"Pán Boh ťi daj dobrí a šťastliví d'en alebo buďe večer. Ondriš moj, takto sa ťi priklaňujeme a za zdravja sa ťi opitujeme, či si dobre zdraví. Mi zme chvala Pánu Bohu zdraví skeriho zdravja aj tebe vinšujeme a žiadame od miliho Pána Boha."*

V listoch píšu skoro výlučne len o rodinných záležitostiach, o aktuálnych prácach, o starostiach, len málokedy odbočujú od týchto tém. Každého člena rodiny zaujíma vlastne len to, kedy sa to skončí, aby rodina mohla byť znova spolu. Vybrala som úryvky z listov písaných po slovensky, ktoré nám ukážu, ako prežívali tieto časy, ako sa trápili tu ľudia v období vojny.

Úryvky som upravila, niektoré prepísala do súčasnej spisovnej slovenčiny.

Otec píše Ondrišovi:

Aj Švošik zomrel tam na harctíre (na bojišti). Zamrzol, tak ho aj tam pochovali, ďaleko vo svete. Ostalo päť detí...

Ondriš píše rodičom:

"Bravy iba zabite. Zabíjačku už teraz skončte bezo mňa. Už je darmo, teraz inak nemôže byť, lebo mňa zatiaľ tu budú držať, kým sa málo inak neskrútne. Veď mne dosť už aj vlasy hor stoja od veľa myšlienok, všetko márne. Tak sa iba postarajte, zabite všetky tri. Tú starú sviňu len nejako chovajte alebo ju medzi vaše dajte. Kukuricu ešte nemel'te..."

"Zabudol som vám ešte voľačo napísať. Vo vašom liste ste písali, že švagor sa spytuje, čo ja tu zvyknem jesť? Je to dosť smutná vec na mňa hľadiac, že ja tu jedávam alebo najviac na pare žijem, lebo k jedlu chuť nemám. Čím ďalej som tu, tým je to horšie. Jesť mám čo, ibaže mi na úžitok nepadá. Aj slaninu mám ešte, jeden kus z tej čo ste mi boli poslali. Nie preto som vám písal, že "keď ja tu cisára slúžim nech ma chová on."

"Ešte ani teraz neviem, že kedy už pôjdeme domov, lebo ešte dote-raz ten parancs (rozkaz) nemáme tu z Viedne z "kriegsministeriuma". Tu v Pole v kasárni už máme všetko pripravené len knižky načim podpísať. Ani páni nevedia ako bude. Včera sme mali "inspizírung" tu na hajove (na lodi), ale nám admirál t. j. Generálsmajor žiaden parancs nenechal tu, lebo sám nevie ešte ako bude. Tu je inak už teraz veľmi pekne, teplo, len už nemôžem dočkať koniec."

Šéner Jakab píše Ondrišovi:

Tvoj list sme dostali a veľmi sme sa radovali, že si zdravý a že si na nás nezabudol...Náš Jano bol veľmi chorý, ale chvala Bohu, už vy-zdravel. Teraz už budeme orať pod kukuricu...Je to veľmi smutné, že toľkí otcovia nechajú doma ženu, deti. Nuž, ale ich už púšťajú domov, tak azda aj vás pustia...

Švagríná píše:

Ale švagor môj milý, či by som sa rada porozprávala s vami. Il'ka je naveky taká, že ešte jej neuschli oči ako ste odišli, naveky iba plače...

Ondriš píše rodičom a žene:

Ten list čo ste mi písali som nedostal. Druhí mi vraveli, že keď bol "levélfelolvasás"(rozdeľovanie listov), počuli aj moje meno, ale ja som bol na hajove, tak ho voľakto zobral. Neviem ani to, či moja Il'ka dostala môj list.

My teraz tu stojíme v Pole, iba na hajov sme pakovali muníciu. Tak, ako v čase vojny. Ďalej neviem čo bude, dlho už takto nebude, lebo o pár dní sa musí ako tak skončiť. Ak sa dobre skončí tam hore, tak o krátky čas pôjdeme domov. Ak nie, tak my sme už pripravení do bitky, všetky hajove. Je ich asi 90 kusov, väčšie, menšie. Máme aj také, ktoré pod vodou idú, tých je 9. Máme aj 12 aeroplány t. j. lietacie mašiny.

Už pár dní sa Bulgár s Turkom bijú, ale my s nimi nemáme nič. Náš kráľ písal ruskému cárovi list pred pár dňami, tak neviem ako sa vyglajchajú. Skrze toho sme sa aj my pripravili, ale dúfam, že hádam nebude nič. Ešte je u nás všade ticho.

Manželka píše Ondrišovi:

Písal si, že nevieš, kde je Bandi. Juca ti písala ešte vtedy, keď bol rukoval do Ďuly a potom na druhý deň išli do Veľkého Varadínu. Teraz neviem kam pôjdu s nimi. Obliekli ich všetkých do vojenských šiat a tak ich potom rozdelili...

Sme teraz zapriahnutí v tej robote. Tu máme kosbu na päťách, neviem čo si počneme. Otec je nám chorý. Kým Bandi bol doma tak len bolo ako bolo...

Tak ťa iba pozdravujeme jedným slovom všetci manžel môj sladký.

Ondriš píše rodičom a žene:

Bol by som vám aj skôr písal, ale som nemohol, lebo sme boli vonku pod Talianskom (Olaszország).

Ja som si myslel, že toho týždňa pôjdem domov, povedali nám, že keď 'gyakorlat (výcvik) skončíme tak bude koniec a pustia nás. Teraz sme hádam v horšom položení ako vtedy, keď sme prišli do Poly, lebo vtedy bol pokoj. K nám má prísť Nemec s hajovma. Jedna flota t. j. 3-4 hajove o pár dní bude v našom kraji. Neviem ako bude, či bude bitka. Ešte zato je tu pokoj, ale iba taký zbrúsený. Nám sa to dosť zunovalo, nevieme či budeme potrební alebo nie, lebo keby sme podistým vedeli,

že bude vojna, tak by to bolo celkom iné. Zo všetkých strán len to sme počuli, že bude pokoj, ale my sme neboli spokojní, lebo vždy sa d'alej posúvalo všetko. My sme už aj na pánov išli, ale už teraz aj sami vidíme, že všetko je márne, tak musíme len čušať a čakať, že čo bude d'alej. Málo nádeji naveky jesto, že bude pokoj.

Ja vám teraz nemôžem napísať, kedy pôjdem domov, tak už teraz tento čas ma ani nečakajte.

Švagor píše Ondrišovi:

Už vás raz len pustia domov..., už t'a tvrdo čakajú. Aj roboty bude teraz viac. Musíme len čakať, ved' odtiaľ nie iba len tak príde človek ako chce, iba ako môže. Tu sa tak povráva, že honvédov pustia po troch mesiacoch, niektorí už aj prišli, tak hádam aj vy prídete aspoň po šiestich mesiacoch...Tu doma už budeme d'atelinu kosieť, teraz je všade veľká, aj my máme dobrú. Žitá a jačmene sú ešte slabé nielen u nás, ale všade na čiernych zemiach...

Manželka píše Ondrišovi:

Tvoj list sme dostali, aj peniaze v poriadku prišli... Molnárovci išli na salaš. Ich syn je veľký, má teraz sedem týždňov, volali ma za krstnú mater...Ja som bola na Mederi, presypali sme žito...

Ondriš môj milý, v každom liste si písal, že prídeš domov, var t'a my dočkať nemôžeme...

Teraz ti nové nemám čo písať, iba ostávaj z Boha mojím verným manželom.

Švagor píše Ondrišovi:

Veľký pokoj nemáme, aspoň ja nie, ved' moji bajtárši teraz 14.-ho už odišli. Ja som ešte doma, ale ani by som nechcel ísť...Otec z Békéšu kone, svine a tie tri bravy dohnali na Furiš, tu ich budú chovať d'alej. Bravy sú veľmi lacné, ešte ako lacné, ale nikto ich ani nechce. My sme nepredali ani jedného, ani otec, ani tvoj otec. Tak čakaj švagor môj Magyarországot...

Ondriš píše rodičom a žene:

Minulý týždeň som dostal pár listov od švagra, v ktorých písal, že je doma, je zranený na ruky. Len som sa díval, keď som prvý list dostal od neho, lebo ja som mu písal karty, ale odpoveď som nedostal. To som nevedel, že on mi nemohol písať, ani som nebol v tom istý, či on moje

listy dostal. No, ale že sa mu horšie nepridalo, lebo tam môž aj iné čakať.

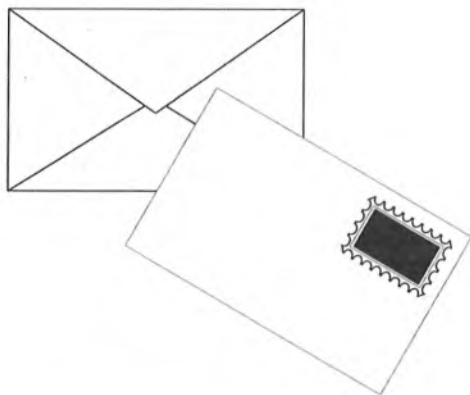
Ja ešte neviem čo bude. Možno, že nás tu budú držať do nového roka alebo ešte dlhšie. Keď mi budete písať, tak mi napíšte, či ste predali z tých žriebeniec alebo či sú ešte na salaši. Ja by som pre moju robotu ta stačil ísť domov, ale nepustia nikoho, ani tých, čo sú tu z blízka. Nám je veľmi ľúto taký dlhý čas tu stráviť, ale čo máme robiť, musíme na to pristáť čo nám tu rozkazujú.

Ondriš píše celej rodine:

Milí domáci! S týmto listom vám oznamujem, že ja na sviatky tu zostanem, v tomto ďalekom svete. Ešte cez sviatky budeme pri Čiernej hore v Dalmácii a po sviatkach pôjdeme do Poly a potom domov. Už je tu skončené všetko, keby teraz neboli sviatky, tak by nás pustili domov. Cez sviatky nás nepustia, lebo by tak ani páni nemali pokoja. Už vieme, že je koniec, lebo nám prišiel aj "drótnélküli távirat"(telegram) sem na hajov.

Tak vám toľko píšem moji milí, aby ste mi viac sem nepísali, keď tento list dostanete. Ja vám ale ešte budem písať. Ja tu len také komisioné sviatky mám.

Všetkých vás srdečne pozdravujem, milých rodičov, moju milú manželku, Bandiho, Jucu, Molnárovcov, spolu všetkých, celú rodinu. Ostávajú s milým pánom Bohom.

András Krizsán

POHĽAD NA DEJINY ČABIANSKÝCH TEHELNÍ

Tehla je prvým umelým prvkom na svete. Podľa písomných pamiatok spred 5000 rokov v Mezopotámii vyrábali tehlu zo sprae nachádzajúcej sa medzi Tigrisom a Eufratom. Váľkové tehly s trstinou, slamou a drevom vypálili, ba zostali pre nás aj smaltované dekoratívne tehly. Odtiaľto prevzali aj Egypťania výrobu tehál a zo sivého bahňa Nílu vytvorili 38x38x1 centimetrové formy.

Rímski legionári vo veľkom množstve páľili tehly a dlaždice. Kasárne boli pokryté tabuľami rozmerov 45x45x4,5 cm. Panónski legionári v Zadunajsku, v Starom Budíne a Aquincume, vo viacerých miestach vyrábali tehly pre vojenské objekty s vlastnými značkami.

Z Veľkej nížiny, kde sa voľakedy ligotalo Panónske more, panujúci vietor spras odniesol smerom na Mezötúr, Békešskú Čabu a Zsombolyu. Z týchto tehál postavené domy boli najvýznamnejšie budovy stredoveku, ba ešte aj potom.

Tehelný priemysel našej župy má pekné tradície. Od prelomu 19. a 20. storočia dymia charakteristické komíny tehelní, ktoré sa dvíhajú dovysoka na nížine ako výkričníky. Upozorňujú nás na skutočnosť, že tehly odprevádzajú človeka od kolísky až po hrob.

V Békešskej Čabe v roku 1891 postavil tehelnňu ako prvý József Suk. V nej zo začiatku robili tehly rukou (27x14x7 cm) a páľili ich v okružnej peci typu Hoffman, v ktorej kúrili drevom. Konkurenciu znamenal Michal Bohn z obcí Zsombolya a Kikinda, ktorý so svojimi švagrami, na rodinnom základe, založil koncern.

V archíve sa zachovali z týchto čias také pracovné knihy, v ktorých sú roky narodenia zamestnancov 1828 a 1829. Traja najstarší pracovníci boli Matej Mészáros, Juraj Orosz a Michal Vantara. Pracovníkom, ktorí už mali vyše 60 rokov, bola 12 hodinová práca pravdepodobne ťažká. Keďže tehly boli veľmi potrebné, veď vtedy sa budovalo najviac verejných budov a kostolov v meste, prinášali ich spolu s kameňmi aj z Orosházy a Váradu.

Parná tehla bola pomenovaná podľa firmy Bohn v r. 1911. Ležiace parné piesty otáčali obrovské koleso, ktoré malo priemer 8 m. Toto koleso malo šesť zárezov, v ktorých boli povrazy, hrubé ako rameno, a tie poháňali hlavné hriadele, odtiaľ kožené remene preniesli riadenie na čistenie hlíny, na preše tehál a škridlíc.

Okolo strojov sa pohybovalo asi 1200 pracovníkov, polovica boli ženy. Na hodinu dostali 40-50 filierov. Pracovalo tam aj 180 detí, oni dostali 20 filierov, vekovo boli 15-16 roční, patrili už do tábora živiteľov rodín. Ich povinnosťou bolo poháňať kone, alebo nosiť črepové rámy. Podľa pracovnej zmluvy, keď niekto bez potvrdenia chýbal z pracoviska čo iba jeden deň, na druhý deň ho už prepustili, ved' pred bránou stáli mnohí, čakajúc na zamestnanie.

Od týchto čias patentované "Bohn Patent 253" škridlice pokrývali domy polovice krajiny. Nevyrábali ich iba čabiansky závod, ale aj ďalšie filiálky - Szolnok, Nagyikinda, Zsomboly, Budapest a Királyliget. Škridlice mali fantastický úspech, na nové domy sa už dostali len tieto a vymenili aj trstinu na starých domoch, vďaka čomu sa znížilo nebezpečenstvo požiaru a predĺžila sa životnosť budov.

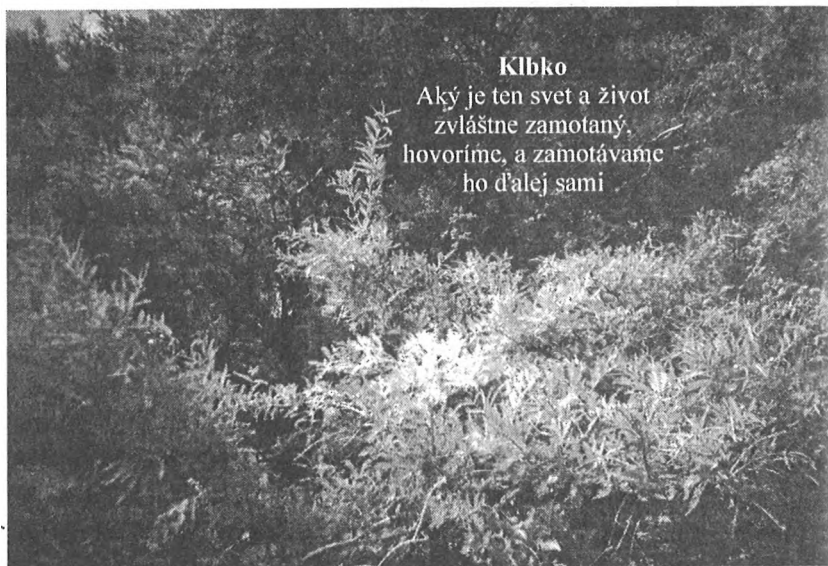
Výroba bola sezónna, ved' tehly sa sušili teplom slnka. Od apríla do septembra bolo zrýchlené tempo, a potom väčšina ľudí mohla ísť za druhým zamestnaním. Mrazové prázdniny dlhé roky trápili život pracujúcich s tehľami. Situácia sa zmenila len vtedy, keď výrobu zmodernizovali.

Na konci 20. rokov sa manuálna výroba značne zmenila. Potreba fyzickej pracovnej sily sa značne zúžila, ťažkú prácu prevzali automatizované stroje a objavili sa moderné produkty. Tepelná izolácia tehál, farebné škridle sú najdôležitejším stavebným materiálom aj pri dnešnej výstavbe rodinných domov.

Preložila Helena Somogyiová

Erika Fajnorová KAŽDÁ SOCHA MÁ MYŠLIENKU

Svet je malý

V múzeu Samuela Tešedíka, v ďalekej Dolnej zemi, v mestečku Sarvaš som sa ocitla zoči-voči soche - modelu pre bronzový odliatok, ktorého originál je v Bratislave. Ako sa sem dostal? Ladislav Sabo, rodák z Galanty, a János Lestyán Goda - rodák zo Sarvaša, sa stretli na sympóziu v Mezötúre. Z tohto kontaktu vznikol pamätník 280. výročia príchodu slovenských predkov na Dolnú zem do Sarvaša, aj spoločná výstava slovenského a maďarského sochára, ktorú otvorili pri príležitosti spomínaného výročia 23. júla 2002.

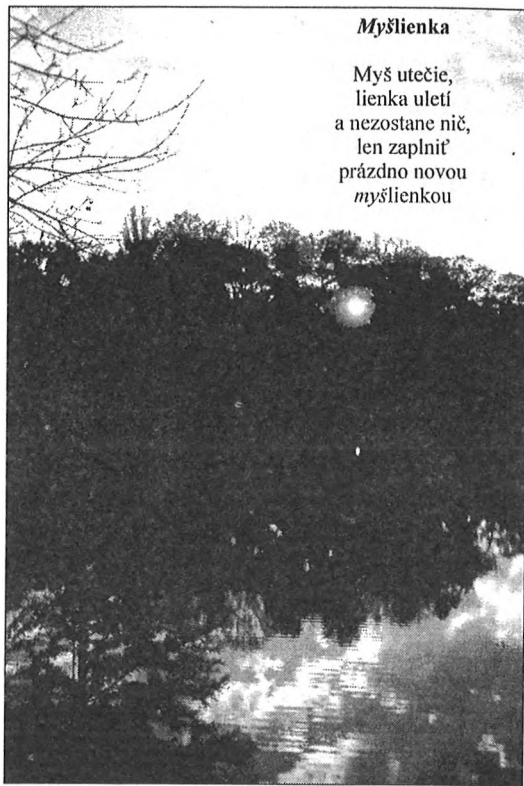
Socha, ktorej sa dá dotknúť

Keď prechádzate Poštovou ulicou v Bratislave, neďaleko hotela Fórum je priamo na chodníku poštová schránka s dvomi bronzovými

dievčatami v životnej veľkosti. Jedna sedí na schránke, druhá sa v sede ležérne opiera o stĺp. Sú zasnené, ponorené do seba, vyžaruje z nich očakávanie, zasnenosť, ale hlavne sloboda, voľnosť nespútaná prísny-
mi pravidlami minulosti. Autorovým zámerom bolo zachytiť dušu doby, vystihnúť "uličnickosť" a slobodu mladej generácie. Uličnickosť v úprimnom, čistom zmysle. Predobrazom dievčat boli autorove dcéry. Zuzana bola aj na otvorení výstavy v Sarvaši. V Bratislave bola socha nainštalovaná 1. mája 2001. Ak máte šťastie, že sú pri nej deti, určite lozia po soche, sedia jej na kolenách alebo aj na hlave. "Z detstva si pamätám na sochy, ktoré ku mne prehovorili..." hovorí autor, a jeho cieľ - vytvoriť sochu, ktorej sa dá dotknúť, sa napĺňa každý deň, keď sa naši "uličníci" dotýkajú slobody v sebe.

Myšlienka

Myš utečie,
lienka uletí
a nezostane nič,
len zaplniť
prázdno novou
myšlienkou

András Krizsán REPREZENTAČNÉ MUŽSTVO FUTBALISTOV Z KÁHIRY V ČABE

Čabianske host'ovanie egyptského futbalového mužstva bolo dobrodružné.

Futbalisti hrali v hlavnom meste s peštianskym družstvom, potom Afričania chceli cestovať domov cez Rumunsko vlakom. Na hraničnom prechode Lőkösháza ich Rumuni nechceli pustiť ďalej, lebo vraj mali nejaké problémy s vízami. Preto sa musela delegácia vrátiť do najbližšieho mesta, to bola Békešská Čaba. Tu sa ubytovali, kým vedúci futbalistov odcestovali do Budapešti, veci vybaviť.

Béla Jánossy, vtedajší tréner Športového klubu Bohn, sa dozvedel, že africký futbalisti sú v Hotely Fiume a ihneď ich aj vyhl'adal.

Egyptské hviezdy si nedali lacno svoju kožu, veď hneď na začiatku požiadali o 1200 pengovov /vtedy fyzický pracovník mal na mesiac zárobok 20-30 pengovov), okrem toho si nárokovali polovicu z príjmov zápasu.

Jednanie sa začalo v sobotu v noci a končilo v nedeľu o 12. hodine, keď narýchlo vydali mimoriadne číslo novín SPORT, z ktorého sa občania dozvedeli, že večer o 1800 Bohn SC bude hrať s mužstvom z Kaira.

Na náhle zorganizované stretnutie sa prišlo pozrieť sedemtisíc ľudí. Zápas bol odohraný na ihrisku ulice Kórház, lebo toľkých fanúšikov by neboli vedeli pohostiť vo Viniciach).

Priateľský zápas bol prekvapujúci, veď Bohn SC vyhral na 4-1. Egypt'ania - podľa vtedajšej kritiky - boli takí, ako bruselská čipka: bola zd'aleka, bola drahá, kúpili ju ...

Článok z knihy *A Bohn SC és utódai* preložila Helena Somogyiová

Ján Jančovic
PRAVÍ ŽOBRÁCI
BOLI OZNAČENÍ PLIEŠKOM
Nariadenie bývalej Novohradskej stolice
o žobrákoch

Na zhromaždení "slávnych stavov" Novohradskej stolice 8. mája 1805 v Balašských Ďarmotách sa okrem iného zaoberali aj problémom žobrákov. Prijaté opatrenie potom písomne a to aj vo vtedajšej slovenčine doručili richtárom a farárom do všetkých obcí stolice, ktoré vyznelo takto:

1. Medzi žobrákmi sa teraz nachádzajú aj také osoby, ktoré si svojou prácou môžu zaopatriť svoj chlieb, inak pravým žobrákom odoberajú almužnu. Preto len tým odteraz bude dovolené žobrať, ktorých farár a stoličný oficier počas ročného popisu uznajú za pravých žobrákov. Týmto žobrákom sa potom istý pliešok pripne na ich oblek.
2. Ale ani týmto nebude slobodné žobrať inde, ale len v tej fare v ktorej sú vedení. Tu im vyrazia na pridelené pliešky aj rozlišovací znak, ktorým sa budú rozpoznávať od iných žobrákov.
3. Pretože k prežitiu žobrákov sa isté a bezpečné opatrenie ešte nedá urobiť, treba dosiahnuť aspoň to, aby nechodili a nežobrali z domu do domu a žobranie sa úplne vykorienilo. Z tohto dôvodu pri každých chrámových dverách treba zavesiť škatuľku do ktorej každý farník svoju almužnu, ale s citom kresťanskej lásky bude dávať. Potom také peniaze farár každý štvrtý rok rozdelí medzi pravých žobrákov svojej fary. Okrem toho na ďalšiu pomoc pre žobrákov, každý farár po každoročnej žatve a oberačke bude svojich veriacich z kancľa povzbudzovať, aby každý podľa svojich možností z dosiahnutej úrody almužnu pre žobrákov priniesol na faru. Z týchto darov sa potom praví žobráci budú podporovať.

4. Takí žobráci, ktorí budú žobrať bez plechu a ciachy, budú potrestaní ako tuláci. Áno aj richtári, ktorí by takého žobráka objavili a neobťažovali najbližšieho stoličného oficiera majú právo takého žobráka pokutovať na 12 palíc. Ak by však plieškami ciachovaní žobráci sa osmelili žobrať v iných farách, takých by nebolo slušné na tele pokutovať. A odobrať im almužnu nebola by pre nich dostatočná pokuta, preto sa vtedy žobrák vyzuje. Ten kto žobrákovi, ktorí neprislúcha k fare poskytne almužnu, koľkokrát to urobí, toľkokrát bude pokutovaný jedným zlatým. Tieto peniaze sa potom obrátia na pomoc pravým žobrákom. Akokoľvek sa môže zdať divné, že sa niekto za dobročinnosť pokutuje, veď predsa si každý musí uvedomiť, že i dobrý skutok, ktorý je akýkoľvek spôsob v ľudskom tovarištvе v neporiadku a bol príčinou zmätku, dobrým skutkom prestáva byť. A napomáhanie obecného dobra je prvoradá a najsvätejšia povinnosť každého ľudského tovaríštvа.

**(Vybrané z archívu
Evanjelického a.v. cirkevného zboru v Pôtri)**

Alžbeta Hornoková Uhrinová

ROZPRÁVAME SA EŠTE PO SLOVENSKY?

Témou môjho príspevku je používanie slovenského jazyka v Békešskej župe, resp. prvé participiálne výsledky, počiatočné údaje zo spracovania výsledkov sociolingvistického projektu Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku.

Výskum prebiehal od októbra 2001 do februára 2002 v slovenských osadách Békešskej župy. Cieľom chystanej sociolingvistickej analýzy je predstaviť používanie slovenčiny v tejto župe na začiatku 21. storočia, konkrétne v skúmanom období. Na základe dotazníkov o jazykovej praxi, interview, bezprostredného pozorovania a analýzy dokumentov sme mienili získať empiricky dokázané fakty o existencii slovenskej komunikácie v skúmaných sférach ako sú: rodina, kruh priateľov a známych, pracovisko, voľný čas, verejný, kultúrny a každodenný život.

Vyzdvihnem dve komunikačné sféry, rodinu a pracovisko. Pri otázkach týkajúcich sa používania jazyka si mohli respondenti vybrať z piatich možností:

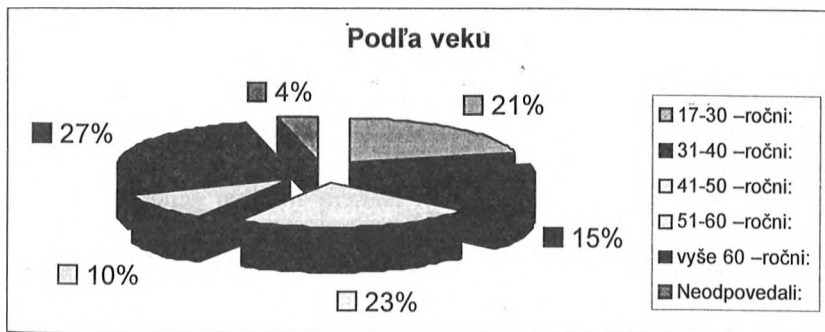
A - vždy po maďarsky

B - väčšinou po maďarsky ale občas aj po slovensky

C - rovnako často po maďarsky a po slovensky

D - vždy po slovensky

E - väčšinou po slovensky ale občas aj po maďarsky

Na otázku v akom jazyku sa rozprávate s rodičmi väčšina respondentov, 35% opýtaných odpovedalo, že väčšinou po maďarsky, ale občas po slovensky, 19% naznačilo vždy po maďarsky ale takisto 19% vždy po slovensky a 18% respondentov sa rozpráva rovnako často po slovensky a po maďarsky.

Tieto údaje dokazujú, že slovenský jazyk nie je ešte celkom vytlačený zo súkromnej, rodinnej sféry, ale pre jednotlivé generácie je príznačná postupne ubúdajúca slovenčina. Rozprávajú sa občas po slovensky v rodine, ale musíme zdôrazňovať, že hlavne príslušníci staršej generácie resp. s príslušníkmi staršej generácie. Tu by som chcela poznamenať, že plánujeme porovnať výsledky aj podľa jednotlivých vekových skupín.

Rozprávanie sa s rodičmi

A: 19%

B: 35%

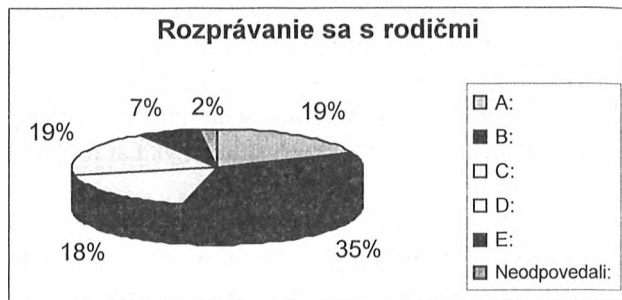
C: 18%

D: 19%

E: 7%

Neodpovedali:

2%

So svojim manželom/manželkou resp. priateľom/priateľkou sa len po slovensky rozprávajú iba 3%, z opýtaných rovnako často po slovensky a po maďarsky 13%, väčšinou po maďarsky ale občas aj po slovensky 19% a len po maďarsky 55%. So svojimi deťmi sa 39% respondentov rozpráva len po maďarsky a 23% väčšinou po maďarsky, ale občas aj po slovensky. Rovnako často po slovensky a po maďarsky 8%, len po slovensky 2%, väčšinou po slovensky občas po maďarsky 1%. Tieto výsledky znova potvrdzujú rastúci záujem strednej generácie. Tento jazykový stav Slovákov v Békešskej župe má svoje subjektívne a objektívne príčiny, na ktoré nemôžeme zabudnúť, ktoré ale teraz nemám možnosť analyzovať.

Rozprávanie sa s manželom, druhom:

A: 55%

B: 19%

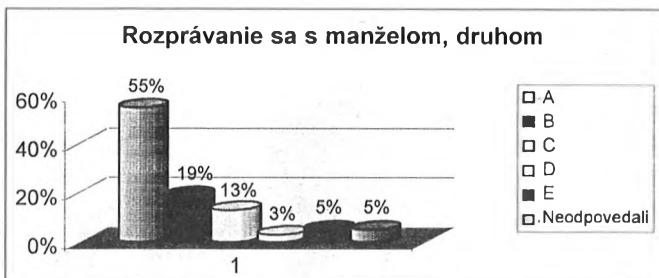
C: 13%

D: 3%

E: 5%

Neodpovedali:

5%

Rozprávanie sa so svojimi deťmi:

A: 39%

B: 23%

C: 8%

D: 2%

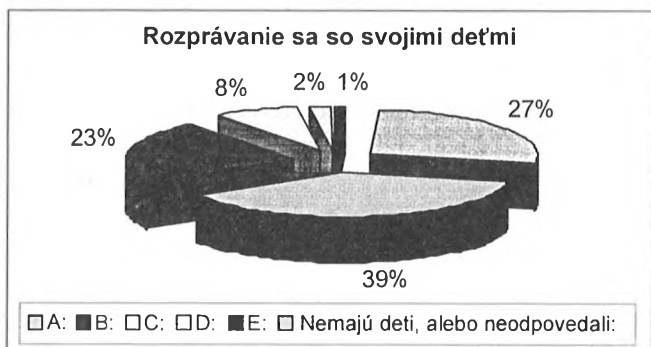
E: 1%

Nemajú deti,

alebo

neodpovedali:

27%

Používanie, prítomnosť slovenského jazyka v Békešskej župe je najrozhodnejšia, najcitelnejšia na pracoviskách. Tieto pracoviská sú predovšetkým školské inštitúcie, školy a škôlky, ale aj kultúrne inštitúcie. Slovenský jazyk používa vo svojom zamestnaní 54% respondentov, 39% nie, lebo ostatní sú už dôchodcovia, alebo neodpovedali na túto otázku.

Na pracovisku so svojimi kolegami sa občas rozpráva po slovensky 35% rovnako často po slovensky a po maďarsky 17% (A - 38% D - 0% E - 3%) so svojim šéfom už len 21% respondentov sa rozpráva občas po slovensky a rovnako často po slovensky a po maďarsky len 9% (A - 58%, D - 1%, E - 3%).

Používanie jazyka v kruhu kolegov:

A: 38%

B: 35%

C: 17%

D: 0%

E: 3%

Neodpovedali:
7%

Na záver môžeme konštatovať už aj podľa predbežných výsledkov výskumu, že pre slovenský jazyk v Békešskej župe je charakteristické jednak zdokonaľovanie jazyka, rozširovanie jeho používania, funkcií v rôznych komunikačných sférach, jednak je to dynamika dvoj-jazyčnosti, ktorú charakterizuje z generácie na generáciu znižujúca sa jazyková kompetencia v slovenskom jazyku. Dokazovalo sa aj to, že priaznivými politickými rozhodnutiami, menšiny podporujúcim spoločensko-politickým prostredím sa dá napomáhať aj rozvoj a používanie jazyka národností. S vývinom spoločenských funkcií a úloh aj jazyk sa ďalej rozvrstvuje a podľa nových funkcií a úloh vzniknú nové jazykové vrstvy.

Používanie jazyka na pracovisku so šéfom

A: 58%

B: 21%

C: 9%

D: 1%

E: 3%

Neodpovedali:
8%

Bibliográfia:

Gyivicsán A.: 1993. Anyanyelv, kultúra, közösség. Teleki László Alapítvány, Budapest.

Horokné U. E.: 2000. A békéscsabai szlovák értelmiség anyanyelvhasználata. PhD. értekezés.

Kiss J.: 1995. Társadalom és nyelvhasználat. Nemzetiségi Tankönyvkiadó, Budapest.

Zsilák M.: 1993. A déalföldi szlovák nyelvjárások funkcionális rétegződése.

In: Hegedűs Rita - Kőrösi Zoltánné - Tarnói László (szerk.): Hungarológia 3. Nemzetközi Hungarológiai Központ, Budapest 1993. 180-187.

*Spolupracovníci Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku:
Anna Divičánová, Alžbeta Hornoková, Ján Gomboš, Ondrej Krupa,
Ján Chlebnický (v pozadí s mikrofónom v ruke stojí Mária Margová)*

Alžbeta Ančinová

VÝSTAVA PRI PRÍLEŽITOSTI 150. VÝROČIA ŠKOLY

- otvárací prejav pamiatkovej výstavy na ulici Madách -

Učila ma úloha otvorenia výstavy, predstavujúcej 150 rokov života školy. Je to síce aj ťažkou úlohou, veď som sa učila v triede postavenej pred 150 rokmi. Zo 150 rokov jednu tretinu, skoro 50 rokov som strávila medzi stenami školy. Tu som sa učila a tu som vyučovala.

Zo školy mám ozaj bohaté zážitky, moji učitelia mi boli vzorom, moji bývalí žiaci sú mojimi veľmi milými kolegami, dodnes dobrými priateľmi. Tak teda výstavu by som nechcela otvoriť, skôr predviesť poučenia zo života v prospech dnešnej školy.

V mojom čase vyučovanie začínalo každý deň s liturgickým spevom - "Hrad prepevní jest Pán Boh náš" a za tým nás učiteľ posmeľoval do práce. Pre nás, potomkov dávnych čias, môže byť poučné, ako klasifikovali vedomosti žiakov pred 150 rokmi. O ich znalostiach vyhotovili oficiálnu zápisnicu, z ktorých si môžeme všimnúť ukážku aj v tomto materiále. Môžeme sa pozastaviť nad predmetmi, často spod rúk bývalých učiteľov - majstrov, ktorí boli autodidakti. Svoju vážnosť nadobudli svojou vzdelanosťou, často vlastnoručne robili názorné pomôcky. Všímajte si vo fyzike používaný model parného stroja, zemeguľu so zázračnou lampou, pomocou ktorej dokázali deťom, že zemeguľa sa točí okolo svojej osi, a poukázali na jej vzťah ku Slnku. Majstri didaktiky a učenia písali pekne formovanými písmenami na drevenú dosku, ukážku z čoho môžeme vidieť na smaltovej tabuli. Deti stáli okolo učiteľa a cvičili v chóre výslovnosť písmen. Takto sa učili aj násobilku.

Aký to bol krásny svet, keď žiaci vo svojich školských kapsách nosili iba tri veci: jednu knihu a to "Čítanku", ktorá bola predchodcom dnešného zošita, bridlicovú tabuľu, tzv. "irku" a predchodcu ceruzky, tzv. "griflík". Výstava pre občana 21. storočia, v dobe nespočetného množstva učebníc je poučná aj z hľadiska starostí rodičov, učiteľov a detí.

Presne určené požiadavky sú tiež poučné, v ktorých je stanovené, čo si majú deti osvojiť do konca roka. Sú rozpísané podľa tried. Napr. podľa 6. bodu v školskom roku 1894-95 v prvej triede mali byť žiaci schopní prečítať novely aj v maďarčine. Je to dôkazom aj toho, že pred 150 rokmi vyučovanie v evanjelickej škole prebiehalo po slovensky, veď počas znovuosídlenia, v 18. storočí tento vidiek, Čabu, dali znovu do pohybu sem prisťahovaní Slováci. Tu žijúce rodiny boli teda tiež slovenské. V triednej knihe z roka 1894 sa o tom píše takto: zemepis Békéšskej župy v tejto škole treba učiť podľa Učebnice a Čítanky.

Drozdiho smernice sú ozajstnými hodnotami pedagogických dejín. Oplatí sa spomenúť, že v spomínanom školskom roku, v 5. a 6. triede podľa 12. bodu požiadaviek z predmetu "Súvislé písanie a krasopis" treba napísať 2-2 príbehy po tótsky (slovensky) a po maďarsky, s ohľadom na pravopis. Ak zalistujeme do skúšobnej knihy, písanej dvojjazyčne, vidíme, ako sa snažila škola zachrániť používanie slovenského jazyka. V materiále výstavy nájdeme dôkazy toho, ako zachováva škola dodnes slovenské tradície.

Všimnime si dokumenty o zmene maďarskej výučby v zrkadle rokov. Vystavené fotografie učiteľov v spoločnosti svojich žiakov veľmi vzorne poukazujú na to, ako deti d'akovali za ťažkú prácu pedagógov. Učiteľov za tie roky bolo viac sto a detí viac tisíc.

Vidíme tu bohatú dokumentáciu, ktorá svedčí o neúnavných pedagógoch, ktorí so svojimi žiakmi pracovali spolu v záujmových krúžkoch, na učebných súťažiach, v zážitkami plnom pionierskom hnutí, v táboroch. Svedčia o tom krásne opisy v denníkoch, ktoré sú klenotnicami dejín školy.

Odmeny kultúrnych prehliadok, poháre úspešného športového života nás presvedčajú o tom, že žiaci tejto školy sú dôstojní potomkovia svojich bývalých učiteľov. Dnešná, 150 ročná škola Madácha je dôstojným pokračovateľom bohatej výchovno-vzdelávacej činnosti niekdajšej štátnej školy číslo 5 na ulici Orosházi, cirkevnej školy na ulici Droppa Gyula, bývalej školy číslo 6, a neskoršej školy Lajosa Padraha.

Kresby, reportáže, štylizácie, ktoré na výstavu 150 ročného výročia pripravili dnešní žiaci, svedčia o pravdivosti predošlých viet.

Zaslúžia si pochvalu aj návrhári, zberatelia a organizátori výstavy.

Ako motto tejto výstavy prijmite od mňa, milí hostia, kolegovia a žiaci kolektív školy citát od Mihálya Váczi, vo voľnom preklade:

"Ako sa chce v neznámej budúcnosti orientovať ten,
kto nepozná cesty, ktoré k nej vedú?

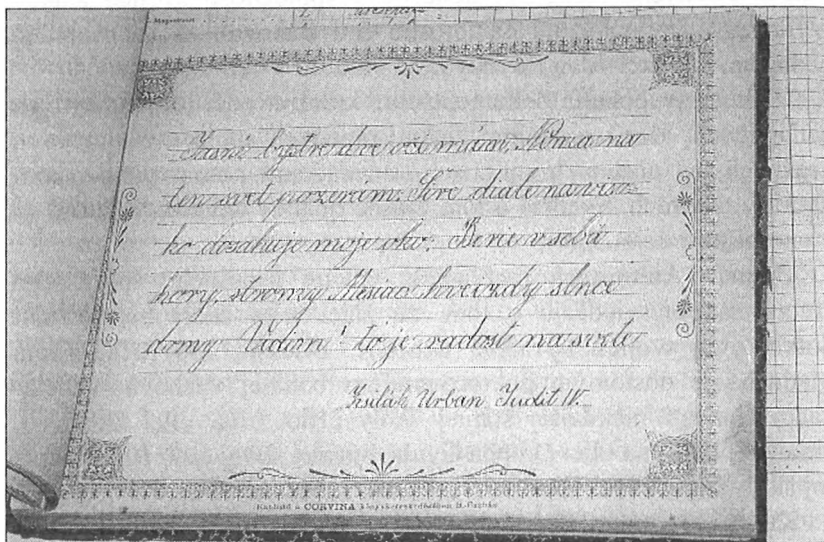
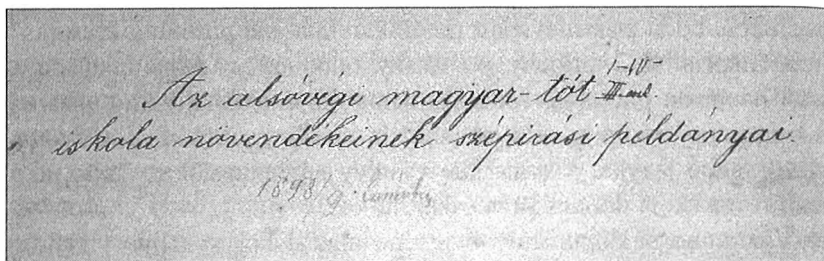
Ktorým smerom chceš ísť, ak nevieš, odkiaľ prichádzaš?

Aby si mohol veriť v budúcnosti,

istotu musíš nachádzať v jej minulosti.

K orientácii musíš zachytiť dva body a držať na nich pohľad vždy:

Odkiaľ si sa vybral a kde sa dostať chceš."

Zábery z výstavy – úloha Judity Zsilákovej Urbanovej

Pavel Bujtár

SPOJ NÁS V JEDNO, PANE!

Spoj nás v jedno, Pane! - je názov akcie, ktorú toho roku už druhýkrát organizovala nadlacksá slovenská evanjelická cirkev. Aj toto je dôkazom jej životaschopnosti a snahy o zbližovanie sa ľudí bez rozdielu národnosti či štátnej príslušnosti, čím sa aj táto akcia stala medzinárodnou.

Nie je to ojedinelé podujatie, ktorým členovia tohto cirkevného zboru vychádzajú pred širokú verejnosť hlásajúc priateľstvo medzi národmi, túžbu po spolupráci a Slovo Božie medzi veriacimi. Dôkazom tohto je aj niekoľko ročníkov letného náboženského tábora organizovaného v Nadlaku. Aj toto podujatie bolo financované z vlastných peňažných zdrojov, ale aj duchovných. Náplň týchto táborov bola každodenná účasť na ranných bohoslužbách (modlitbách), výklad slova Božieho a dejín evanjelickej cirkvi, cvičenie sa v slovenskom jazyku (išlo o mládež, mladých ľudí z dedín obývaných Slovákmi - evanjelikmi), návšteva pamätihodností mesta, stretnutie s domácou mládežou a rad zábavných podujatí vlastných mládeži.

Z finančných dôvodov sa po niekoľkých rokoch upustilo od organizovania týchto táborov a rozhodlo sa na novej forme činnosti s mládežou - organizovaní prehliadok cirkevných náboženských spevokolov.

V roku 2001 bolo organizované I. vydanie tejto prehliadky. Na základe určitých skúseností, toho roku (2002) sa pristúpilo k druhej edícii tejto prehliadky, ktorá prebiehala v Nadlaku v evanjelickom chráme dňa 7. septembra. Nesúťažnej prehliadky sa zúčastnilo 6 skupín - spevokolov a to z Aradáča i Kovačice (Juhoslávia) dva domáce nadlacksé súbory, vokálna skupina z Aradu (zastupujúci maďarskú evanjelickú cirkev aradskú) ako aj známy súbor z Peregu (Rumunsko). Účastníci boli ubytovaní po rodinách.

Na úvod tejto prehliadky sa prítomným prihovoril miestny farár, senior Juraj Bálint, privítal prítomných, vyzdvihol cieľ i poslanie a prí-

tomným zaželel úspech. K účastníkom sa prihovoral aj primátor mesta prof. Štefan Suchánsky podpredseda DZSČR Ondrej Štefanko a miestny farár pravoslávnej rumunskej cirkvi - Štefan Pacurak.

Každá prítomná skupina sa predstavila radom duchovných piesní, ktoré zazneli v podaní sólistov alebo celej skupiny po slovensky alebo po maďarsky.

Prehliadku sledovalo početné publikum miestnych cirkevníkov, ktorí spolu s hosťami prežívali hlboký ľudský odkaz uvedených piesní.

Nemožno nespomenúť neprítomnosť pozvaných súborov zo Slovenska, z Maďarska i Nemecka a Chorvátska.

Hosťujúce súbory vystupovali aj na druhý deň v rámci nedeľných bohoslužieb.

Treba pripomenúť, že uvedená prehliadka zapadala do rámca spomienkových osláv, ktorými si miestne slovenské obyvateľstvo pripomína 200. výročie príchodu prvých slovenských rodín do Nadlaku a založenie evanjelickej cirkvi.

Slováci z rôznych krajín Strednej Európy. Vľavo prvý P. Bujtár, vstrede Alžbeta Ančinová

Erika Fajnorová

ČO BY SOM SI ŽELALA V ŠKOLSKOM ROKU 2002- 2003?

Moje nové pôsobisko v Slovenskej základnej škole v Sarvaši. Od prvého dňa sa nestačím čudovať. Veľmi príjemne sa cítim už na prvej porade v novom kolektíve. Vládne tam družná atmosféra a vážne témy sa striedajú s uvoľňujúcim smiechom. Už tam som si všimla, že o niektorých triedach a deťoch sa hovorí dlhšie a do rozhovoru sa zapájajú všetci. Je jasné, že hľadajú to najoptimálnejšie riešenie.

Posledné augustové dni. Všetci učitelia aj vychovávatelia s radosťou a tvorivo pracujú vo svojich triedach. Nepozerajú sa na to, či práca ktorú vykonávajú, zodpovedá ich vzdelaniu... ide o to, aby deti prišli do čistého a pekného prostredia, a vtedy je jedno, kto umyje lavice či zavesí v triede záclony. Dokonca aj rodičia prichádzajú pomôcť do triedy svojich detí. V piatok večer je prechádzka po upravených triedach vernisážou kreatívnych kúzelníkov, ktorí vyčarovali triedy ako v rozprávke. "Deti sú predsa celý deň v škole, musia sa v nej cítiť dobre!" A naozaj je tomu tak.

Deti sú tu vždy na prvom mieste. Bývalá študentka, teraz už gymnazistka Nikoleta (študuje na Slovenskom gymnáziu v Békešskej Čabe) spomína: " Na internáte sme boli ako jedna rodina. A moji spolužiaci boli ako moji súrodenci..." Spoznala som ju na Národných športových hrách v Budapešti. Na sarvašskej škole je totiž telocvikárka Zlatka Lišková, rodáčka z Popradu, ktorá pre šport nadchne aj tých pohodlnejších. Pri Zlatke odrazu máte talent na akúkoľvek športovú disciplínu...

Prvý september. Žiaci zo školy spoločne odchádzajú do kultúrneho domu neďaleko školy. Na pódiu sú lavičky. Pre koho? Budú súčasťou programu? Riaditeľka školy Zuzana Medved'ová prichádza na pódium z hľadiska a vedie za ruky chlapčeka a dievčatko. Za nimi idú v rade so svojimi učiteľkami tí najmenší. Prváci. Dnes je ich veľký deň. Sú prví! Sedia na čestnom mieste na pódiu a nikomu neprekáža, že po

chvíli si dievčatko vpredu rukou leští lakované topánky, občas čosi povie susede alebo chlapci v prvom rade si pomáhajú d'alekohľadom z rúk, aby videli až na balkón. Po príhovore riaditeľky školy, ktorá svoje slová s láskou a starostlivo vyberá, sa všetkým v sále, ale hlavne žiakom prihovárajú veršami staršie žiačky i primátor mesta Michal Babák.

Prvé dni. Moja dcéra Lucia nevie po maďarsky. Ale jej triedna učiteľka Anna Kondačová hovorí po slovensky, učí slovenčinu a navyiac, je majster pedagóg. Presne vie, ako ktoré dieťa motivovať, a čo urobiť, aby v triede bola dobrá atmosféra a všetci šťastní. Moje dieťa je spokojné. V škole je toľko učiteľov, ktorí s ňou hovoria po slovensky... A deti jej prekladajú to, čomu nerozumejú...

Návrat do detstva. Ten, kto mal to šťastie, že mu v detstve rozprávala rozprávky starká na dedine a jabĺčka a orechy čistil starký vie, o čom hovorím. Tie krásne slová, ktoré už dnes nebudete počuť, lebo doba je iná, tie slová dávno zabudnuté sa tu zachovali. Ďaleko od rodnej zeme pretrvali v reči dolnozemskej Slovák. Sú tu a hovoria o našich koreňoch. Pripomínajú nám, že ich máme spoločné, a že sú vzácne všetky slová. Vzácne, ako spomienka na detstvo.

Sarvašský SUCHÝ MLYN. Odkedy umrel mlynár, už v ňom melú iba zriedka. Nepoháňala ho voda ani vietor. Bolo treba zapriahnuť kone, aby sa dal systém do pohybu. Zapriahnime teda aj my, tak ako v tejto škole. Všetci, nielen učitelia, ale aj rodičia, politici, lekári, sme-tiari, či murári. Každý z nás môže urobiť niečo preto, aby deti boli šťastné. Aby ich detstvo bolo bielou múkou na chlieb aj na koláče. Aby ich život bol naplnený zmysluplnou a poctivou prácou, a ich deti kráčali v ich stopách. To si želim. Zapriahnime do svojho mlyna kone, ktoré sa nikdy neunavia. Kde ich vziať? V srdci. Ich meno je láska...

Judita Oláhová ČABAČÚD

Naša dedinka - Čabačúd - je v susedstve Sarvaša. Žije tu dnes 2100 duší.

Písomné pamiatky o nej pochádzajú z 13-14. storočia so záznamom Chabachyd - Chabachiud. Mohla to byť významná osada, svedčí o tom pohorený kostolík, ktorý sa vyoral pri poľných prácach v sedemdesiatych rokoch minulého storočia, 8 km na juhovýchod od dnešnej dediny. Bolo to podivuhodné. Vykopávku viedla pani Irena Juhászová, neskoršia riaditeľka sarvašského múzea. Slováci sa vyrojili zo Sarvaša na "Csabacsúd puszta" v 18.

storočí. Postavali si sálaše, dochovali ťažkou prácou statok a svoj každodenný chlieb.

Príbuznosť so Sarvašanmi sa odzrkadľuje v menách rodín, ako: Blaško, Czesznak, Fil'o, Dekiczki, Hudák, Jurák, Kožuch, Líška, Mihalecz, Srnka, Trník, Urban atď. O príbuznosti však svedčí aj svojou dobrou chuťou kyslica, klobása, tvarožníka, kapustníka... Kto sa chce o tom presvedčiť, nech príde k nám na večierky!

Naši sálašania začiatkom r. 1924 sa obrátili s prosbou na Ministerstvo vnútra, aby si založili obec, keďže úradné veci sa mohli vybaviť len v Békéssentandráši, neskôr v Sarvaši - bolo to asi 20 km.

Ešte v tom roku prišlo povolenie vybudovať "Csabacsúd - minta falu", teda príkladnú dedinu. Plány dnešnej osady pripravil inžinier

László József a výstavbu organizoval a prevádzal Ján Demcsák, vymenovaný notár zakladajúcej sa obce Csabacsüd. Prvý dom postavil Pavel Srnka r. 1926. Vyučovanie sa začalo r. 1931 v štátnej základnej škole. V tom roku sa otvoril aj úrad v obecnom dome. Krásne plány a rozvoj dediny však stroskotali počas 2. svetovej vojny.

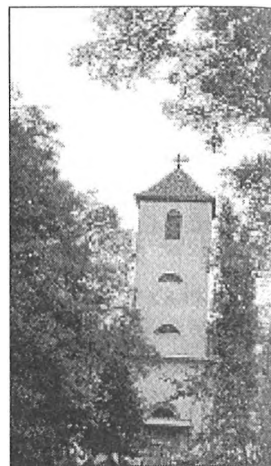
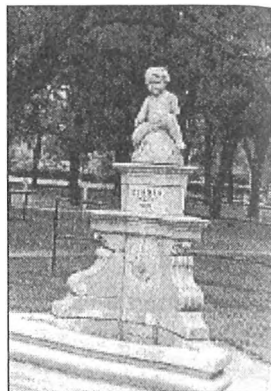
Časom sa predsa začala dedina rozvíjať. Sálaše ubúdali a dedinské domy sa rad-radom stavali. Dnes ich je 870-880. Elektrinou sa svieti od r. 1956. Czáránovú artézsku studňu vystriedal vodovod, dlhý 20,1 km. Od r. 1998 máme možnosť užívať plyn na kúrenie so sieťou dlhou 42,7 km, telefón je zavedený do 556 domov, káblovú televíziu užíva 406 rodín, dĺžka vybudovanej cesty je 10,3 km.

Pre výchovu malých detí máme materskú školu, žiaci sa učia v osemtriednej základnej škole Ágostona Treforta, o staršie pokolenie sa stará Klub starších ľudí, ba máme aj sociálne zariadenie pre úplne samotných ľudí. O zdravie obyvateľstva sa starajú v lekárskech ordináciách.

Lutujeme, že pracovných príležitostí je málo, tak robotníci cestujú za prácou sem i tam, ba niektorí sa aj odsťahujú.

Starosti obce od r. 1982 zodpovedne usmerňuje a prenáša náš rodák - Janko Franko. Zvolená samospráva má pred sebou veľké úlohy, aby sa obec ďalej rozvíjala. A my Slováci, podľa možnosti, ako i doteraz, sa k tomu tiež pričínime.

Pri slávnostných príležitostiach náš spevokol zaspieva pieseň a zo srdca želá každému občanovi: "Daj Boh šťastia tejto zemi, všetkým národom".

P. Majerníková a K. Szabóová-Szászová ŽIVOT ŠKOLY V KÉTŠOPRONI

Naša inštitúcia má 204 detí (54 škôlkárov a 150 žiakov). Všetci dobre vieme, že nesmierne veľa záleží od materskej školy, práve preto sa snažíme už v tomto veku zasiať semienka slovenskej reči. Všetci škôlkári počujú a používajú slovenčinu, majú teda dobré predpoklady na to, aby od prvého ročníka pokračovali v osvojovaní si slovenského jazyka.

Škola má 150 žiakov. Z nich 47 sa učí slovenčinu, v každom ročníku týždenne štyri hodiny. Keď rodičia zapisujú svoje deti do školy, môžu sa ľubovoľne rozhodnúť, či sa ich dieťa bude učiť slovenčinu alebo nie. Sú rodičia, ktorí pokladajú za dôležité, aby sa ich dieťa naučilo reč svojich predkov a žiaľbohu sú aj takí, ktorí nevyužívajú možnosť, ktorú im škola ponúka.

Nemčina sa vyučuje od štvrtého ročníka. Máme mnoho žiakov, ktorí sa učia obidva jazyky. Angličtinu v škole nevyučujeme, ale Nadácia Guzsalyas má hosťujúceho učiteľa zo Spojených štátov amerických, ktorý vyučuje angličtinu mimo školy.

Popri slovenských vyučovacích hodinách majú žiaci možnosť zúčastniť sa slovenských krúžkov. Tu sa môžu naučiť nové ľudové i moderné piesne, detské hry, básničky, vyčítanky a dialógy. Siedmici raz do týždňa, ôsmaci dvakrát do týždňa majú krúžok slovenčiny, kde sa pripravujú na štátnu jazykovú skúšku.

Od roku 1998 pripravujeme žiakov ZŠ v Kétšoproni na štátnu jazykovú skúšku zo slovenského jazyka. Naši žiaci na konci ôsmeho ročníka dosiahli dobré výsledky, veď od roku 1999 desať z nich zložilo štátnu jazykovú skúšku. Ôsmi spravili skúšku stredného stupňa typu "C", menovite: Nikoleta Árvavölgyiová, Zuzana Nagyová, Anikó Laurinyeczová, Helena Petrovská, Tímea Tipiová, Agneša Krajcsóová, Ildika Krizsánová a Ladislav Szpisjak. Richárd Prjevara zložil jazykovú skúšku stredného stupňa typu "A". Gábor Sajben urobil jazykovú skúšku základného stupňa typu "C".

Naším cieľom je, aby sme týchto žiakov aj naďalej zapájali do slovenského kultúrneho života obce. Myslíme si, že jazyková skúška je pre talentované deti dobrou motivačnou silou.

Na vyučovacích hodinách i v krúžkoch hrá dominantnú úlohu komunikácia, upevňovanie a rozvíjanie slovnej zásoby, zachovávanie tradícií a posilňovanie národnostnej identity.

Pracovný kolektív slovenčinárov si vytýčil za cieľ:

- vzbudiť záujem detí o slovenský jazyk a kultúru
- vytvoriť u nich kladný vzťah k slovenskému jazyku a národnostnej kultúre
- motivovať ich k pestovaniu a zachovaniu národnostných tradícií

V záujme toho, aby sme tieto ciele dosiahli, musíme svedomite pracovať počas celého školského roka a stále hľadať nové možnosti na všestranné rozvíjanie výučby slovenského jazyka a ďalších školských a mimoškolských činností.

Dom mládeže v Kétišoproni

P. Majerníková a K. Szabóová-Szászová SEDEMROČNÁ ČINNOSŤ SLOVENSKEJ SAMOSPRÁVY V KÉTŠPRONI

Slovenská menšinová samospráva v obci Kétšoproni bola založená 19. novembra 1995. Prvoradý cieľ, ktorý si členovia zboru stanovili, je zachovávanie zvykov a tradícií našich predkov a taktiež podporovanie výučby slovenčiny v ZŠ v Kétšoproni. Najväčším a najrozsiahlejším podujatím menšinovej samosprávy býva tradičné rodinné stretnutie pri čaji.

Je to stretnutie troch generácií, kde škôlkári i žiaci predvedú pestrý kultúrny program. Mamičky a babičky pripravlia chutné čajové pečivo, zákusky a celá rodina sa spolu zabáva. My, organizátori, máme pocit, že pri týchto akciách je celá obec jednou veľkou slovenskou rodinou.

V roku 2001 pri príležitosti 5. výročia vzniku Slovenskej menšinovej samosprávy, sme prvýkrát usporiadali slovenský bál, ktorý mal u obyvateľov obce dobrý ohlas.

Ďalším tradičným programom menšinovej samosprávy je slovenský rodinný výlet. Môžu sa na ňom zúčastniť s celou rodinou tí žiaci, ktorí v danom školskom roku najusilovnejšie pracovali, alebo úspešnevystupovali na župných i celoštátnych súťažiach a prehliadkach. Počas výletu navštívime pamätihodnosti Békésskej župy, hráme sa, kúpeme sa a oddychujeme. Záujem o tento program je veľmi veľký, na výletoch sa každý rok zúčastní okolo 60 osôb. Od roku 1996 sme navštívili pekné miesta v Békésskej župe: Sarvaš, Vésztőmágor, Békés-Dánfok, mesto Gyula, Békešsku Čabu, Slovenský Komlós, Poľný Berinčok a Gyomaendrőd.

V novembri v rámci "Školského týždňa" sa už tradične koná hravá jazyková súťaž z troch jazykov (slovenčina, angličtina, nemčina), ktorú finančne podporuje Slovenská menšinová samospráva.

Dom mládeže

V roku milénia sme slávnostne otvorili Dom slovenskej mládeže, ktorý by sme chceli pekne zariadiť, aby sme našej mládeži mohli zabezpečiť primerané a príjemné miesto na aktivizovanie sa vo voľnom čase. Tu sa budú môcť schádzať, pobesedovať si s pozvanými hosťami, premietiť slovenské filmy, hrať spoločenské hry, počúvať hudbu a zabávať sa.

Naša menšinová samospráva je od 10. júla 1999 členom "Združenia stredo-békešských Slovákov".

Veríme, že členovia novej miestnej a menšinovej samosprávy, zvolení 20. októbra 2002, budú aj naďalej dobre spolupracovať a budú mať možnosti na rozvíjanie našej obce a kultúry tu žijúcich Slovákov.

Elvíra Trunečková

KONFERENCIA UČITELIEK SLOVENSKÝCH MATERSKÝCH ŠKÔL

Jedným z dvoch miest, v ktorých Celoštátna slovenská samospráva so sídlom v Budapešti organizovala v dňoch 16.-17. mája 2002 konferenciu učiteliek slovenských materských škôl bola Békésska Čaba. Je to pochopiteľné už preto, že v tomto regióne žije značný počet krajanov hlásiacich sa k slovenskému pôvodu. Okrem toho tu sídli úspešne sa rozvíjajúca vysoká škola pre prípravu slovenských pedagógov, Dom slovenskej kultúry, Slovenský vedecko-výskumný ústav ako aj novozriadený Generálny konzulát SR, gymnázium s vyučovacím jazykom slovenským a ďalšie školy vrátane slovenských materských škôl. A práve v jednej z nich sa uskutočnil program spomínanej konferencie.

V jej prvej časti sa uskutočnili dve otvorené zamestnania, v ktorých učiteľky prezentovali svoju prácu s deťmi a diskusia k modelovaným ukážkam. Druhá časť konferencie bola venovaná tvorivej dielni pre učiteľky a to so zameraním na metodiku integrovanej hudobno-pohybovej výchovy prostredníctvom folklórnych tanečných hier.

Posúdiť prínos uvedeného programu pre ďalšie vzdelávanie prisľúcha zúčastneným učiteľkám. Ako didaktik si však dovoľujem vyjadriť svoj názor, že modelované ukážky spojené následne s aktívnou účasťou učiteliek pri aplikácii nových, či netradičných vyučovacích metód a postupov práce s deťmi sú najužitočnejšou cestou vzájomného odovzdávania pedagogických skúseností. Platí tu totiž známe príslovie, že "raz skúsiť je viac ako dvakrát vidieť a viac ako stokrát čítať."

Keďže som sa ako lektorka už v minulosti viackrát podieľala na podobných aktivitách nielen v Čabe (1993,1997), ale aj v Sarvaši (1997), Ostrihome (1997), Pilíši (1998), Dabaš- Šári (19998, 1999) a niektoré učiteľky poznám aj z jazykových doškoľovacích kurzov poriadanych MC Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, bola som pri-

jemne prekvapená pozitívnym posunom, ktorý je evidentný najmä v oblasti zvýšenia slovnej zásoby učiteľiek aj detí i zvýšenia počtu detí v konkrétnej materskej škole.

Hlboký dojem vo mne zanechalo aj prostredie tejto materskej školy. Tento zázračný svet – svet farieb, hier, fantázie, absolútnej dôvery a bezpečnosti, radostí a starostí zo zvládnutia prvých povinností, krôčikov k dospelosti, pretože ide o svet, v ktorom sa malý človečik formuje na veľkú osobnosť.

Čo k celej akcii dodať? Vychádzajúc z presvedčenia, že k národnému povedomiu je potrebné viesť deti od útleho veku, možno učiteľkám, ktoré predviedli s akou láskou a trpezlivosťou vstúpajú svojim zverencom základy jazyka a kultúry ich predkov, úprimne poblahoželať. Poďakovanie za príjemné zážitky patrí prirodzene aj vedeniu školy a všetkým, ktorí sa na skvelej organizácii konferencie podieľali.

Záverom chcem vysloviť presvedčenie, že zvýšená starostlivosť o slovenské materské školy prinesie svoje ovocie a že sa potvrdí oprávnenosť národnostného školstva v Maďarskej republike.

K tomu veľa elánu a tvorivých síl žela lektorka tvorivej dielni z Pedagogickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici.

*Deti v spoločnosti svojich učiteľiek. V pozadí Alžbeta Zátonyiová
a Zuzana Strungová*

Ľubomíra Rollová

Moje prvé dojmy zo Slovenského Komlóša

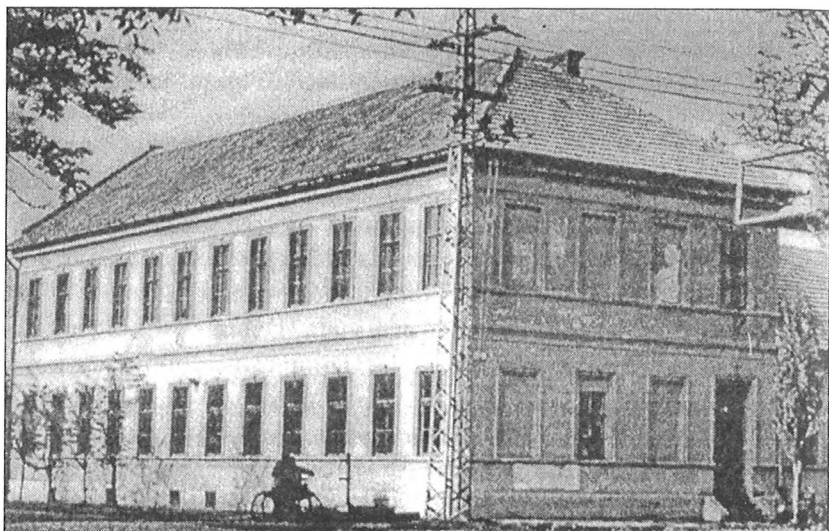
Prišla som na Dolnú zem začiatkom školského roka zo Slovenska. Pracujem ako hosťujúca učiteľka slovenského jazyka a kultúry na Slovenskej všeobecnej škole v Slovenskom Komlóši. Pricestovala som sem až z Bratislavy, aby som tu mohla vyučovať slovenčinu. Nikdy predtým som tu nebola.

Došla som sem v noci a na moje prekvapenie ráno ma nebudili električky, ale kohúty. Výborne som sa vyspala a hneď ráno som s radosťou vykročila pravou nohou cez prah svojho nového bytu v Osvetovom stredisku J.G. Tajovského. Po milom privítaní v slovenskej škole som si obzrela toto malé mestečko. Zistila som, že na rozdiel od rušného veľkomesta, si tu ľudia žijú v klude a harmónii. Veľmi sa mi páči, že skoro všetci chodia na bicykli, a tak si neznečisťujú svoje okolie. Hneď prvé dni som sa zoznámila s mnohými významnými ľuďmi v meste. Zblížila nás slovenčina. Bola som veľmi prekvapená, koľko ľudí tu ňou hovorí. Je to komlóšske nárečie, o ktorom som sa učila kedysi dávno na vysokej škole v historickej gramatike. Ani na um by mi nebolo zišlo, že práve tu na vlastné uši budem počuť to, čo som sa kedysi teoreticky naučila. Nárečové slová síce patria do nespisovných slov, no sú súčasťou nášho národného jazyka a bola by škoda, keby sa na ne celkom zabudlo a prestali by sa používať. Som rada, že môžem počúvať klobáske na misky a nie klobásky na miske. A nie len počuť, ale aj jesť, lebo sú vynikajúce.

V práci mám veľmi dobrých kolegov, ktorí mi vychádzajú v ústrety. Ja sa im tiež snažím pomáhať ako viem. Dobré sa mi pracuje so stredoškólakmi a dospelými. V októbri už traja žiaci urobili jazykovú skúšku, na ktorú som ich pripravovala. Dúfam, že tí ďalší, ktorých vyučujem, dopadnú v máji rovnako úspešne. Aj žiaci v škole si už na mňa zvykli a keď ma vidia, už z diaľky sa mi zdravia. Niektorí, aby sa mi prihovorili, aj cez obed vravia: "Dobré ráno pani učiteľka". Je to dobrý pocit. Sú veľmi milí, rýchlo chápú a naša komunikácia nabera

obrátky. Slovnú zásobu sa im snažím podať hravou formou. Potom deti nadobúdajú smelosť, sebadôveru pri osvojovaní si slovenčiny. Budúci mesiac plánujeme vycestovať na Slovensko. Dúfam, že projekt, ktorý som urobila pre žiakov, splní očakávanie. Žiaci sú šikovní, vedia spievať slovenské piesne, hrajú na hudobných nástrojoch, pekne tancujú, recitujú po slovensky. Chcela by som, aby aj na Slovensku ľudia vedeli, že na juhovýchode Maďarska žijú v Slovenskom Komlóši šikovné deti, ktoré zachovávajú národné tradície.

Komlóšania sú hrdí na svoju minulosť. Presvedčili ma o tom oni sami a aj pekné múzeá, ktoré si tu starostlivo udržujú. Keď som si pozerala z kostolnej veže nadol, videla som množstvo červených striech domov, pod ktorými si tu žijú v priateľstve Slováci s Maďarmi. Pomaly si tu zvykám.

Budova komlósskej slovenskej školy

Anna Franková

ZO ŽIVOTA KULTÚRNEHO SPOLKU VERNOSŤ V SARVAŠI

Kultúrny spolok si vytýčil za cieľ, zapájať do národnostných - slovenských akcií stále viac ľudí. Pravidelne sme sa stretávali v každý prvý pondelok daného mesiaca v Spoločenskom dome. Tieto stretnutia slúžili voľnej debate, spievaniu a čítaniu v materinskom jazyku.

V prvom jarnom mesiaci žiaci tunajšej slovenskej základnej školy s piesňami, básničkami a kvetmi pozdravili ženy pri príležitosti MDŽ. V apríli sme usporiadali literárny večierok so slovenským básnikom Michalom Blaškom v spoločenskom dome v Strieborných Viniciach. Pri tejto príležitosti sme vyhlásili súťaž recitátorov a rozprávačov nášho regiónu, na ktorej sme si vypočuli krásne ľudové rozprávky a dávno zabudnuté milé básne.

Vedenie spolku nadviazalo priateľské styky so Slovákmí žijúcimi v Nadlaku. Následkom priaznivých kontaktov sme pozvali tamojšie ochotnícke divadlo, ktoré malo vystúpenie v Sarvašskom osvetovom stredisku Petra Vajdu. Členovia ochotníckeho divadla nám predniesli veselohru "Ženské slzy", ktoré si pozreli diváci aj z okolitých slovenských osád.

Koncom školského sa roku niektorí žiaci (49) slovenskej školy zúčastnili národopisného tábora, ktorý sme zorganizovali my. Programy tábora prebiehali v znamení 280. výročia znovuzaloženia Sarvaša.

Naším cieľom bolo, aby sa mladá generácia oboznámila so životom, prácou, umením piesňami a chuťami našich predkov, Slovákov. Deti mali pestrý program, vypočuli si históriu usadenia sa Slovákov, viac-menej spoznali život Tešedíka, pozreli si sochu Tešedíka a Starý kostol. Mali sme zájazd do Slovenského Komlóša, kde sme navštívili slovenský sálaš a zbierku Jána Koppány. Po kultúrnom predpoludní sa deti uvoľnili na komlóšskom kúpalisku. V posledný deň tábora sme

si sadli na bicykle a išli sme do Strieborných Viníc. Tu sme sa tiež dobre cítili, hrali sme slovenské pohybové hry a varili sme pôvodné bryndzové halušky.

V júli sa konali v Strieborných Viniciach tradičné 5. Dožinky, na ktorých sa zúčastnili Slováci z Malaciek zo Slovenska. Kosci a hrabačky priblížili početnému obecnstvu krvopotnú ale peknú prácu. Na javisku prebiehal kultúrny program v slovenskom a maďarskom jazyku a bola aj ochutnávka tradičných žatevných jedál. V tretí víkend júla bolo na Sarvaši rušno. Pri príležitosti 280. výročia znovuosídlenia Sarvaša sa konali rôzne akcie, na ktoré prišli aj delegácie partnerských miest Sarvaša. O týchto slávnostiach ste mohli čítať aj v Ľudových novinách z pera Imricha Fuhla. V auguste sme sa vybrali na dvojdnový zájazd do Ostrihomu, na Vyšehrad a Semondrej. Počasie nám neprialo, ale sme sa cítili dobre. Prešli sme cez most Márie Valérie, pozreli sme si Baziliku, krásny Ostrihom, hrad na Vyšehrade, skanzen a múzeá v Semondreji. V septembri sme sa pripojili k regionálnym akciám, zúčastnili sme sa na Slovenskom dni v Irminčoku a Čorváši. Aktívni členovia spolku a učiteľského zboru sa pripravovali na stretnutie Slovenských cirkevných zborov, ktoré sa konalo 28. septembra v Sarvaši.

Blíži sa koniec roka, máme iba dve veľkolepé akcie, a to, predstavenie "Sarvašskej čítanky" a ochutnávku slovenských jedál, ručné práce zo šúľok a šúštia v Deň menších. Kultúrny spolok so svojimi aktivitami uchováva kultúru, gastronómiu, umenie a jazyk svojich predkov.

Anna Ištvánová BYŤ KOMLÓŠANKOU...

Čo oslavujeme v Deň menšín? Ktoré menšiny oslavujeme? Máme oslavovať pozostalosti dávnych čias, alebo súčasnosť, ktorá až taká slávna nie je? Máme oslavovať seba samého, alebo majú oslavovať iní nás? Keď áno, tak prečo a z akého dôvodu?

Deň menšín sa oslavuje 18. decembra, v období prípravy na Kračún. Keď každý z nás očakáva dni pokoja, radosti a odpočinku. Deň menšín je preto skoro všade spojený s predčasnými, trochu oficiálnymi Vianocami, ktoré sa vznášajú i napriek tomu v rodinnom duchu. Ved' aj my, tu prítomní sa všetci dobre poznáme.

Čo teda povedať z príležitosti Dňa menšín? Čo je to niečo a kde ho hľadať, ktoré nám dnes, tu, na Komlóši, môže zapôsobiť štipku radosti?

Dala som si otázku. Čo znamená byť Komlóšanom, Komlóšankou? Byť ňou niekde inde, vo svete. Čo je Komlóš?

Vy, ktorí žijete doma, sa nepozastavíte nad touto otázkou. Odpoveď je pre Vás samozrejماً ako voda, ktorá preteká od stáročia našim Kanálishom. Ale pre nás, ktorých osud z rôznych dôvodov odviaľ z rodného hniezda, byť Komlóšankou znamená mimoriadny stav. Blížiť sa k mestečku a už od Kasaperu hľadať pohľadom štihlu siluetu túrni. A keď sa konečne vynorí v diaľke, povedať si: "Konečne! Som doma...". Pre Komlóšanku, niekde vo svete stretnúť ďalšieho Komlóšana, znamená hneď si rozumieť. Prejsť zo spisovnej slovenčiny alebo maďarčiny na náš jazyk. Vyhladávať v pamäti dávno použité výrazy, so slasťou vychutnávať znenie jedného alebo druhého slova, *glajchat' ich eno g druhimu*. Zasmiať sa hrdo a posmešky, keď ostatní začínajú obdivovať krásnu mäkkú výslovnosť a svojráznosť nášho, doma ešte každodenne používaného jazyka.

Byť Komlóšankou je aj škola, ktorej staré, opotrebované múry pokrývajú tablá fotografií. Je ich okolo 50. Medzi nimi množstvo známych tvár súrodencov, spolužiakov, vychovávateľov, už nebohych

učiteľov... Prezerajúc si mladé tváre, sa dostávam vždy do ríše spomienok. V škole, kde aj dnes nachádzam priateľov...

Byť Komlášankou znamená pamätať si sladkú chuť tej geregy, ktorú sme ako deti pri starom cintoríne, nad Írom niekomu ukradli. A nebyť poruke lyžice ani noža, dopátrali sme sa k jej červenej striedky pomocou kameňa a konárikov v prachu.

Byť Komlášankou je aj jazyk dediny, ktorý prísne dával vedieť každému a to včas, že sa previnil voči nepísaným normám pospolitosti. Mládež sa vždy snažila napínať rámec svojho, inými určeného bytia. Až teraz si uvedomujeme, že vďaka aj týmto nepísaným, konzervatívnym pravidlám obstaráme v živote.

Byť Komlášankou znamená chodiť po národnostných podujatiach a počúvať slovenské spevácke zbory, hľadať medzi pesničkami, ktorá je tá naša, ktorú som sa ešte od otca naučila... Chodiť po výstavách ľudového výtvarného umenia, pracovať s krásnymi textíliami a v množstve motívov presne rozoznávať, čo je naše, čo je to najbližšie k srdcu.

Byť Komlášankou sú aj krásne opatrované a bohaté zbierky, naše vecné dedičstvo. Pamiatka po pracovitých a mozolnatých rukách našich predkov, ktorí mali zmysel pre krásu a tvorivosť. Pamätať si Koppánove výklady o hodnote toho alebo oného kusu, humorné a poučné historky Lopušni Bandi báčiho zo sálaša a vedieť, kto bola Anna Dénešová, čo znamenalo pre Komlóšanov a Nekomlóšanov komlösske ochotnícke divadelníctvo.

Byť Komlášankou znamená poznať rad kníh. Od Francisciho útlej, o to cennejšej brožúrky, cez diela spracúvajúce históriu, národopis, vokálny materiál, jazyk Komlóša až po poéziu našich básnikov. Napísané všetky v slovenčine a nie preložené do tohto jazyka.

Byť Komlášankou znamená poznať diela Benedek István Gábora a Pavla Závalu. Čítať ich a hádať, o kom, o čom sa na tejto strane spisovateľ zmieňuje, ktorý je to dom, tá brána, tá terasa, ten sálaš... Poznať videozáznamy rôznych zvykov, komlösskej svadby... A čakať na pokračovanie. Čakať nové zábery, nové zväzky, nové skutky, nové pesničky, nové diela... Lebo Komlóšania sú takýto. Sú na to stvorení, aby spravili, stvorili, robili, zachránili, dokázali, aby zostali verní a aby pokračovali. Za seba a za nás všetkých. Aby sa nevzdávali...

Viem, že každý má svoju vežu a svoj domov, že každý domov má svoju históriu. Viem, že domov pre väčšinu ľudí znamená to najcennejšie. Dľaň, na ktorej sa človek môže vyplakať a kde sa môže vrátiť radovať. Predsa. Naša túrňa a naša história je o niečo viac. Lebo je naša a preto jedinečná.

Som pyšná na to, že som Komlóšanka. A verím, že ste hrdí aj vy. Viem, že chcete pokračovať. A keď je to tak, potom máme čo oslavovať.

(Odznelo na oslavách Dňa menších na Komlóši, v roku 2002)

Evanjelický chrám – s jedinečne krásnou vežou (záber: Pál Pokorádi)

UDALOSTI ROKA 2002

- 16. január** Hodnotenie Čabianskeho kalendára a mesačníka Čabän (akcia ČOS)
Návšteva Klubu gazdiniek a milovníkov záhrady v Strednom odbornom učilišti v Kétegyházi (akcia klubu)
- 17. január** Výstava hudobného skladateľa Jána Cikkera v Župnej knižnici – materiál Slovenského inštitútu, Budapešť (Župná knižnica + ČOS)
- 19. január** Sobotňajšia škôlka - fašiangy (akcia ČOS)
- 22. január** "Podávanie rúk" výtvarná výstava umelcov juhovýchodného Slovenska a juhovýchodného Maďarska (Maďarský osvetový ústav a akcia ČOS + Maďarského osvetvého inštitútu)
- 26. január** Vystúpenie speváckeho zboru Čabianska ružička na kultúrnom dni v Kétšoproni (akcia skupiny)

Čabiansky kalendár rok 2002 predstavila vedúca VÚSM Doc. Alžbeta Uhrinová Hornoková PhD., mesačník Čabän redaktor slovenského vysielania Maďarského rozhlasu Ján Benčík

Deti na slovenských fašiangoch v Dome slovenskej kultúry

Ján Cikker – Skladateľ a človek. Výstava Slovenského inštitútu Budapešť v priestoroch Župnej knižnici

- 3. februára** Návšteva predstavenia Radošínskeho divadla v Budapešti autobusom (akcia CSS)
- 4. február** Spracovanie čabianskych zvykov na Doroty v Slovenskom klube - prednáša Dr. Ondrej Krupa (akcia klubu)
- 6. február** Rozhlasová nahrávka Mladých citaristov (akcia ZSM a ČOS)
Mladí citaristi v Budapešti na koncerte v budove MR (akcia ZSM)
- 9. február** Účasť slovenského klubu a speváckeho zboru Orgován na národnostnom stretnutí v Eleku (akcia pávích krúžkov)
- 12. február** Fašiangy v Dome slovenskej kultúry (akcia ČOS)
Divadelné predstavenie "Občania z mesta YO" - predstavenie divadla Jókai - účasť veľvyslanca SR Štefana Markuša na predstavení
- 14. február** Krst publikácie "Čabianske cintoríny" (akcia Slovenskej samosprávy)
- 19. február** Bábkové predstavenie pre škôlkárov v Dome železničiarov (akcia ČOS – Dom železničiarov)
Obnova tradícií - zvyky čabianskych krstín (akcia klubov)
- 21. február** Veselé fašiangy v Klube gazdiniek (akcia klubu)
Čajové popoludnie v slovenskej škole (akcia Slovenskej samosprávy)
- 22. február** Stužková slávnosť v Slovenskej škole (akcia Slovenskej školy)
- 23. február** Slovenský balíčkový bál v Dome "Tégla" (akcia ČOS)
Krúžok Rozmarín vyhráva prvú cenu na celoštátnom konkurze výšiviek (skupina ČOS)

Výtvarná realizátorka výstav,
majsterka ľudového umenia
Anna Boťánska Illéšová

Mladí citaristi vystupovali v aule Maďarského rozhlasu v Budapešti

*Aktívne členky krúžku Rozmarín:
Alžbeta Husárová, Katarína Miklová, Oľga Fodorová*

- 2. marec** Stretnutie Slovenských klubov z príležitosti Dňa žien (akcia ČOS)
- 7-8. marec** Vystúpenie Mladých citaristov v budove Slovenského rozhlasu v Bratislave (akcia ZSM)
- 8. marec** Kultúrne popoludnie škôlkárov v Dome železničiarov, učiacich sa slovenčinu (akcia ČOS)
- 10. marec** Výstava plstených produktov v DSK (akcia Župného spolku ľudového výtvarného umenia)
Kolekcia výšiviek našich krúžkov Rozmarín a Fajalka na výstave v Evanjelickom cirkevnom dome
- 11. marec** Slávnosť z príležitosti 15. marca v Slovenskom klube (akcia ČOS)
- 16. marec** 50. výročie sobáša manželov Jozef Monostori a Alžbeta Monostoriová v Dome slovenskej kultúry (akcia manželského páru)
- 23. marec** Vystúpenie Slovenského pávieho krúžku a speváckeho zboru Orgován na Hudobnom festivale v Čorváši
- 25. marec** Čabianske zvyky na Veľkú noc - prednáška, hra (akcia ČOS)

Skupina Mladí citaristi. Vedúci: Žófia Hajnalová a Jozef Kormányos

Veľkonočná oblievačka v Slovenskom klube. Báči Mišo Nový striekal aj do očí žien

„Mladomanželia“ Alžbeta a Jozef Monostoriovci

- 5. apríl** Návšteva Strednej školy odevného priemyslu, Trenčín v Čabe (mestská akcia)
Stretnutie Spolku priateľov Slovenského Komlóša (akcia spolku)
Foto výstava miestnych pamiatok Slovenského Komlóša (akcia spolku a ČOS)
- 12. apríl** Návšteva splnomocnenca Slovenskej vlády pre zahraničných Slovákov Claude Baláža v Čabe
- 13. apríl** Účasť žiakov čabianskej slovenskej školy, škôl na ulici Madách a Petőfi na celoštátnej súťaži Veršovaniek - spievaniek (akcia ZSM)
Vystúpenie Citarového súboru Boleráz na stretnutí ľudovej hudby v Dombegyháze
- 17. apríl** Stretnutie slovenského klubu v Čabasabady
- 16. apríl** Populárno-vedecká prednáška v DSK (akcia VÚSM)
- 24. apríl** Návšteva Slovenskej samosprávy z Vacova, výmena skúseností (mesto)
- 29. apríl** Otvorenie výstavy 100 rokov knihárstva Szemenkár v Dome slovenskej kultúry (akcia ČOS)

Splnomocnenec Slovenskej vlády pre zahraničných Slovákov Claude Baláž, generálny konzul SR v Čabe Štefan Daňo a predseda CSS Ján Fuzík v Dome slovenskej kultúry

Výstavu 100 rokov knihárstva Semenkár otvoril tlačiar Miklós Balogh (sprava). Vedľa neho Magda Semenkárová

Stretnutie slovenského klubu v Čabasabady

2. máj Vystúpenie Ženského speváckeho zboru v Mederi na Csaba Expo
4. máj Vystúpenie Mladých citaristov a Ženského speváckeho zboru na Csaba Expo (v organizovaní ČOS)
Deň matiek v slovenskom klube (akcia ČOS)
- 4-5. máj Vystúpenie tanečného súboru Kis-Tabán na Slovenských dňoch v Komárne (cesta ČOS)
6. máj Kultúrna súťaž pre mládež v Sarvaši, zúčastnili sa čabianska slovenská škola a škola na ulici Madácha
11. máj Rozlúčková slávnosť v čabianskej slovenskej škole (akcia školy)
Účasť Čabianskeho slovenského pávieho krúžku a zboru Orgován v Komlóši na oslavách 30. výročia zboru Rozmarín (cesta ČOS)
15. máj Kultúrne stretnutie materských škôl v Dome železničiarov (akcia ČOS)
19. máj Účasť na "Rejtešovom"(závinovom) festivale v Malom Kereši (cesta ČOS)
20. máj Návšteva podpredsedu Slovenskej vlády Ľubomíra Fogaša a splnomocnenca vlády Claude Baláža v Čabe
- 24-26. máj 10. výročie uzavretia partnerstva s mestom Trenčín. Na Mestskom úrade vystúpil zbor z Trenčína a Čabianska ružička (mestská akcia)
24. máj Zasadala Vedecká rada VÚSM (akcia VÚSM)
27. máj 50 rokov sa vyučuje slovenčina v materskej škôlke na ulici Kölcsény (mestská akcia)
30. máj Klub gazdiniek a milovníkov záhrady navštívili Zeleňanských sálaš (akcia ČOS)
31. máj V Budapešti a na Slovensku vystúpili víťazi regionálneho kola súťaže Veršovanky - spievanky: Slovenská škola, Škola č. 3, Škola na ulici Madácha (akcia ZSM)

Na stretnutí materských škôl mesta v Dome železničiarov sa tleskalo najmenším

*Skupina Čabanov v Malom Kereši pri najdlhšej štrúdle
(Anna Erdeiová, Ondrej Kosec, Dorka Kosnová, Ján Zahorán)*

- 3. jún** Deň slovenských pedagógov v oblastnom dome (akcia Slovenskej samosprávy)
- 7. jún** rozlúčková slávnosť v Slovenskej materskej škôlke (akcia Slovenskej školy)
- 8. jún** Jamináda: vystúpil Slovenský pávi krúžok, Mladí citaristi a Dychovka železničiarov (mestská akcia)
- 13. jún** Výstava výšivkárskeho krúžku "Fajalka" v Dome slovenskej kultúry (akcia ČOS)
- 17-23 jún** Tábor na Slovensku pre víťazov kultúrnej súťaže. Účast' Mladých citaristov (akcia ZSM)
- 20-23 jún** Delegácia Čabianskej slovenskej samosprávy a citarový súbor Boleráz odcestovali do Martina (akcia Slovenskej samosprávy)
- 25. jún** Slovenské skupiny navštívili rodný dom Kossutha v Monoku (akcia ČOS + Spolku ochranárov mesta)
- 28. jún** Radničné večeri - Slovenský večierok, vystúpili čabianske kultúrne spolky, tanečníci z Litavy a mužský spevácky zbor z Užhorodu (akcia ČOS + mesto)

Tanec folklórneho súboru Kistabán na Mestskej radnici

Spieva Sarvašanka Gabriela Mótánová, žiačka čabianskej školy

- 2-7 júl** Slovenský čitateľský tábor v Békešskej Čabe s účasťou breznianskych žiakov (akcia Slovenskej školy a mesta)
- 7-14. júl** Celoštátny citarový tábor (akcia ČOS)
- 19-20. júl** Čabianska delegácia odcestuje do Veličnej z príležitosti slávnosti Szeberényiovcov (cesta ČOS)
- 22-28. júl** Tábor ľudového umenia navštívili ľudoví výtvarníci z Martina a Užhorodu

Skupina najmenších v citarovom tábore

Účastníci tábora z Martina a Úžhorodu

Martinskí priatelia, milovníci a tvoritelia ľudového úžitkového umenia

- 3-4. august** Vystúpenie gitarového súboru Boleráz na festivale v Rožňove pod Radhoštem v Čechách (cesta ČOS)
- 18-21. august** ZENIT - festival dychoviek, cenu Čabianskej organizácie Slovákov získala dychovka železničiarov
- 26. august** Návšteva Spolku Slovákov z Maďarska z Galanty v Čabe
- 28. august** Návšteva primátora a úradníkov z Michaloviec, výmena skúseností (mesto)

Gitarový súbor Boleráz na festivale v Čechách, v Rožňove pod Radhoštem

Skupina z Galanty na návšteve v Dome slovenskej kultúry

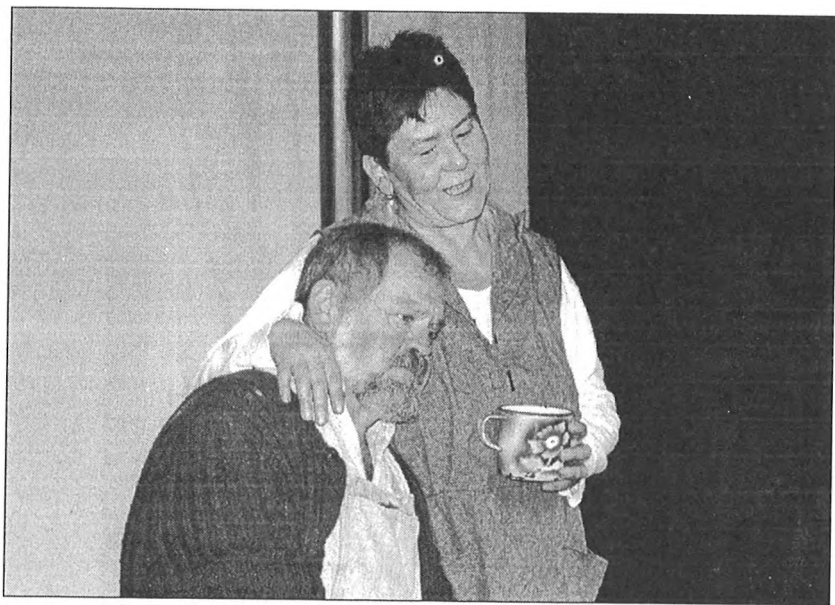

Účastníci ZENIT-u

- 1. september** Bohoslužba biskupa Ivana Osuského vo Veľkom evanjelickom kostole, popoludní návšteva v Dome slovenskej kultúry
- 5-7. september** Vystúpenie Mladých citaristov v Trenčíne
- 7. september** Stretnutie absolventov - prvých učiteľov po 50. rokoch v DSK
- 14. september** Oslavy 30. výročia Čabianskeho oblastného domu (akcia Slovenskej samosprávy)
Stretnutie slovenských samospráv v regióne s Antalom Heizerom, predsedom ÚNEM (akcia ČOS)
Výstava krojovaných bábik v Dome slovenskej kultúry - výstavu otvoril Štefan Markuš, veľvyslanec SR a pani Markušová
- 16. september** "Som Herbert" - divadelné prestavenie divadelníkov z Brezna a Báčskeho Petrovca v divadle Jókaiho (akcia ČOS)
- 17. september** Spomienková slávnosť z príležitosti 200. výročia narodenia Lajosa Kossutha (mesto)
Populárno-vedecká prednáška Jána Gombosa v DSK (akcia VÚSM)
- 26-28. sept.** Vystúpenie tanečného súboru Kis-Tabán v Krompachoch (cesta ČOS)
- 27. september** Slávnosť 150. výročia školy na ulici Madácha
Koncert speváckeho zboru Collegium Cantus z Banskej Bystrice v Hudobnej škole Bartóka (akcia ČOS)
- 28. september** Celoštátne stretnutie náboženských speváckych zborov v Sarvaši, vystúpil zbor Čabianska ružička (akcia CSS)

Zbor Čabianska ružička zavítal do domu dôchodcov

*Alžbeta Vagadayová (Brezno) a Ján Čiliak (Báčsky Petrovec) na javisku
čabianskeho divadla Jókai*

Čabianske krojované bábiky, v zbierke ZSM

Žofia Vicziánová a Emília Kováčová obdivujú pestrofarebné kroje bábik

*Slovenské bohoslužby vo Veľkom evanjelickom kostole –
dekan Péter Kondor, biskup Ivan Osuský a biskup Imre Szebik*

*Generálny konzul SR Štefan Daňo, predseda NEMÚ Antal Heizer a jeho
spolupracovník Anton Paulík v DSK*

- 1. október** Multikultúra na Dolnej zemi - seminár Vysokej školy Tešedíka v DSK (akcia ČOS)
Otvorenie výstavnej výstavy čabianskych maliarov (akcia ČOS a vysokej školy)
Večierok s genetikom Matejom Šipickým (akcia vysokej školy a ČOS)
- 4. október** Výstava zápalkových nálepiek z Trebišova v Múzeu Munkácsyho (akcia Slovenskej samosprávy a múzea)
- 5. október** Stretnutie a robenie gágorčekov v Dome železničiarov (akcia ČOS)
Výtvarné stretnutie v Dome slovenskej kultúry pod vedením lektoriek inštitúcie Yuventa, Bratislava (akcia ČOS)
- 7. október** Návšteva Claude Baláža z GSSZ
- 12. október** Čabianska ružička na stretnutí zborov v Budapešti (akcia budapeštianskej slovenskej samosprávy)
Promovanie artézskej studne dievčaťa s rybou (mesto)
- 16. október** Stretnutie kandidátov do slovenskej samosprávy
- 17. október** Popoludnie poézie s Gregorom Papučkom v Župnej knižnici (akcia knižnice)
- 18. október** Výmena skúseností so Slovákmi z Pilíša (slovenská škola, škôlka na ul. Orosházi a ČOS)
- 24-26. október** Čabiansky klobásový festival - účasť slovenských skupín z obcí: Hradište, Komárno, Bratislava, Krompachy, Martin, Trebišov, Praha
Vystúpila Veselá kapela z Komárna, Čabianska ružička a Boleráz
Súťaž nakladanej kyslej zeleniny, výstava -(akcia ČOS)
- 25. október** Výstava slovenských umelcov v Dome slovenskej kultúry - sochár Arpád Račko a výtvarníčka Zlata Reištetterová (akcia SS + ČOS)
- 27. október** Slovenské bohoslužby vo Veľkom evanjelickom kostole, káže komárňanský dekan Ladislav Danko
- 29. október** Koncert Moyzesovho kvarteta v Múzeu Mihálya Munkácsyho

*Na brde pracujú šikovné prsty, robia sa gágorčoky.
Vstrede Alžbeta Liptáková*

Papierové sochy, vyhotovené na tvorivom seminári Yuventy z Bratislavy

*Arpád Račko a Zlata
Reištetterová z Košíc pri
otvorení výstavy v DSK*

*Host'om stretnutia zorganizovaného Vysokou školou Tešedíka bol aj
profesor genetiky, Matej Šipický*

Večer poézie v Župnej knižnici – básnik Gregor Papuček a Katarína Mikľová

Koncert Moyzesovho kvarteta z Bratislavy v Múzeu Mihály Munkácsyho

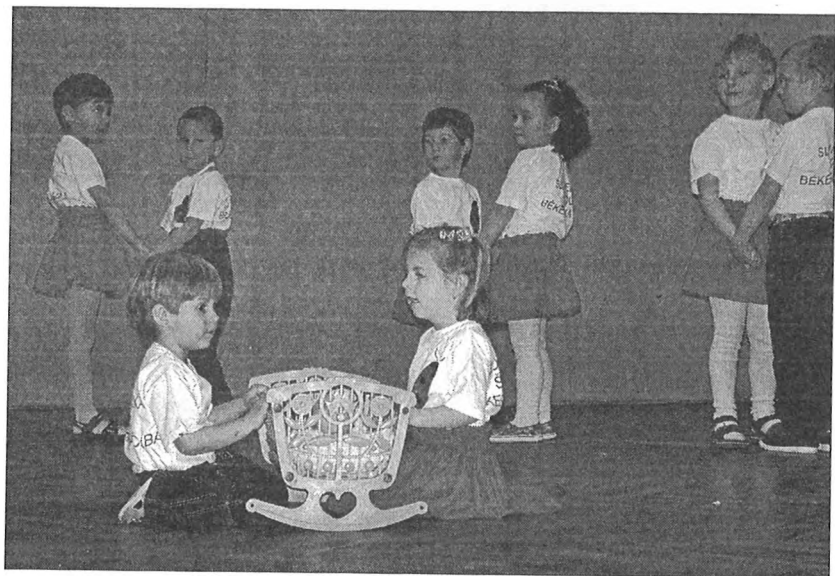
- 6. november** Ustanovujúce zasadnutie Čabianskej slovenskej samosprávy
- 14. november** Prezentácia knihy Józsefa Molnára Áchim L. András v Župnej knižnici
- 15. novembra** Pedagogická konferencia v slovenskej škole (akcia školy)
- 16. november** Súťaž "Rodná zem" v Dome mládeže - účasť speváckeho zboru Orgován, Emílii Kováčovej, Márii Gyulavárióvej zo Slovenského klubu, gitaristu Michala Botyánszkeho a gitarového súboru Boleráz
Súťaž prednášateľov slovenských básní a prózy (v KD v Mederi)
- 17. november** Stretnutie členov národnostných samospráv a civilných organizácií župy Békés v Dome železničiarov (akcia ČOS)
- 18. november** Výstava ikony Ilony Ruzsa (rumunská samospráva a ČOS)
- 22. november** Návšteva Domu zahraničných Slovákov v Bratislave
- 23. november** Stretnutie speváckych zborov v Čabačúde
- 26-29. nov.** Turné gitarového súboru Boleráz s klaviristom Petrom Tóthom (Filharmónia)
- 27. november** Kongres ZSM v Hronci

József Molnár pri predstavení knihy Áchim L. Andrása v spoločnosti vydavateľa Sándor Püski

Účastníčky pedagogickej konferencie v čabianskej slovenskej škole

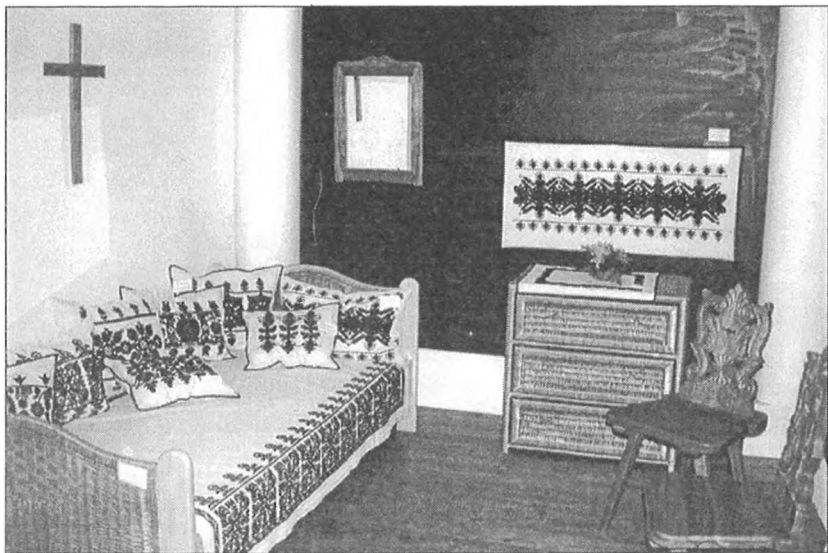

Deti milo prekvapili konferenciu svojim programom

- 2. december** Valné zhromaždenie Čabianskej organizácie Slovákov - verejnoprávne hlásenie spolku o činnosti
- 2-9. december** Slovenský týždeň v Slovenskom gymnáziu, všeobecnej škole a kolégia
- 6. december** Oslavy 5. výročia citarového súboru Boleráz (akcia ČOS)
- 9. december** Zvyky na Lucku v Slovenskom klube (akcia ČOS)
- 10. december** Živá ľudová tvorba zo župy Békés - výstava v Liptovskom Mikuláši (Maďarský inštitút, Bratislava, ČOS)
- 11. december** Tünde Tušková získa v Budapešti na ELTE doktorát
- 16. december** Slovenské Vianoce (akcia ČOS a slovenskej školy)
- 17. december** Deň menšín (akcia mesta)

Účastníci vianočného koncertu citarového súboru Boleráz

Výstava ľudového umenia, výšivky krúžku Rozmarín

Pri obhajobe dizertačnej práce T. Tuškovej boli prítomné aj jej kolegyně, učiteľky : Katarína Maruzsová Šebová, Anna Divičánová, Mária Žiláková, Alžbeta Uhrinová Hornoková. (T. Tušková vzadu)

Citarový súbor Boleráz 5 ročný

Príprava na vianočné sviatky v klube gazdiniek

Do čabianskej slovenskej školy prišiel Mikuláš

*Deň menšín – spoločné rozsvietenie adventných sviečok.
Primátor János Pap v spoločnosti predsedov miestnych menšinových
samospráv*

Obsah

<i>Kalendárna časť</i>	Nové publikácie	4
<i>Štefan Daňo:</i>	10 rokov samostatnej Slovenskej republiky	28
<i>Anna Ištvánová:</i>	K čitateľovi... ..	30
<i>Juraj Dolnozemský:</i>	Nastávajú trpké časy	32

Významné výročia na Dolnej zemi

<i>Erika Fajnorová:</i>	Známe tajomstvo mesta Sarvaš 280. výročie založenia Sarvaša	33
<i>Ján Jančovic:</i>	Slováci, zakladatelia mesta za Tisou 250. výročie Níred'házy	37
<i>Pavel Bujtár:</i>	Jubilejný rok nadlackých Slovákov 200. výročie založenia Nadlaku	44
<i>Ján Jančovic:</i>	Novohradské korene banátskych Slovákov K dvojstoročnici Kovačice v dokumentoch a spomienkach	50
<i>Mária Tóthová:</i>	Škola v Čabe, vo Viniciach Zo 150 ročnej histórie školy na ulici Madácha	58
<i>P. Majerníková - K. Szabóová-Szászová:</i>	50. výročie vzniku samostatnej obce Kétšopron	62
Slovenský oblastný dom v Békešskej Čabe má 30 rokov		65
<i>Alžbeta Stanová-Kollárová:</i>	Dojmy z návštevy slovenského národopisného domu v Békéscsabe	65
<i>Juraj Dolnozemský:</i>	Dom... dom... ..	68

Z minulosti Dolnej zeme

<i>Zuzana Plešovská-Nováková:</i>	200 - ročné dekanské gymnázium v Pol'nom Berinčoku	69
-----------------------------------	---	----

<i>Ludovít Augustín Haan:</i>	Spomienky na starú Čabu	
	Úryvok z denníka	75
<i>Ondrej Krupa:</i>	Priadky v Békešskej Čabe	
	v sedemdesiatych rokoch 19. stor.	78
<i>Tünde Tušková:</i>	Priťažlivosť a význam Čabianskeho	
	kalendára v kruhu dolnozemských	
	Slovákov	83

Z dolnozemskej literatúry

Alžbeta Tószegivá-Hudáková:

Zdravica k osemdesiatke	
Štefana Hudáka	87

<i>Štefan Hudák:</i>	Pitvaroš	88
----------------------	----------------	----

<i>Štefan Hudák:</i>	Novoročné želanie rodákovi	88
----------------------	----------------------------------	----

<i>Juraj Dolnozemský:</i>	Kde sú tie časy... ..	89
---------------------------	-----------------------	----

Katarína Maruzsová-Šebová:

Okolo čoho sa reč točí, to je mak	90
---	----

<i>Mária Žiláková:</i>	O čom hovoria mená v románoch	
	Pavla Závalu?	94

<i>Michal Divičan:</i>	Roľník	99
------------------------	--------------	----

<i>Michal Divičan:</i>	Ty hudba, ty hudba	99
------------------------	--------------------------	----

<i>Juraj Dolnozemský:</i>	V cintoríne hrdinov	100
---------------------------	---------------------------	-----

V dolnozemskom nárečí

<i>Michal Čičel:</i>	Zbohem ja chci začiti	
	(Sedliacka modlitba)	101

<i>Emília Kováčová:</i>	Pametavó leto	102
-------------------------	---------------------	-----

<i>Anna Néveriová:</i>	60 rokov za krosnami	103
------------------------	----------------------------	-----

<i>Michal Čičel:</i>	Podivná udalosť	105
----------------------	-----------------------	-----

<i>Juraj Bagyinka:</i>	Moja stará mať	106
------------------------	----------------------	-----

<i>Ondrej Zelenánski:</i>	Život náš	108
---------------------------	-----------------	-----

Zaujímavosti z Dolnej zeme

Helena Albertiová-Kožuchová:

Slovenská korešpondencia čabianskej	
rodiny v období prvej svetovej vojny	109

<i>András Krizsán:</i>	Pohľad na dejiny čabianskych tehelní	114
<i>Erika Fajnorová:</i>	Každá socha má myšlienku	116
<i>András Krizsán:</i>	Reprezentačné mužstvo futbalistov z Káhiry v Čabe	118
<i>Ján Jančovic:</i>	Praví žobráci boli označení plieškom	119

Zo súčasnosti Dolnej zeme

<i>Alžbeta Hornoková-Uhrinová:</i>	Rozprávame sa ešte po slovensky?.....	121
<i>Alžbeta Ančinová:</i>	Výstava pri príležitosti 150. výročia školy na ulici Madách	126
<i>Pavel Bujtár:</i>	Spoj nás v jedno, Pane!	129
<i>Erika Fajnorová:</i>	Čo by som si želala v školskom roku 2002-2003?	131
<i>Judita Oláhová:</i>	Čabačúd	133
<i>P. Majerníková a K. Szabóová-Szászová:</i>	Život školy v Kétšoproni	135
<i>P. Majerníková a K. Szabóová-Szászová:</i>	Sedemročná činnosť slovenskej samosprávy v Kétšoproni	137
<i>Elvíra Trunečková:</i>	Konferencia učiteliek slovenských materských škôl	139
<i>Ľubomíra Rollová:</i>	Moje prvé dojmy zo Slovenského Komlóša	141
<i>Anna Franková:</i>	Zo života kultúrneho spolku Vernosť v Sarvaši	143
<i>Anna Ištvánová:</i>	Byť Komlóšankou	145
<i>Udalosti roka 2002</i>		148

